

IN MEMORIAM.

JHR. FRANS AGATHUS GERARD BEELAERTS VAN BLOKLAND,
Bibliothecaris bij het Departement van Oorlog,
Oud-Officier der Infanterie.
Overleden 5 Maart 1909.

Het is ons eene diepgevoelde behoefte om te dezer plaatse een woord te wijden aan de nagedachtenis van onzen trouwen medewerker JHR. F. A. G. BEELAERTS VAN BLOKLAND, die — ongerekend de artikelen, welke wij van zijne hand mochten plaatsen — gedurende eene reeks van jaren een zeer werkzaam, zij het ook aan het oog der lezers onttrokken, aandeel had in de bewerking van die rubrieken van ons Tijdschrift, welke vermelden, wat in buitenlandsche legers voorvalt, en in de buitenlandsche pers behandeld wordt. Zijn onvermoeiden arbeid op dit gebied heeft voor ons Tijdschrift eene bijzondere waarde gehad en zal zijne nagedachtenis bij ons in dankbare herinnering doen blijven.

Naast het verlies, dat in dit opzicht door het overlijden van JHR. BEELAERTS VAN BLOKLAND door ons geleden wordt, staat een ander, dat grooter en moeilijker te vergoeden is. Voor het leger toch, lag *de* verdienste van den te vroeg ontslapene op het terrein, waarheen zijn dagelijksche arbeid hem voerde, d. w. z. op de Bibliotheek van het Departement van Oorlog. Hij heeft deze instelling, in den waren zin des woords, populair weten te maken in het officierskorps, doordien hij — wars van onnoodige formaliteiten — zijne nooit falende hulpvaardigheid en zijne aangeboren voorkomendheid ter beschikking stelde van iedereen, die zijn hulp inriep, maar bovenal door zijne groote kennis van de boekerij, waarvan het beheer aan zijne zorg toevertrouwd was. Hij bezat, bij een uitstekend geheugen, de gave van steeds, als bij intuïtie, te weten, *waar* hij iets zoeken moest, en menigeen zal met erkentelijkheid gedenken, hoe voor hem niets onvindbaar bleef, van hetgeen in zijn bibliotheek verscholen lag. Hoevelen heeft hij daardoor niet aan zich verplicht, hoevelen heeft hij

niet geleerd te zoeken en hen alzoo ingewijd in de schatten, die daar opgehoopt liggen!

En nu hij na een langdurig lijden uit zijn gezin, uit den kring zijner vrienden en uit zijn werkkring is weggerukt, op een leeftijd, waarop hij nog jaren en jaren zijn kennis en zijn werkzaamheid voor het leger vruchtdragend had kunnen maken, is het — bij zoo groot leed — toch eene troostrijke gedachte, dat hij in zijn kort maar werkzaam leven er door zijne bijzondere gaven in geslaagd is aan de betrekking, welke hij bekleedde, de richting te geven, welke zij in het belang van het leger hebben moet, n.l. die van daadwerkelijk bij te dragen tot de wetenschappelijke ontwikkeling van ons officierskorps.

De Redactie van den Militaire Spectator.

De rapporten van de Deensche parlementaire Commissie in zake de landsverdediging.

(Vervolg en slot van blz. 11.)

Betaenkning afgiven af Forsvarskommissionen af 1902 til Regering og Rigsdag.

De militaire gedelegeerden hebben in hunne beschouwingen uiteen gezet, hoe de legerorganisatie, alsmede de voorbereiding van het leger voor zijne oorlogstaak, hebben geleden en nog lijden onder de gebreken, die de inrichting van het legerbestuur aankleven. Blijkbaar hebben de leden der rechterzijde die beschouwingen volkomen gedeeld, althans de ontwikkelde denkbeelden en de daaraan vastgehechte voorstellen vindt men in het door hen opgestelde rapport, behoudens een enkel verschilpunt, bijna woordelijk terug.

De positie van den minister van Oorlog is buitengewoon moeilijk. Niet alleen, dat hij in de hoeveelheid werk, om zoo te zeggen verstikt, doch dat werk is daarbij veelal nieuw voor hem, en vereischt zeer grondig onderzoek en uiterst bedachtzame behandeling. De in legerzaken zoo noodige continuïteit in de beschikkingen noopt hiertoe. Voor dat grondige onderzoek ontbreekt echter, bij den veelal korten duur van eene ministerieele loopbaan, de tijd. Het gevaar is dan ook niet denkbeeldig, dat schijnbaar minder spoedeischende zaken, waarvan de veronachtzaming gemakkelijk aan de algemeene aandacht ontgaat, op den achtergrond worden geschoven. Blijkbaar heeft men daarbij het oog op tal van aangelegenheden, die de voorbereiding voor oorlogstijd betreffen, en waaraan, naar het toeschijnt, tot dusverre nog al wat moet hebben gehaperd.

Nu wordt daartegenover wel erkend, dat een militaire minister te dezen opzichte in niet geringe mate van zijne verantwoordelijkheid zal zijn doordrongen; doch ook hierop valt een eigenaardig licht. Formeel draagt wel de minister de verantwoordelijkheid, doch hem deze bepaaldelijk opleggen, kan men toch ook wêer niet. Hij vindt immers den toestand, zooals zijn voorganger dien heeft achtergelaten, en al kan deze nu ook zijne instemming niet verwerven, dan ontbreekt toch de tijd, om zich in de zaak in te werken, of bij de onzekerheid van het politieke voortbestaan ontvalt daartoe de lust. De verantwoordelijkheid van den minister is eigenlijk meer van moreelen aard. Komen de gebreken in oorlogstijd bloot, dan is de bewindsman in quaestie allicht niet meer aan het roer, waarbij dan nog altijd eene neiging zal aanwezig zijn, om de verantwoordelijkheid ervoor op den hals van den opperbevelhebber te schuiven.

Van een »reguleerend centraal orgaan« vermeent men afdoende verbetering te mogen verwachten. Als zoodanig zou dan een legerbevelhebber moeten dienen, aan wien de geheele generale staf rechtstreeks onderworpen zou zijn. In vredestijd onmiddellijk onder den minister gesteld, zou deze legerbevelhebber bestemd zijn in oorlogstijd de geheele leiding van de verdediging te land op zich te nemen, *of hierin bijstand te verleen*, zoodra deze door den Koning of een der leden van het Vorstelijke Huis wordt overgenomen. Door cursiveering wil ik al dadelijk de aandacht vragen voor het bijzondere standpunt, door de militaire gedelegeerden ingenomen, en dat blijkbaar door de leden der rechterzijde niet wordt gedeeld. Later kom ik hierop echter nog terug.

Van eene onmiddellijke samenwerking van het legerbevel met den generalen staf verwacht men de heilzaamste gevolgen. Eenhoofdige leiding wordt met klem van redenen geëischt. De zelfstandige positie van verschillende Wapens en dienstvakken, als artillerie, genie en intendance, zou niet gunstig hebben gewerkt. Men vraagt daarom naar eenhoofdige leiding, die bij alle handelingen het *algemeene* belang in het oog zal kunnen houden en die met het snel elkaar opvolgen der ministers hare vastheid niet behoeft te verliezen.

Het wordt dan ook niet voldoende geacht, dat b.v. de generale staf door versterking van personeel, in meerdere mate dan thans wel het geval kan zijn, als steun voor den minister van Oorlog zou kunnen optreden. Men wenscht bepaaldelijk een orgaan, met *gezagsbevoegdheid* bekleed. Het gemis van een dergelijk orgaan wordt een ernstig euvel genoemd, dat het effect van alle werkzaamheid in vredestijd in de waagschaal kan stellen.

Dat de groote bevoegdheid, in vredestijd aan het bedoelde orgaan te verleen, ook hare schaduwzijde heeft, wordt door de voorstellers wel wat over het hoofd gezien. Zoo snijdt het toch het rechtstreeksch verkeer van het departement van Oorlog met de onderdeelen van het leger in zekere mate af en zou het voor den minister een beletsel kunnen worden, zich met de inspecteurs der verschillende Wapens en dienstvakken op die vrije wijze te verstaan, als voor de ontwikkeling der legerinstellingen gewenscht mag worden geacht.

De voorstellers oordeelen echter, dat de legercommandant reeds in vredestijd moet worden benoemd, omdat het niet aangaat hem bij mobilisatie een toestand op te dringen, die door anderen is gecreëerd. De organisatie en de dislocatie van het leger in vredestijd, de ontwikkeling van de bruikbaarheid voor den krijg, alsmede van het verdedigingsvermogen der forten, de geheele voorbereidende werkzaamheid, betrekkelijk mobilisatie en concentratie, zijn immers voor de handelingen van den opperbevelhebber van het grootste belang. »Het is niet alleen een eisch van billijkheid, maar het is, van militair »standpunt bezien, noodzakelijk, dat aan den legercommandant de »gelegenheid worde geboden zich voor zijne taak voor te bereiden

»dat hij zijne onmiddellijke helpers kan opleiden en eene invloedrijke »stem hebbe in alles, wat op de voorbereiding tot den oorlog betrekking heeft«.

Het komt mij voor, dat deze beschouwingen in menigerlei opzicht van waarde zijn, ook voor onze toestanden, meer in het bijzonder daarbij lettende op de eigenaardige, beperkte bevoegdheid van den veldlegercommandant tegenover de opperste leiding van de verdediging. Toch zou ik echter nog niet durven onderschrijven, dat een reguleerend centraal orgaan met bepaalde gezagsbevoegdheid in vředestijd de voorkeur zou verdienen. Integendeel vermeen ik veeleer, dat eene meer autonome positie der onderdeelen van de weermacht, waarbij de chef van den generalen staf meer als regelend, dan als gezag-uitoefenend orgaan optreedt, de voorkeur verdient. Het geopperde denkbeeld, om naast den minister *in* het departement, een minister er *buiten* aan te stellen — want hierop komt het voorstel toch zoo ongeveer neer — schijnt mij bij de practische toepassing aan teleurstelling onderworpen. Niettemin verdient de gedachte der voorstellers, om tot elken prijs de eenheid van handelen in oorlogstijd te verzekeren, ten volle waardeering en behartiging voor onze toestanden, waar de dubbele aanvoering van het veldleger mij een gevaarvolle toestand schijnt. Het door de Deensche officieren voorgestelde algemeene legercommando, al schijnt het nut van die instelling niet onaanvechtbaar toe, komt meer verkieslijk voor. Zeker mag niet uit het oog worden verloren, dat de samensmelting in Denemarken der beide militaire departementen tot één departement van landsverdediging, zoomede de waarneming hiervan door een burger, op het voorstel tot instelling van een legercommando grooten invloed kan hebben uitgeoefend.

Door de commissieleden der rechterzijde werd voorts nog overwogen, in hoeverre het uitvoerbaar kan worden geacht reeds in vředestijd over leger en vloot een gemeenschappelijk opperbevel in te stellen. Men is daarbij voor de talrijke bezwaren teruggedeinsd en zoo er toe gekomen naast het legercommando met zijn generalen staf, een afzonderlijk vlootcommando met een vlootstaf voor te stellen. Waar dan in oorlogstijd gemeenschappelijke actie mocht noodig zijn, zou de leiding hiervan aan het legercommando behooren toe te vallen.

Het schijnt mij toe, dat deze regeling de zwakke zijde van het voorstel moet worden genoemd. Eene eigenlijke eenhoofdige opperste leiding der verdediging wordt toch in de voorstellen feitelijk gemist. De eenige weg, m. i., om deze te verkrijgen, is door de militaire gedelegeerden van het leger aangegeven. Zij toch hebben, zooals uit de op blz. 150 cursief gedrukte aanhaling blijkt, de mogelijkheid in uitzicht gesteld, dat de Koning of een der leden van het Vorstelijke Huis zich aan het hoofd der verdediging zou stellen. Het deels ongrondwettige van dit standpunt is vermoedelijk oorzaak geweest, dat hun denkbeeld bij de leden der rechterzijde geen instemming

vond. Dit wordt althans afgeleid uit de omstandigheid, dat, bij overigens letterlijke overeenstemming van de beschouwingen, dit voorstel niet werd overgenomen. Voorzeker moet het bij de groote betekenis van het onderwerpelijke denkbeeld worden betreurd, dat eene krachtige, ja, zelfs elke motiveering ontbreekt.

Zijn de leden der rechterzijde in gebreke gebleven een belangrijk onderdeel van de hoogere legerleiding op bevredigende wijze te regelen, dan mag de wijze, waarop zulks door de z.g. meerderheid der commissie — de linkerzijde — is beproefd, te meer onze aandacht vragen.

Ook van deze zijde vindt het denkbeeld, een legercommando in te stellen, krachtigen bijval. Wel zijn de bevoegdheden van den nieuwen titularis hier niet al te duidelijk omschreven; doch dit neemt niet weg, dat omtrent het nut der instelling bij niemand twijfel schijnt te bestaan. Bestond dus in den boezem der commissie over menig punt belangrijk meeningsverschil, over de noodzakelijkheid van een afzonderlijk leger- en een afzonderlijk vlootcommando, onder de bevelen van een zelfden minister van landsverdediging, bestaat eenheid van zienswijze. Zoo nemen ook alle partijen en de militaire gedelegeerden de afschaffing van de inspectie der infanterie onder hunne voorstellen op. De nieuwe instelling behoeft alsdan geene verhooging van het budget met zich te brengen.

Op welke wijze heeft men dan wel getracht in oorlogstijd tot een gemeenschappelijk opperbevel over het geheele verdedigingswezen te geraken?

De linkerzijde stelt zich alsdan de oprichting van een algemeen hoofdkwartier voor, waarin de oppervelhebbers van leger en vloot *zitting* hebben. Van hieruit moeten de directieven aan de te velde staande troepen worden gegeven, tot tijd en wijle de legercommandant zelf de aanvoering van het leger of een deel daarvan op zich neemt. De legercommandant en de commandant van het veldleger is dus inderdaad één en de zelfde persoon, een denkbeeld, dat niet genoeg kan worden toegejuicht.

Anderzijds heeft men echter de bevoegdheden van den legercommandant op hoogst eigenaardige wijze aan banden gelegd.

Wel achten de leden der linkerzijde toch eene gemeenschappelijke leiding van leger en vloot noodig, doch zij oordeelen het »in het »geheel niet goed, deze te concentreren in één persoon. Eén man »kan niet op beiderlei gebied zaakkundig zijn en de beslissingen, »die zullen moeten worden genomen, als 's lands neutraliteit bij een »oorlog tusschen vreemde mogendheden wordt bedreigd, zijn van zoo »buitengewoon belang, dat er meerdere personen in gekend behooren »te worden. Dit kan worden bereikt door het opperbevel als een »hoofdkwartier te formeeren, dat alsdan onder 's Konings presidium »kan bestaan uit den minister-president, den minister van buitenland- »sche zaken en van landsverdediging, den commandeerende-generaal

»en den commandeerende-admiraal. In zulk een hoofdkwartier zal »rekening kunnen worden gehouden met den toestand van het oog- »blik en hiervan zullen de opdrachten uitgaan aan de feitelijke aan- »voerders en eskadercommandanten in de verschillende deelen van »het land. Aan de betrokken commandanten moet dan echter vol- »komen vrije hand worden gelaten in de wijze, waarop zij aan hunne »opdracht uitvoering zullen geven, terwijl het hoofdkwartier slechts »voor de samenwerking behoeft zorg te dragen.«

Dit laatste klinkt nu alles heel mooi en ruim gesteld, doch wat baat het, waar de voorstellers ten eenen male in gebreke blijven ons te schetsen, op welke wijze eene aanwijzing of een bevel in dit hoofdkwartier een vasten vorm zal gaan aannemen. Ik geloof, dat het werkelijk niet te houd gesproken is, als ik zeg, dat een dusdanig hoofdkwartier absoluut ongeschikt mag worden geacht tot snel en beslist handelen. Daarom gaat het toch immers? De beteekenis van langdurige deliberatiën valt voor vreedestijd niet te onderschatten, doch voor oorlogstijd zijn zij dermate uit den boeze, dat men geneigd is, zich met de grootste verbazing af te vragen, hoe dit deel der commissie na 7 jaren arbeid tot zulk eene kreupele gedachte is geraakt. De elementen, die het groote hoofdkwartier volgens de denkbeelden der voorstellers zou bevatten, zijn zeer goede; dit moet voorzeker worden erkend. De stelling der bevelhebbers van leger en vloot niet onder, doch naast de leiders der voor oorlogstijd belangrijkste departementen van algemeen bestuur, is een zeer prijzenswaardig denkbeeld. Doch al dit onmiskenbaar goede in de gedane voorstellen wordt verstikt, omdat door de gedachte instelling van een Koninklijk *presidium*, de mogelijkheid van snelle beslissingen geheel is gebannen. Geen Koninklijk *presidium*, doch een Koninklijk *gesag* alleen kan hier de oplossing brengen. Dat de voorstellers voor een dergelijken, niet op de grondwet steunenden maatregel zijn teruggedeinsd en daardoor hebben verzuimd de kroon te zetten op hun werk, is wellicht van staatsrechtelijk standpunt verklaarbaar, doch zeker niet verdedigbaar, als men de groote zaak der landsverdediging voor oog en houdt.

Voor tijd van vrede wenschen de leden der linkerzijde een verdedigingsraad, waarvan de samenstelling zeker wel als een novum mag gelden. Een dergelijke raad zou moeten bestaan uit den minister-president, den minister van buitenlandsche zaken, van financiën, van landsverdediging, de beide directeuren van leger en vloot, den commandeerende-generaal en den commandeerende-admiraal, alsmede uit de chefs van den staf van leger en vloot.

»Een dergelijke raad zal denkelijk kunnen bijdragen, om de samen- »werking tusschen leger en vloot, zoowel als tusschen den minister »van buitenlandsche zaken en van landsverdediging te verzekeren. »Bovendien zou de raad zijn gevoelen kunnen zeggen in verdedigings- »vraagstukken van grooteren omvang, waarover de minister voorlich- »ting zou wenschen.«

Het valt niet te ontkennen, dat de leden der linkerzijde hier van eene ongedachte, wellicht niet goed begrepen, goedgunstigheit tegenover de militaire overheden blijk geven. Inderdaad komt het voorstel toch hierop neer, dat aan de invloedrijkste militaire gezaghebbers eene plaats wordt ingeruimd aan de regeeringstafel, zoodra daar groote militaire vraagstukken aan de orde worden gesteld. Men zal moeten erkennen, dat in tijden van spanning, die samenwerking van de legeren vlootcommandanten met de regeerders van het uiterste gewicht is. Doch daartegenover vraagt men zich af, of eene dergelijke inmening van de militaire overheid in de handelingen van de regeering, want hierop komt het voorstel toch inderdaad neer, voor vreedestijd wel gewenscht is. Dat de bewindvoerders der in militair-politieke quaestiën leidende departementen, het volstrekt niet altijd eens zijn, dat aan de regeeringstafel volstrekt niet altijd eenstemmigheid heerscht en kan heerschen, laat zich gereedelijk gissen. Naar buiten lekt daarvan echter niets uit en treedt de regeering steeds in het licht der eensgezindheid naar voren. Wat zouden de gevolgen zijn van een raad, als door de voorstellers werd beoogd? Geen andere, dan dat de talrijke wrijfpunten tusschen de ministers onderling door het overleggen van de adviezen aan de Volksvertegenwoordiging, hetgeen men toch zeker eischen mag, aan het licht zouden komen en dat het standpunt van eene naar het uiterlijk solidaire, doch naar het innerlijke veelal verdeelde regeering, aanmerkelijk zou kunnen worden verzwakt. Naar mij voorkomt, zijn dan ook in een raad van defensie ministers minder op hunne plaats.

Met deze beschouwingen over de hoogere aanvoering is de bespreking van de belangrijkste punten uit de rapporten der Deensche parlementaire commissie voltooid. Belangstellend worden de regeeringsvoorstellen te gemoet gezien. Reeds worden zij in de nieuwsbladen aangekondigd, als aan de volksvertegenwoordiging te zijn ingediend. Zeker mag den Deenschen minister van landsverdediging lof worden toegezwaaid voor de ongekend snelle wijze, waarop hij zijne eigen denkbeelden in voorstellen heeft vastgelegd. Wellicht bestaat reeds de gelegenheid deze voorstellen in eene volgende aflevering van dit tijdschrift onder de oogen te zien.

T.

Strategische studiën,

DOOR

C. C. DE GELDER,

Eerste-Luitenant der Infanterie.

(Vervolg van blz. 117.)

DE DUITSCHE VERBINDINGEN EN DE BETEKENIS DER SPOORWEGEN IN 1870. ¹⁾

Het Duitse leger was met behulp van negen spoorlijnen geconcentreerd. Na het overschrijden van de Fransche grenzen werd de toestand minder gunstig. Zoo moest het I^{ste} Duitse leger zich, tot den val van Metz, zonder spoorweg behelpen. Het had toen als hoofdetappelijns den weg Courcelles sur Nied - Boulay - Saarlouis - Koblenz; eerst daar stonden twee spoorlijnen ter beschikking. Na den val van Metz ging dit leger naar het Noorden en beschikte over den spoorweg Rheims - Epernay - Frouard - Metz. Daarnaevens had het twee etappegewegen op Metz:

a. over Réthel, Vouziers, Dun s/Meuse, Damvilliers, Briey;

b. over Rheims, Verdun, Etain.

Na de inname van Soissons leidden twee wegen (van Noyon en Compiègne) over dit punt. Bij het einde van den oorlog had het I^{ste} leger de zijtakken Amiens - Clermont en Amiens - Rheims over La Fère en Laon in exploitatie. De hoofdverbinding bleef echter de spoorlijn over Metz. Vijf bataljons en een eskadron bewaakten deze lijn, die slechts kon worden bedreigd door het Fransche Noorderleger, welk leger evenwel tegen het I^{ste} niet bleek opgewassen.

De kleine vestingen Thionville, Longwy, Montmédy, Mézières, La Fère, Péronne en Soissons konden door uitvallen eenige moeilijkheid opleveren en werden daarom successievelijk belegerd en genomen.

De verbindingen van het IIe leger zijn vooral belangwekkend tijdens de Loire-operatie. ²⁾ Zij bestaan dan uit:

1. den spoorweg van Orleans over Juvisy, Montargis, Montereau, Joigny, Tonnerre, Nuits, Chatillon s/S, Chaumont en Bassigny naar Blesme, welke ongeveer evenwijdig met en kronkelend achter den linkervleugel van het leger liep.

¹⁾ De spoorwegen in den Zuid-Afrikaanschen of den Russisch-Japanschen oorlog zijn misschien van nog grooter beteekenis geweest. De toestanden daar komen echter te weinig met de onze overeen. Zie ook: VAN DAM VAN ISSELT. Het spoorwegwezen en het gebruik van spoorwegen in den Zuid-Afrikaanschen Oorlog, Mil. Spectator 1906.

²⁾ De operatielijn liep over Joinville, Troyes, Sens en Nemours op Pithiviers

2. den weg Juvisy - Villeneuve St. Georges - Lagny.
3. den weg Corbeil, Tournan, Coulommiers, Montmirail, Epernay.
4. den weg Toury - Pithiviers - Nemours - Sens - Troyes - Lesmont - Vassy - St. Dizier.

Deze verbindingen werden bewaakt door 9 bataljons, 6 eskadrons en 1 pioniercompagnie. Ook werd, voornamelijk ter bescherming dezer verbindingen, het VIIe Korps op Chatillon s/S en Nuits s/A gedirigeerd.

Het IIIe Leger beschikte aanvankelijk over één spoorweg : Nancy - Vendenheim - Weissenburg en over twee etappewegen :

- a. van Saarburg over Buchweiler naar Hagenau;
- b. van Marsal over Niederbronn naar Weissenburg.

Deze wegen werden beschermd door 14 bataljons landweer, een regiment cavalerie en eene pioniercompagnie. Bovendien werden Bitsch, Pfalzburg en Toul ingesloten. De vesting Toul sloot den grooten weg Nancy - Parijs af, zoodat de omweg over Colombey - Void moest worden gemaakt om Bar-le-duc te bereiken.

Toen het IIIe leger noordwaarts afboog, splitste zich de verbindingsslijn over Void op St. Mihiel en over Bar-le-duc op Clermont; verder liep deze ineen met de verbindingen van het Maasleger.

Het algemeen etappecommando was te Bar-le-duc gevestigd, alwaar zich, evenals te Nancy en te Luneville, magazijnen en veldhospitalen bevonden.

Wel is waar, maakten Bitsch en Pfalzburg de verbindingen aanvankelijk wat onzeker, en legden de belegeringen van Toul en Straatsburg vele etappetroepen vast, ook hadden herhaaldelijk kleine vernielingen plaats, doch het geheel bleef goed functionneeren.

Na Sedan en gedurende het beleg van Parijs, beschikte het IIIe leger over den spoorweg Nancy - Parijs tot Nanteuil s/M, waar de tunnel en de bruggen vernield waren.

Het Maasleger bezigde den etappeweg Clermont-en-Argonne-Pont-à-Mousson en was geruimen tijd met het I^{ste} en IIIe leger op den spoorweg Nanteuil - Straatsburg aangewezen. Na den val van Soissons kwam de zijtak over Rheims - Châlons mede beschikbaar.

Op 20 September werd het algemeen etappecommando van het IIIe Leger te Corbeil gevestigd en had daar eene brigade van 4 bataljons, 6 eskadrons, 1 batterij en 2 pioniercompagnieën, als reserve, ter beschikking. Voorts was in ieder belangrijk etappestation een bataljon geplaatst, terwijl het VIIe korps, meer naar het Zuiden, de verbindingsslijn beschermdde, hetgeen meer oostwaarts, indirect, ook door het korps Werder bij Belfort geschiedde. Het algemeen etappecommando van het Maasleger was te Dammartin. Vier bataljons en twee eskadrons bezetten de etappestations.

Het Zuiderleger onder VON MANTEUFFEL bezigde, tot zijn komst aan de Saône, den zelfden spoorweg als het IIe leger, van Chatillon naar Blesme. De brigade KETTLER bleef ter beveiliging achter.

Eenmaal te Gray aangekomen, verwisselde MANTEUFFEL van verbindingen en bezigde den spoorweg Vesoul - Épinal - Blainville - la Grande, welke ook door WERDER gebezigd werd.

Hiernevens werden twee wegen gebruikt en wel:

a. Dôle - Gray - Vesoul - Favorney - Vauvilliers - Xertigny - Épinal;

b. Dôle - Pesmes - Gy - Frétigny - Vesoul - Luxeuil - Plombières - Xertigny.

De verbindinglijnen waren gesteld onder: algemeene etappecommando's, voor de legers, en etappecommando's, voor de legerkorpsen. Elk etappestation had meestal een hoofdofficier als commandant.

Een algemeen etappecommando behoorde tot het hoofdkwartier van ieder leger en bestond uit:

een luitenant-generaal-inspecteur (bij het Maasleger een kolonel), een chef v. d. staf, adjudanten, een artillerie- en een genieofficier, een intendant, een gendarmerie-officier en een spoorweg-ingenieur.

Het commando voerde slechts gezag op de verbindinglijnen, doch hierop was het dan ook, behalve bij de verdeeling der troepen, heer en meester, zoo voor het inrichten, het bedrijf, als voor de beveiliging.

Voor de verdeeling der troepen moest men echter de orders opvolgen van de Gouverneurs in de bezette provinciën.

Deze beschikten zelf over de navolgende troepen (in hoofdzaak landweer):

	Bataljons.	Eskadrons.	Batterijen	Compagnieën Vestingartie.	Pioniers.		Sterkte.
Gouvernement v. d. Elzas.	22 ³ / ₄	8	2	10	3		21.100
Gouvernement v. Lo- tharingen.	31 ³ / ₄	7	3	5			33.070
Detachement Krenski.	6	2	2	6	3	te Commercy	
Gouvernement Reims.	20	5	3	8	2		18.220
» Metz.	15	2	1	10	2		13.830
Totaal							86.220

Etappetroepen I^{ste} Leger 4.130

IIe » 8.160

IIIe » 10.910

Maas » 3.460

Totaal 26.660

26.660

Totaal generaal 112.880

BLUME geeft zelfs nog hogere getallen en wel :

114.090 infanterie,
5.686 cavalerie,
68 vuurmonden.

Hiernaast telde het opereerend leger :

455.782 infanterie,
57.779 cavalerie,
1.674 vuurmonden.

Resumeerende, hebben wij in het voorgaande gezien, hoe men aan Duitsche zijde er naar streefde elk leger eene spoorlijn ter beschikking te geven en daarnevens twee etappewegen. ¹⁾

Tevens bleek echter hoe moeilijk het was, dit systeem door te voeren en zodoende diende het baanvak Frouard - Blesme gelijktijdig voor 4 legers, het baanvak Blesme - Châlons s/M tijdelijk voor drie. Eerst na den val van Mézières, verkreeg men eene tweede doorlopende lijn van Parijs naar Duitschland.

HET VERWISSELEN VAN VERBINDINGEN.

Wanneer de verbindingen georganiseerd zijn, voor zooveel aangaat hunne exploitatie en hunne beveiliging, treft men daarlangs de magazijnen, hospitalen, parken, depots, enz., met hunne bedekkingen als stilstaande, de troepen-, paarden-, materieel-, munitie-, proviand-, gewonden-, zieken- en gevangentransporten, ²⁾ de veldpost, ordonnansen enz., als bewegelijke elementen aan.

Men zal reeds hieruit begrijpen, dat het verwisselen van eenmaal functioneerende verbindingen eene bekwame, organiseerende hand vereischt en lang geen eenvoudige zaak is. ³⁾

Echter zullen de bezwaren, aan het verwisselen verbonden, voor den strategischen verdediger, die, immers in eigen land zijnde, op de medewerking der bevolking kan rekenen, veel geringer zijn, dan voor den aanvaller. De laatste toch, kan onmiddellijk slechts meester zijn van de streek, waardoor het leger getrokken is. Wil hij zijne verbindingslijnen hiervan doen afwijken, zoo moet hij de nieuwe, hiertoe vereischte, landstreek ook weer veroveren, er autoriteiten aanstellen en bezettingen plaatsen. ⁴⁾

Waar men nu in de krijgsgeschiedenis, niettegenstaande alle bezwaren, toch herhaaldelijk voorbeelden van het verwisselen der verbindingen aantreft, zoo door den aanvaller als door den verdediger, blijkt

¹⁾ Voor verdere bijzonderheden verwijzen wij naar de werken van: JACQMIN, BUDDE, MILES FERRARIUS, ERNOUF e. a. alsmede naar PIERRON I en II en DERRÉCAGAIX I.

²⁾ In 1870 vervoerden de Duitschers per spoor 145.000 zieken en gewonden, en aan gevangenen 11.160 officieren, 333.885 man naar Duitschland.

³⁾ Voor de uitvoering zie b.v. Studiën z. Kr. u. T. Erster Band, blz. 119 vgg.

⁴⁾ Vergelijk CLAUSEWITZ, Boek V, 16e Hoofdstuk. Men denke ook aan het benooidge spoorwegpersoneel.

hieruit reeds, dat er onder bepaalde omstandigheden groote voordeelen aan moeten zijn verbonden, m. a. w. dat de veldheer in sommige gevallen de bezwaren in den koop dient te nemen.

Deze gevallen kan men als volgt samenvatten:

1. Men wenscht korter, gemakkelijker verbindingen.
2. Men wil eene verrassende manoeuvre verrichten (strategische omtrekking, flankopstelling, terugtocht).¹⁾
3. Men wil den vijand de voordeelen van diens verrassende manoeuvre ontnemen (dus als contra-manoeuvere tegenover eene strategische omtrekking of flankopstelling).
4. Men wil zich met bondgenooten of eigen reserves vereenigen.
5. De basis raakt uitgeput, of men is er van afgesneden.

ad. 1.

In verscheidene gevallen kan men de verbindingen aanzienlijk verkorten en vergemakkelijken, door ze gedeeltelijk over zee te doen loopen, hetgeen, vooral indien men de heerschappij ter zee bezit²⁾, alle aanbeveling verdient.

Reeds in de Oudheid zien wij dit toepassen.

Zoo belegerde ALEXANDER DE GROOTE gedurende zeven maanden Tyrus (het hedendaagsche Sûr, tusschen Acre en Beyrouth), ten einde, in den oorlog tegen Perzië, tot hier de zee als aanvoerweg te kunnen bezigen, in plaats van de landwegen door Klein-Azië. Ook is het ons bekend, dat het Grieksche leger op den tocht naar Indië door de vloot, welke op den Indus gebouwd was, werd begeleid.

Nadat HANNIBAL in den 2^{en} Punischen oorlog de Alpen had overschreden, bracht zijn leger den winter om Genua door. De Gal-lische bondgenooten dekten hem den rug. Het volgende jaar, 217 v. C., drong hij verder in Italië door en was van dit oogenblik, voor zijne verbindingen, vrijwel uitsluitend op de zee aangewezen.

De eenige poging op groote schaal om over land versterkingen aan te voeren, de tocht van HASDRUBAL, mislukte.

Niet altijd echter werd de gelegenheid benut. Zoo wijst VON BULOW, naar aanleiding van den Zevenjarigen oorlog, er op, dat de Russen, die door Oost-Pruisen trokken, hunne verbindingen aanzienlijk hadden kunnen verkorten, door zich allereerst van Kolberg meester te maken en tot daar de transporten over zee te leiden.

De tocht van SHERMAN in 1865, waarbij de verbindingen met Tennessee werden opgegeven, terwijl te Savannah verband met de vloot werd verkregen, is daarentegen weer een goed voorbeeld. Wij hopen dit later nog te behandelen.

¹⁾ Zie ook MOLTKE, Taktisch-strategische Aufsätze (1857—71), blz. 64, en Verdy III, 4, blz. 7 vgg. De terugtochtsweg van FREDERIK DEN GROOTE van Olmütz (1758) ging niet naar Silezië, doch door Bohemen.

²⁾ v. D. GOLTZ, Kriegführung, blz. 70.

In den laatsten tijd hebben ons de Japanners, in hun oorlog met China (1894), eveneens een zeer opmerkenswaardig voorbeeld van verkorting der verbindingen gegeven.

Nadat Korea door hen was bezet, werd de Yalu overgetrokken. Ten einde nu de verbindingslijnen, welke van de Koreaansche havens uitgingen, te verkorten en gelijktijdig het leger te versterken, werd een tweede landingsleger bij Port Arthur aan wal gezet en liepen dus de verbindingen van uit Japan over dit punt.

Hetzelfde geschiedde later nogmaals bij Wei-Hai-Wei, toen het leger tot op deze hoogte gekomen was.

Ook het winnen van een slag, of het vermeesteren van eene vesting, kan de mogelijkheid openen de verbindingen te verleggen en ze hierdoor tevens te verkorten.

Zoo werd de koning van Sardinië in 1796, na de nederlagen bij San Michele en Mondovi, tot het verdrag van Cherasco gedwongen, waarbij BONAPARTE de vestingen Ceva, Coni en Tortona verkreeg, alsmede het recht om, in alle richtingen, de wegen te mogen bezigen ter verbinding met Frankrijk. De Sardinische troepen werden gedeeltelijk opgelost, gedeeltelijk over de garnizoenen verspreid. Zoo doende waren de verbindingen der Franschen met Parijs tot de helft verkort en voldoende beveiligd.

In 1800 overschrijdt het Reserve-leger de Alpen door de passen van den Gr. St. Bernard, den Simplon en den St. Gotthard, terwijl de divisien CHABRAN en THUREAU, door een demonstratief optreden bij den Kl. St. Bernard en den Mont-Cénis, de Oostenrijkers misleiden.

Aangezien nu de verbindingen van de hoofdmacht over den Gr. St. Bernard ongewenscht lang en niet gunstig zijn — deze pas is voor voertuigen onbegaanbaar — en bovendien door een mogelijken stoot van MELAS, uit de richting van Turijn, licht kunnen worden verbroken, besluit de Eerste Consul zijne verbindingen over Milaan, en den St. Gotthard te verleggen.

Terwijl LANNES op 28 Mei Chivasso bezet, marcheert de hoofdmacht op Milaan, waar zij, nadat VUKASSOVITCH bij Buffalora is verslagen, den 2^{en} Juni aankomt en zich met de troepen van MONCEY, die over den St. Gotthard, en van BÉTHENCOURT, die over den Simplon zijn gekomen, vereenigt.

De nieuwe etappelijnen leiden alzoo naar Zwitserland ¹⁾, dat sinds 1798 in Fransche handen is en bovendien beveiligd wordt door het Fransche Rijnleger, hetwelk zich aan de Iller bevindt. Waar BONAPARTE thans vrijelijk op beide oevers van de Po kan manoeuvreeren, heeft MELAS daarentegen zijne verbindingen met Oostenrijk reeds ingeboet.

In 1806 liep de Fransche verbindingslijn oorspronkelijk van Bam-

¹⁾ Te Sion (bij Genève) en te Luzern waren groote voorraden verzameld.

berg over Wurtzburg, Aschaffenburg, Frankfort op Mainz en werd, daar zij zeer gemakkelijk door de Pruisen kon worden verbroken, ¹⁾ verwisseld tegen eene andere, welke van Kronach over Bamberg, Neurenberg, Anspach, Ellwangen en Ulm naar Straatsburg ging.

Onmiddellijk na Jena-Auerstädt wordt deze lijn echter weder verlaten en verwisseld tegen eene veel kortere: de lijn Erfurt, Fulda, Hanau, Mainz, ²⁾ welke ook veiliger gelegen was, indien eventueel Oostenrijk zich weder in den strijd mocht mengen.

ad. 2.

Men kent NAPOLEON'S uitspraak: »on ne doit point abandonner sa ligne (de communication) mais c'est une des manoeuvres les plus habiles de l'art de la guerre de savoir la changer, lorsque l'on y est autorisé par les circonstances. Une armée qui change habilement sa ligne de communication trompe l'ennemi, qui ne sait plus où sont ses derrières et les points faibles sur lesquels il peut la menacer. ³⁾

Wij hopen de waarheid hiervan in de volgende voorbeelden aan te toonen.

Hierboven wezen wij er reeds op, dat de operatiën in 1806 met eene verwisseling van de verbindingen werden ingeleid, waardoor het mogelijk was eene strategische omtrekking der Pruisische strijdkrachten te volvoeren, en zulks geheel verrassend en zonder dat de verbindingen eenig gevaar liepen.

In 1813, aan het slot van den herfstveldtocht, ⁴⁾ koesterde NAPOLEON het voornemen geheel van front te veranderen, den rechtervleugel aan Maagdenburg, den linker aan Dresden te doen aanleunen. Zodoende had hij dan de Marken en Mecklenburg achter zich gehad, nagenoeg zonder slag of stoot Berlijn in bezit gekregen en de Oder-garnizoenen aan zich kunnen trekken; wellicht zelfs RAPP uit Danzig. Op 13 October was dit plan nog niet losgelaten, zelfs den 16^{en}, gedurende den slag bij Wachau (eerste dag van Leipzig) werd de weg op Torgau nog open gehouden. Eerst op den derden dag van Leipzig werden de verbindingen weer over Erfurt, dus naar den Rijn verlegd. ⁵⁾

Had NAPOLEON, op bovenvermelde wijze, zijne verbindingen verwisseld, dan is het wel duidelijk, welk eene enorme wijziging dit zou

¹⁾ De Pruisen hadden inderdaad dit voornemen.

Eene voorhoede werd dan ook over Erfurt op Frankfort gedirigeerd. Zie v. LETTOW-VORBECK I, blz. 112.

²⁾ Zie ook JOMINI. Abriss der Kriegskunst, blz. 125, en YORK VON WARTENBURG, NAPOLEON als Feldherr, blz. 271, alsmede het schrijven aan BERTHIER dd. 16 October 1806. NAPOLEON had de vrijheid bij een échec of naar den Rijn of naar den Donau terug te gaan.

³⁾ 22 September 1808 schrijft hij o.a. aan JOSEPH: »Changer sa ligne (de communication) est une opération de génie».

⁴⁾ In de Königstein-manoeuvre, vóór Dresden beraamd, ligt eene overeenkomstige gedachte.

⁵⁾ Vergelijk vooral BLEIBTreu, Geschichte und Geist d. E. Kriege, 1813, blzn. 103—105.

hebben gegeven in de minder gunstige omstandigheden, waaronder thans door hem werd gestreden.

In deze zelfde periode zien wij ook BLÜCHER en BERNADOTTE eene gelijksoortige manoeuvre uitvoeren en wel tijdens NAPOLEON's stoot op Düben. Aangezien zij voor dezen stoot willen uitwijken, doch zich tevens met SCHWARZENBERG, die op Leipzig marcheert, willen vereenigen, geven zij hunne verbindingen, over de Elbe op Berlijn loopende, prijs en wenden zich naar de Saale. Hierdoor werden NAPOLEON's voornemens verijdeld, terwijl het voor de bondgenooten, te midden van eene bevriende bevolking, geen zoo groot waagstuk was, als de, hierboven aangehaalde, manoeuvre van NAPOLEON zou zijn geweest. ¹⁾

Het succes van een dergelijk verrassend optreden is ook hier opvallend.

Wij komen thans tot de veelbesproken manoeuvre aan het slot van 1814.

Is het niet eigenaardig, dat 's Keizers voornemen, om afstand te doen van zijne verbindingen met Parijs en van deze stad zelve, ten einde nieuwe verbindingen te scheppen naar Metz, enz., een voornemen dat, ware het geheel uitgevoerd, hem van onschatbaar voordeel zou zijn geweest, door velen nog steeds niet wordt begrepen? ²⁾ Doch ter zake.

In den namiddag van 23 Maart dicteert NAPOLEON te St. Dizier aan MARET het navolgende:

»Il y a quatre partis à prendre :

1°. Partir d'ici à deux heures du matin, être à Vitry à huit heures et attaquer l'ennemi;

2°. Partir demain de bonne heure et se porter par Bar-sur-Ornain, sur Saint-Mihiel, de manière à avoir demain le pont de St. Mihiel; dès ce moment j'ai ma communication assurée sur Verdun et j'ai passé la Meuse: j'irais de là à Pont-à-Mousson, ce qui me donnerait ma communication avec Metz; je serais renforcé de 12.000 hommes, que je puis tirer des places; j'aurais chassé au delà des Vosges le corps, qui est à Nancy et je donnerais une bataille, ayant pour ligne d'opération Metz;

3°. Se porter demain sur Joinville et Chaumont, d'où je prendrais ma ligne sur Bar-sur-Aube et Troyes;

4°. Aller sur Brienne et Bar-sur-Aube; on passerait par Vassy et l'on serait demain très près de Bar-sur-Aube.

¹⁾ Zie ook GROUARD, La Campagne d'Automne de 1813.

²⁾ Zie b.v. YORK v. WARTENBURG, NAPOLEON als Feldherr, blz. 344, of de aanteekening van v. BOGUSLAWSKI op JOMINI's Abriss, blz. 129.

Terwijl NAPOLEON door deze manoeuvre eenvoudig van verbindingen verwisselde, zouden de bondgenooten *zonder* verbindingen zijn geweest, hetgeen voor hen, te midden van eene bevolking in opstand, waar zij bij aankomst voor Parijs, nagenoeg *zonder munitie* waren, den ondergang had beteekend. Es war zu schön gewesen Vergelijk: BLEIBTREU, Der Imperator, en Der Geist d. E. Kriege, 1814.

Le plus raisonnable de ces projets parait être celui, qui s'appuie à Metz et à mes places fortes, et qui approche la guerre des frontières.
(Correspondance 21.358).

Dien zelfden avond komen dan nog berichten in betreffende eene concentratie des vijands bij Vitry. De Keizer vermoedt nu, dat men hem op Metz gaat volgen,¹⁾ en besluit, het bovengenoemde plan weder loslatende, over Bar op Troyes te marcheeren en zoo weder met Parijs in verbinding te komen.

Den 27sten bij Vitry aankomende, verneemt men de eerste geruchten betreffende den marsch der verbondenen op Parijs, waarop NAPOLEON, in den nu volgenden krijgsraad, voornamelijk onder den invloed van zijne omgeving, voor goed afstand doet van zijne, zoo juiste, eerste gedachte, ten einde Parijs te hulp te snellen.

Wanneer eenige dagen later (30—31 Maart) hem de mededeeling, betreffende de capitulatie, heeft bereikt, verlegt hij aanstonds zijne verbindingen op Orleans. Het spel was toen echter reeds verloren.

NAPOLEON's tegenstander WELLINGTON geeft ons in 1813 eene koene onderneming in den zelfden geest te zien. Hij omtrekt toch noordwaarts de Douro en de Ebro-linie, verlegt zijne verbindingen op de haven van Santander en levert, met verkeerd front, slag bij Vittoria.

Ook bij het innemen van flankopstellingen moet het verwisselen van verbindingen kunnen voorkomen, wil men op alle eventualiteiten zijn voorbereid (TARUTINO 1812).

Zoo zien wij, hoe tijdens den slag bij Custoza, het Oostenrijksche leger, dat uit Verona gedeboucheerd was, de verbindingen heeft verlegd over de Etschbruggen boven die vesting (by Ponton, Pastrengo en Pescantina) en de treinen in hoofdzaak achter de Etsch heeft gelaten. Zodoende kon dit leger, in geval van een echec, op Tyrol teruggaan, zonder dat de verbindingen eenig gevaar liepen.

ad 3.

Een goed strateeg moet tegenover eene manoeuvre des vijands steeds den slag of eene contra-manoevre in petto hebben.

Zoo had NAPOLEON in 1805, vóór den slag bij Austerlitz, reeds begrepen, dat zijne verbindingen over Weenen gevaar konden loopen,²⁾ en met het oog hierop eene nieuwe lijn doen inrichten, welke recht-achterwaarts, over Iglau en Linz, zich naar Braunau en Passau splitste. Zodoende steunde hij dus niet alleen op Weenen, doch evenzeer op Zwaben en Beieren.

Ook in 1807 zien wij hem herhaaldelijk op overeenkomstige wijze handelen. In dezen veldtocht heeft hij begrepen, dat de verbindingen van zijn leger, indien zij over Warschau blijven gaan, steeds in gevaar

¹⁾ Wat dan ook den 24sten nog het geval was.

²⁾ Zij gingen dan immers uit van zijn rechterflank.

zullen zijn; daarom is hij er op bedacht, deze te verwisselen tegen andere, welke naar Thorn leiden.

Wanneer BENNIGSEN in Juni 1807 offensief optreedt, schrijft NAPOLEON, die zich bij Saalfeld bevindt (6 Juni), hem het plan toe, over Allenstein den Franschen rechtervleugel te willen omtrekken, ten einde aldus de verbindingen met den Weichsel en Thorn te verbreken. Hij wijst er dan op, dat hiervan voor de Russen niet veel succes te verwachten zal zijn, aangezien het Fransche leger thans zijne etappelijnen op Marienwerder, Marienburg, Danzig heeft genomen, waardoor het voor deze geen gevaar heeft te duchten en daarentegen zelf in staat is den vijand van Koningsbergen af te snijden. ¹⁾

In 1809 komt NAPOLEON te Donauwörth, terwijl KAREL, uit Landshut deboucheerend, zich tegen Regensburg wendt. Op dit oogenblik loopen de Fransche verbindingen op Ingolstadt. Als NAPOLEON nu het plan opvat zich, in KAREL'S rug, naar Landshut te wenden, verlegt hij zijne verbindingen op Augsburg, buiten het bereik van den tegenstander.

In dezen zelfden oorlog, tijdens Wagram, heeft hij zich de mogelijkheid voorbehouden, van de verbindingen met Italië gebruik te maken, desnoods onder prijsgeven van die met Weenen. ²⁾

In de nieuwere oorlogen vinden wij analoge voorbeelden. Zoo willen wij wijzen op MAC-CLELLAN bij Richmond, die, door LEE afgesneden van zijne verbinding met White-House, hiervan niet de minste nadeelen ondervindt, daar hij zich intijds van nieuwe verbindingen, zuidwaarts naar de Jamesrivier, heeft verzekerd. ³⁾

Voorts zijn tal van gevallen aan te wijzen, waarin eene dergelijke handelwijze gewenscht en mogelijk ware geweest, al werd zij niet toegepast.

Men denke b.v. aan MACK in 1805 en de wijze, waarop deze van Tirol had kunnen partij trekken, of hoe deze, toen eenmaal de verbindingen én over Augsburg én op Tirol waren afgesneden, zich noordwaarts van de Donau naar Bohemen had kunnen wenden. ⁴⁾

Concludeerende, achten wij het als regel gewenscht, van verbindingen te verwisselen, wanneer zij ernstig bedreigd worden of kunnen worden, zonder dat een slag eene onmiddellijke oplossing der moeilijkheid kan geven. ⁵⁾

¹⁾ Zie ook YORK v. WARTENBURG, I, blz. 321, en v. LETTOW-VORBECK 1806—07, IV, blzn. 169 en 313.

²⁾ Het groote nut van meervoudige verbindingen, ook qua richting, springt in het oog. (Ook het Fransche leger in 1859 kon hiervan het nut vaststellen.)

Wij zijn geen bewonderaars van concentrische operatiën; wij erkennen echter het voordeel, dat zij, in den vorm van meervoudige verbindingen, kunnen opleveren.

³⁾ Zie ook v. FREYTAG-LORINGHOVEN, *Studiën über Kriegführung* I, blz. 73.

⁴⁾ Vergelijk v. HORSETZKY, blz. 109.

⁵⁾ VERDY III, 4, blz. 109.

Ook de operatiën van GUSTAAF ADOLF in 1631 tegen TILLY, met de verbindingen afwisselend op beide oevers van den Oder naar Stettin of Schwedt, zijn karakteristiek.

Het ondergeschikt maken der operatiën aan het beschermen der verbindingen of het onttrekken van belangrijke strijdkrachten aan het opereerend leger, om ze te dekken, zijn beide maatregelen van lagere orde.

ad. 4.

In het laatst van September 1813 weet BLÜCHER de verbonden Souvereinen te overtuigen, van de wenschelijkheid om het Silezisch leger te doen aansluiten bij dat van BERNADOTTE, vooral als voortdrijvende kracht, ten einde vervolgens, in den rug van NAPOLEON, de concentratie van alle strijdkrachten te bewerken.

Op 25 September begint hij zijne beweging, welke door de korpsen TCHERBATOW en BUBNA tegenover Dresden wordt gemaskeerd, terwijl SACKEN zelf de voorposten van MARMONT en MACDONALD aantast. Achter de genoemde korpsen langs verdwijnen YORK, LANGERON en ST. PRIEST, waarbij SACKEN zich als achterhoede weder zal aansluiten.

BERNADOTTE bevindt zich tegenover Roslau en Acken aan de Elbe. Den 30sten September komt BLÜCHER nabij Torgau en in den nacht van 2 tot 3 October gaat zijn leger bij Wartenburg over, terwijl, ongeveer gelijktijdig, het Noorderleger tusschen Roslau en Barby de Elbe passeert.

BLÜCHER geeft hier alzoo de verbindingen met Silezië prijs, ten einde zich met BERNADOTTE te kunnen vereenigen, en heeft thans, evenals deze, zijne verbindingen op Berlijn.

Doch een, zoo mogelijk, nog meer teekenend voorbeeld levert ons BLÜCHER in 1815, wanneer hij, na den slag bij Ligny, het geslagen Pruisische leger om Wavre doet verzamelen en aldus, ter wille van het hooger doel, de vereeniging met WELLINGTON, zijne verbindingen met den Rijn opgeeft. Van nu af is hij gedeeltelijk op de verbindingen der Nederlanders en Engelschen aangewezen; overigens worden aanstonds naar Tirlmont, Leuven, Maastricht en Aken koeriers gezonden, om vandaar munitie, enz., te betrekken, terwijl het groote belegeringspark uit Luik op Maastricht wordt gedirigeerd. Wij zien hier dus, reeds in den morgen van 17 Juni, eene nieuwe verbindingslijn ontstaan.

ad. 5.

Men kan zijne verbindingen verleggen, indien de basis weinig oplevert. Dit wordt o.a. in 1870 toegepast door FRIANT, den intendant van het leger van BOURBAKI. Wanneer dit leger van Nevers over Besançon op Belfort wordt gericht, oordeelt FRIANT het wenschelijk, de verbindingen niet naar Nevers te doen loopen, doch naar Marseille en Lyon, aangezien uit deze plaatsen veel meer te verwachten was. ¹⁾

Is men van de basis afgesneden — men denke b.v. aan BONAPARTE

¹⁾ Ook was de lijn Nevers-Chagny, met enkel spoor, van onvoldoende capaciteit.

in Egypte —, dan ligt het verwisselen der verbindingen al zeer voor de hand.

In dit verband willen wij nog wijzen op de wenschelijkheid, welke voor MAC-MAHON bestaan heeft, om, toen eenmaal door het IIIe leger zijn verbindingen met Parijs waren verbroken, deze onmiddellijk naar het Noorden te verleggen en den spoorweg Hirson, Mézières, Montmédy als aanvoerweg te benutten.

Was men dan de Maas overgekomen, dan liep wel is waar ook deze verbindinglijn gevaar, doch gedurende de enkele dagen, die het verblijf tusschen Maas en Moezel slechts kon duren, was dit geen bezwaar.

Ook kon men, zooals A. G. aangeeft, achtereenvolgens en naarmate het leger die punten bereikte, op Mézières, Montmédy, Longwy en Thionville de spoorwegtransporten dirigeren.¹⁾ Het Fransche leger ware dan zelfs in gunstiger omstandigheden geweest, dan het Duitsche, dat alles in een boog, zuidwaarts om Metz heen, moest aanvoeren.

Voor de volledigheid willen wij voorts nog aanstippen, dat men ook, dank zij de spoorwegen, zonder de geheele verbindinglijn te verlaten, een deel ervan tijdelijk een omweg kan doen maken, indien dit tot meerdere veiligheid kan strekken.

(Wordt vervolgd.)

¹⁾ L'armée de Châlons, blz 163. VINOY was belast met het dekken der verbindingen.

**Eenige beschouwingen naar aanleiding van:
„Iets over Militaire bruggen” door v. A.,**

DOOR

H. J. D. VAN MAANEN,
1ste Luitenant der Artillerie.

(Vervolg van blz. 104.)

Het draagvermogen van schipbrugbalken.

Het is m. i. te betreuren dat de Schrijver¹⁾ bij zijne beschouwingen over dit onderwerp op blz. 571 vgg. niet meer rekening heeft gehouden met het desbetreffende gedeelte van het, toch ook door hem geraadpleegde, »Handboek der Pionierkunst voor het Nederlandsche Leger, 1883, Afdeeling VIII«, door C. J. SNIJDERS. Ik kan mij toch niet voorstellen, dat hij alsdan zinnen zou hebben neergeschreven als:

blz. 572: »Bij de voorschriften tot regeling dezer materie²⁾ »moet het beginsel voorzitten, zooveel mogelijk te profiteeren »van de capaciteit der gebezigde materialen, zoowel ter wille van »den tijdduur van den brugbouw als om financieele redenen. In »dit opzicht *zondigt het Handboek voor den Pontonnierdienst ge- »weldig*³⁾ en is er in plaats van vooruitgang bepaaldelijk achter- »uitgang te bespeuren in vergelijking met het Voorschrift tot »oefening van den Pontonnier 1870«;

blz. 574: »Met eenige verwondering zal nu vernomen worden, »dat het Handboek voor den Pontonnierdienst 1898 op blz. 136 »voorschrijft«:

»De grootste spanningen der balken, die men in de schip- »bruggen gebruiken kan, zijn:

»voor balken B. 0,20 en H. 0,26 = 7,6 M.

» » » » 0,16 » » 0,21 = 6,5 ».«

»Afgescheiden van den voor militaire bruggen *buitengewoon hoogen graad van zekerheid*,³⁾ is bovendien«....;

blzn. 577 en 578: »Het spreekt welhaast vanzelf, dat ik ge- »tracht heb eene oorzaak te vinden, waarom in het Handboek

¹⁾ Waar in dit artikel bladzijden worden aangehaald zonder nadere aanhaling van het boekwerk, wordt bedoeld de Militaire Spectator 1908. Met Schrijver zonder meer wordt bedoeld de heer v. A., schrijver van het artikel „Iets over militaire bruggen”.

²⁾ D. i. het gebruik van militaire schipbruggen.

³⁾ Ik cursiveer.

»1898 zoo geheel andere, van het Voorschrift 1870 afwijkende »beginselen voor den bouw van schipbruggen zijn aangenomen. »*Vermoedelijk*¹⁾ is dit daaraan toe te schrijven, dat de Hand- »leiding voor den Pontonnierdienst 1889 geheel zweeg over schip- »bruggen, zoodat men bij het opnieuw regelen dezer materie, »in 1898,²⁾ *in het duister en daardoor mis heeft getast*»;¹⁾

blz. 578: »Om al deze redenen komt de vervanging van Hoofd- »stuk XIV van het Handboek 1898 door de IIIe Afdeeling van »het Voorschrift tot oefening van den Pontonnier van 1870 in »alle opzichten aanbevelenswaardig voor«.

Wat toch is het geval?

Bij het samenstellen van het »Handboek voor den Pontonnierdienst 1898« waren de schipbruggen, die in oorlogstijd door het Korps Pontonniers moesten worden gebouwd op reeds in vreedstijd vastgestelde punten (blz. 571/572, Mil. Spect. 1908) te beschouwen als *tijdelijke* bruggen, d. w. z. als bruggen, die eene grootere mate van zekerheid moesten bezitten dan de pontonbruggen. Die schipbruggen toch moesten waarschijnlijk geruimen tijd blijven liggen, voortdurend worden gebruikt en bestand zijn tegen de zwaarste voertuigen, waaronder ook het vestinggeschut (15 cM. L'24). In het hiervoren vermelde »Handboek »der Pionierkunst enz. 1883« (Afdeeling VIII) rangschikt de toenmalige Kapitein SNIJDERS die schipbruggen dan ook eveneens (op blz. 86) onder *tijdelijke* bruggen,³⁾ voor welke de zekerheidscoëfficiënt, volgens het bepaalde op blz. 36 van dat zelfde Handboek, op 5 moet worden gesteld, in plaats van, zooals voor ponton-(veld-)bruggen, op 3.

In tegenstelling met het door den Schrijver zoozeer aangeprezen »Voorschrift tot oefening van den pontonnier 1870«, dat voor schipbruggen voor de waarde van S in de formule $\frac{4}{3} \frac{bh^2}{1} \times S$ voor denenhout 280 KG. aangeeft (blz. 573), rekent dat pionierhandboek op blz. 36 voor dien factor S dan ook slechts op $600 : 5 = 120$ KG. En waar men op grond van dat Pontonniervoorschrift 1870 destijds volgens Schrijver (blz. 573) met een gerust geweten bij schipbruggen bij onderliggers met eene doorsnede van 0,16 bij 0,21 M. de spanning van 9 M. als de normale beschouwde, daar eischt het »Handboek Pionierkunst 1883« op blz. 39 bij tijdelijke bruggen voor eene spanning van 9 M. dan ook onderliggers met eene vierkante doorsnede van 0,305 M.; en bij eene spanning van 7,6 M. onderliggers met een profielmodulus van 22645, overeenkomende met eene vierkante doorsnede van 28,3 cM.

In dat licht beschouwd, is het »Handboek voor den Pontonnierdienst

¹⁾ Ik cursiveer.

²⁾ Bedoeld wordt natuurlijk „Het Handboek 1898“. De Commissie toch, die dit samenstelde, was reeds vóór 1896 benoemd.

³⁾ Dit geschiedt eveneens in „Het Handboek der Pionierkunst 1905“ van SNIJDERS en MYSBERG, Afdeeling II“.

»1898« toch zeker niet te veeleischend, wanneer het bij onderliggers van eene doorsnede van 0,20 bij 0,26 M. nog eene spanning toelaat van 7,60 M.; deze bezitten toch slechts $\frac{3}{5}$ van het draagvermogen dier balken met eene vierkante doorsnede van 28,3 cM.

Ook het Duitsche »Behelfsbrücken-Vorschrift 1907« kent bruggen, overeenstemmende met de schipbruggen (tijdelijke bruggen), hiervoren bedoeld, n.l.:

»Schwere Kolonnenbrücke, deren Bau im Felde die Regel bilden wird, sind für den Uebergang des 21 cM. Mörsers und der langen 15 cM. Kanone in marschmäsziger Ausrüstung oder ähnlicher schwerer Fahrzeuge geeignet. Sie genügen auch der Belastung durch Menschengedränge, und erhalten in der Regel eine nutzbare Brückenbreite von 3 M.«

Voor deze bruggen eischt ook dit Voorschrift vijfvoudige zekerheid. Zij worden dan bestand geacht tegen den »15 cM. Kanonen Sattelwagen«, welke bij een radstand van 2 M. een druk van het achterrad van 1700 KG. en een druk van het voorrad van 800 KG. heeft (een vierradig voertuig dus van 5000 KG.)

De desbetreffende tabel voor deze bruggen bevat geen grootere spanningen dan 8 M.; bij deze spanning eischt de tabel 5 onderliggers met eene vierkante doorsnede van 33 cM., of 10 onderliggers met eene vierkante doorsnede van 26 cM., of 7 onderliggers (verdubbelde radbalken) met eene vierkante doorsnede van 26 cM., indien op het brugdek z.g. »Spurhölzer«¹⁾ zijn aangebracht.

Tegenover deze eischen zou men het »Handboek voor den Pontonnierdienst 1898« bijna lichtvaardig gaan noemen, en valt des te meer op de, ook reeds hiervoren vermelde, uiting van den Schrijver op blz. 574, dat:

»Met eenige verwondering²⁾ nu zal worden vernomen, dat het »Handboek voor den Pontonnierdienst 1898 op blz. 136 voorschrijft, dat de grootste spanning der balken B. 0,20 M. en D. 0,26 M., die men in schipbruggen gebruiken kan, 7,60 M. bedraagt. De schipbruggen zijn bestand tegen lasten van 5000 KG.«

Aan welke oorzaken het optimisme van Schrijver te wijten is? Daarentrent kan men, zoolang hijzelf dit niet nader aangeeft, natuurlijk slechts gissingen maken. Hieronder volgen er een vijftal.

1°. Een onbeperkt vertrouwen in het Voorschrift tot oefening van den pontonnier 1870, dat voor S voor dennenhout voor schipbrugbalken 280 KG. per M² doorsnede toestaat, waarvoor SNIJDERS slechts 120 KG. en het Duitsche Behelfsbrücken-Vorschrift blijkbaar nog minder dan 120 KG. aanneemt.

2°. Te gunstige aanname omtrent de belasting, door een kanon

¹⁾ Dit zijn balken op de brugplanken ongeveer boven de radliggers, op 1,80 M. uit elkaar, die dus de raden der voertuigen noodzaken boven de radliggers te blijven.

²⁾ Over de groote veeleischendheid.

van 15 cM. $L/24$ op een radligger teweeggebracht. Hij neemt hiervoor (blz. 573) bij eene spanning van 9 M. eene gelijkmatig verdeelde belasting van 3400 KG. en bij eene spanning van 12 M. eene gelijkmatig verdeelde belasting van 3480 KG. aan. Dit is juist, als dat kanon met behulp van lastsleper en belegeringvoorwagen wordt vervoerd. Anders wordt echter de toestand, als dit vervoer geschiedt in de marschtappannen van de affuit, ¹⁾ hetgeen bij die schipbruggen niet altijd is uitgesloten. Het totaal gewicht van vuurmond, affuit en belegeringvoorwagen is dan ongeveer 5150 KG.; de radstand ²⁾ van dit vierradige voertuig is ongeveer 3 M.; de druk van het achterradd is, evenmin als die van het voorrad, bekend, doch zou moeten worden gemeten.

De belasting, door dit vierradige voertuig veroorzaakt, zou haar maximum bereiken, als de druk van het achterradd ongeveer gelijk is aan de helft van het gewicht van vuurmond + affuit, d. i. ongeveer 2300 KG., en de druk van het voorrad ongeveer gelijk aan de helft van het gewicht van den belegeringvoorwagen, n.l. ongeveer 250 KG. Bij eene spanning van 9 M., resp. 12 M. zou de druk van dit voertuig op een radligger dan ongeveer gelijk zijn aan eene gelijkmatig verdeelde belasting van 4800 KG., resp. 4900 KG.

Het minimum der belasting, door dit vierradige voertuig veroorzaakt, zou worden bereikt, als de druk gelijkelijc over de vóór- en achterradd was verdeeld en dus per rad 1287 KG. bedroeg. Bij eene spanning van 9 M. resp. 12 M. zou de druk van dit voertuig op een radligger dan ongeveer gelijk zijn aan eene gelijkmatig verdeelde belasting van 3575 KG., resp. 3941 KG. ³⁾

¹⁾ Zie Handboek voor de Vesting-Artillerie. Hoofdstuk II, blz. 65.

²⁾ D. i. de afstand van vóór- en achteras.

³⁾ Deze bedragen komen zeer groot voor, als men ze vergelijkt met het bedrag van 2500 KG., hetgeen Schrijver op blz. 574 aanneemt voor de gelijkmatig verdeelde belasting gelijkstaande aan den druk, veroorzaakt door een vierradig voertuig van 5000 KG., met een gelijken raddruk van vóór- en achterradd, n.l. 1250 KG., bij spanningen der radliggers van 9 en 12 M.

De Schrijver vergist zich hier echter.

Dat bedrag van 2500 KG. zou hoogstens goed kunnen zijn voor de spanning van 9 M., en dan nog slechts, indien, zooals bij een aan den belegeringvoorwagen verbonden lastsleper, de radstand 4,9 M. bedroeg. Dan toch blijft tot eene spanning van 9 M. van toepassing de formule $G = 2P$.

Bij vierradige voertuigen is die radstand echter zeer zelden grooter dan 3 M., alsdan is van toepassing de formule $G = 4P \left(1 - \frac{r}{2l}\right)^2$

In beide formules is G het bedrag der gelijkmatig verdeelde belasting, waarmede de door het voertuig veroorzaakte druk op de radliggers gelijk staat, $P =$ raddruk, $r =$ radstand en $l =$ spanning van den radligger.

Bij $P = 1250$ KG., $r = 3$ M. en $l = 9$ M. wordt $G = 3472$ KG.,

bij $P = 1250$ KG., $r = 3$ M. en $l = 12$ M. wordt $G = 3828$ KG.,

d. i. dus 972 KG. en 1328 KG. meer dan door Schrijver voor dat voertuig van 5000 KG. wordt aangenomen.

3°. Onderschatting van het aantal zware voertuigen¹⁾, tot het leger behorende, die eene dergelijke schipbrug (*tijdelijke brug*) zullen overtrekken. Men denke slechts aan de transportwagens (aanvankelijk bestemd om door 3 paarden te worden getrokken), die een eigen gewicht van 1580 KG. en een draagvermogen van 3000 KG. bezitten, bij een radstand van 2,95 M. Tot hun volle draagvermogen belast, wordt bij 9 M. spanning (zie noot 3 op blz. 170) $G = 3175$ KG. en bij 12 M. spanning $G = 3435$ KG.

4°. Geheele verwaarloozing van het gewicht der paarden en berijders, hetwelk bij dergelijke groote spanningen, als Schrijver op blz. 573 mogelijk acht, n.l. 11 en 12 M., wel degelijk voor een groot gedeelte in rekening moet worden gebracht. Volgens hetgeen Schrijver zelf op blz. 491 mededeelt, is toch de geheele lengte van een met 4 paarden bespannen transportwagen, als hierboven onder 3° bedoeld, 11 M. Het totaal gewicht van die 4 paarden met berijders en uitrusting bedraagt ongeveer 2377 KG.

5°. Verwaarloozing van het eigen gewicht van het brugdek, hetgeen volgens het »Handboek SNIJDERS 1883 Afd. VIII«, blz. 33, in rekening moet worden gebracht bij dergelijk zwaar materieel. Dit gewicht bedraagt bij eene spanning van 12 M. voor een balk N°. 1 L. 13 M., B. 0,20 M. D. 0,26 M. 753 KG. en bij eene spanning van 9 M. voor een balk N°. 4 L. 10 M., B. 0,16 M., D. 0,21 M. 411 KG.

De hiernavolgende staat is samengesteld op overeenkomstige wijze als die, door Schrijver op blz. 573 vermeld, doch met inachtneming van hetgeen zooeven onder 1°. t/m 5°. is medegedeeld. Na het voorafgaande komt het mij overbodig voor, uit dien staat hier uitvoerige conclusies te trekken. Slechts zij vermeld:

a. dat uit de kolommen 16 en 17 blijkt, dat Schrijver de te verwachten (of mogelijke) belasting van schipbruggen (*tijdelijke bruggen*) veel te gering schat, ja, zelfs — bij vergelijking met kolom 18 — voor de spanning van 12 M. aanmerkelijk geringer dan reeds bij schipbruggen (*noodbruggen*) en gewone pontonbruggen door menschen-gedrang zal worden veroorzaakt;

b. dat uit de kolommen 4, (5), 8 en (9), vergeleken met 17, blijkt, dat de balk van 0,20 M. bij 0,26 M. bij eene spanning van 7,6 M. bij schip-

¹⁾ Zie blz. 573, waar belastingen van een radligger van 3400 KG. *zeldzaam* worden genoemd, aan welke zeldzaamheid door Schrijver wordt toegeschreven, dat men voor de balken 0,16 bij 0,21 — die bij eene belasting tot aan de elasticiteitsgrens (224 KG per cM.² doorsnede) bij eene spanning van 7 M. slechts eene gelijkmatig verdeelde belasting van 3000 KG. kunnen verdragen — desniettemin volgens het voorschrift 1870 met een *gerust geweten* de spanning van 9 M. als de normale aan nam. Neemt men nu in aanmerking, dat het eigen gewicht van het brugdek, dat per ligger bij 9 M. spanning 411 KG. bedraagt, ook in rekening moet worden gebracht, dan blijkt, dat reeds de transportwagen tot zijn volle gewicht belast, den radligger, bij 9 M. spanning, drukt met eene gelijkmatig verdeelde belasting van 3175 KG. + 411 KG. = 3586 KG., terwijl het draagvermogen van den radligger bij die spanning, belast tot aan de elasticiteitsgrens, slechts 2333 KG. bedraagt.

Afstand der steunpunten in Meters.	Per brugligger toe te laten, gelijkmatig verdeelde belasting, in KG. wanneer deze geschiedt :								BEDRAG DER BELASTING BRUGLIGGER VERORDEELD				
	Volgens Pontonniervoorschrift 1870 (S = 280 KG. per cM ² . doorsnede voor dennenhout) bij balken :		tot aan de elasticiteitsgrens van dennen- hout (S = 224 KG. per cM ² . doorsnede) bij balken :		tot aan de grens, volgens SNIJDERS 1883 voor <i>tijdelijke bruggen</i> toegestaan voor dennenhout (S = 120 KG. per cM ² . doorsnede) bij balken :		tot aan de grens, volgens SNIJDERS 1883 toegestaan voor <i>noedbruggen</i> (gelijkstaande met <i>gewone</i> pontonbruggen) voor dennen- hout (S = 200 KG. per cM ² . doorsnede) bij balken :		Samengedrongen menschenmassa (volgens Schrijver op blz. 573).		Samengedrongen menschenmassa (volgens Handboek SNIJDERS 1883, Afdeling VIII, blz. 36)		Kanon van 15 cM. L/24 (volgens schrijver op blz. 573).
1	B. 0,20 H. 0,26	B. 0,16 H. 0,21	B. 0,20 H. 0,26	B. 0,16 H. 0,21	B. 0,20 H. 0,26	B. 0,16 H. 0,21	B. 0,20 H. 0,26	B. 0,16 H. 0,21	I ₁	I ₂	G ₁	G ₂	
6,5	7726	4063	6183	3250	3328	1773	5547	2893	1560	1804	3400	387	
7,6	6606	3468	5280	2775	2846	1485	4744	2476	1824	2089	3400	402	
9	5555	2920	4444	2333	2404	1254	4006	2091	2160	2498	3400	418	
12	4166		3333		1803		3004		2880	3330	3480	442	

- 1) Hiervoor wordt het gemiddelde genomen van de maxima en minima, hiervoren onder 2°. aangegeven.
- 2) Hierbij is niet in rekening gebracht de belasting, door de paarden der voertuigen veroorzaakt, omdat
genoeg zijn.
- 3) Voor spanning van 11 M ; het boekwerk geeft geen afmetingen voor nog grootere spanningen.
- 4) Voor spanning van 8 M ; het boekwerk geeft geen afmetingen voor nog grootere spanningen.
- 5) De in kolom 24 vermelde afmetingen gelden alleen „für lufttrockene, gerade, vollkantig geschnittene Bauhölz
voldaan, dan eischt het voorschrift vijfvoudige zekerheid en in verband daarmee, bij de in de kolom vermelde
27,2 M. en 0,28 M.

bruggen (*tijdelijke* bruggen) slechts $\frac{5280}{4485} = \pm \frac{13}{11}$ -voudige zekerheid
biedt tegen overschrijding van de elasticiteitsgrens, en iets meer dan
drievoudige zekerheid tegen overschrijding van de grens van vastheid;
voor de balken van de doorsnede 0,16 M. bij 0,21 M. zijn die zeker-
heden, bij eene spanning van 6,5 M., resp. slechts $\frac{3250}{4190} = \pm 0,8$ (dus
geen zekerheid) en $\frac{2893}{4190} \times 3 = \pm$ tweevoudig; terwijl SNIJDERS voor

BELASTING IN KG. PER ROEPLAAT DOOR :			Belasting in KG waarmede ²⁾ moet worden rekening gehouden :			Doorsnede der balken, noodzakelijk bij de in de 1ste kolom vermelde spanningen :						
Kanon van 15 cM L/24 in marschtappannen van de afsluit verbonden aan den belegeringsvoortuigen. 1)			voor schipbruggen (tijdelijke bruggen)			Voor schipbruggen (tijdelijke.)					voor schipbruggen (noodbruggen)	
G ₁	G ₂	G ₃	E.	Volgens Schrijver (blz. 573) zijn dit voor alle gevallen de bedragen uit kolom 12 (G ₁).	Volgens SNIJDERS, Handboek 1883, is dit : G ₂ + E.	Voor schipbruggen, (noodbruggen) gelijk- staande met gewone pontonbruggen is dit volgens SNIJDERS, Handboek 1883, I ₃ + E.	Volgens voorschrift tot oefening van den pontonnier 1870, en volgens Schrijver (blz 573)	Volgens Handboek Pionierkunst 1883 van C. J. SNIJDERS op blz. 39.	Volgens het Behelfsbrücken-Vorschrift 1907.	Volgens het Handboek voor den Pontonnierdienst 1898.	Volgens Handboek Pionierkunst 1883 van C. J. SNIJDERS blz. 32.	Volgens Behelfsbrücken-Vorschrift 1907. (5).
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24
400	3871	1602	319	3400	4190	2123	{ B. 0,262 H. 0,262	{ B. 0,30 H. 0,30	{ B. 0,16 H. 0,21	{ 0,165 0,165	{ 0,195 0,195	
400	4027	1749	458	3400	4485	2547	{ B. 0,283 H. 0,283	{ B. 0,322 H. 0,322	{ B. 0,20 H. 0,26	{ 0,184 0,184	{ 0,212 0,212	
400	4187	1887	411	3400	4598	2909	{ B. 0,16 H. 0,21	{ B. 0,305 H. 0,305	{ B. 0,33 H. 0,33	{ 0,205 0,205	{ 0,22 0,22	
480	4420	2067	753	3480	5173	4083	{ B. 0,20 H. 0,26	{ B. 0,338 H. 0,338		{ 0,25 0,25		

dat berekening van die belasting zeer ingewikkeld is en ook zonder deze belasting de getallen nog welsprekend

hölz bei völlig ebener Brückendecke mit 2½-3-facher Sicherheit." Kan aan al deze voorwaarden niet worden
mel maten, verdubbelde radliggers en „Spurhölzer", dan wel balken met eene vierkante doorsnede van resp 0,25 M.

die laatste zekerheid voor *tijdelijke* bruggen eene vijfvoudige eischt.

Daaruit volgt, dat de door het »Handboek voor den Pontonnierdienst 1898« voorgeschreven spanning van 7,6 M. voor de balken 0,20 M. bij 0,26 M. voor schipbruggen (tijdelijke bruggen) *feitelijk nog te groot is*, wanneer gerekend moet worden op de in kolom 13 vermelde belasting; met het oog op het betrekkelijk zeldzame geval, dat 15 cM. L/24 in zijn marschtappannen zal worden vervoerd, komt mij dat echter geen overwegend bezwaar voor. Wel schijnt het mij toe, dat de balken van eene doorsnede van 0,16 M. bij 0,21 M. bij

de belasting door dat voertuig bij eene spanning van 6,1 M. eene *te geringe* (tweevoudige) zekerheid tegen overschrijding van de grens van vastheid bieden, en dus bij eene schipbrug, waarin die balken met die spanning zijn gebruikt, het overtrekken van dat voertuig niet mag worden toegestaan, tenzij de radliggers zijn verdubbeld;

c. dat dus de in den aanvang dezer beschouwingen vermelde meeningen van den Schrijver bepaaldelijk *zeer onjuist* moeten worden genoemd;

d. dat uit de vergelijking van de kolommen 8 en 9 met de kolom 18 volgt, dat alleen, wanneer de schipbruggen geen zwaardere belasting hebben te verwachten dan gewone pontonbruggen, dus geheel als *noodbruggen* zijn te beschouwen, de toe te laten spanningen dier balken grooter kunnen zijn, dan die in het Pontonnierhandboek 1898 voorgescreven. Doch toch nog lang niet zoo groot als Schrijver ze voor de schipbruggen (*tijdelijke* bruggen) wil toestaan, n.l. 12 en 9 M. (zie blz. 573); zij zouden dan n.l. toch nog slechts kunnen zijn $\pm 10,5$ M. en $\pm 7,5$ M.

In verband daarmee is dan ook in het reeds in 1907 ingediende ontwerp van een nieuw Voorschrift op de oefeningen van het Korps Pontonniers vermeld, dat, wanneer eene schipbrug uitsluitend dient ter vervanging van eene gewone brug — dus bij gebrek aan pontonmaterieel — de spanningen ongeveer tot die laatstgenoemde bedragen kunnen worden vergroot.

Inrichting der drijvende ondersteuningslichamen in verband met de bij voorkeur te bezigen spanningen in schipbruggen.

Op blz. 575 zegt Schrijver:

»Geheel nieuw is in het tegenwoordige Handboek de samenstelling van *stellingen ter vervanging van een bok* en de *ramen op vaartuigen*.

»De eerste bestaan uit 3 balken, welke dwars over de boorden der schepen worden gelegd, en waarboven in de lengte-as van het schip een 4° balk als draagbalk wordt gelegd.

»Het nadeel van bovenvermelde inrichtingen is, dat het brugdek daardoor 2 balkhoogten dus 0,42 à 0,52 M. hooger komt te liggen, dan wanneer de liggers onmiddellijk op de boorden werden bevestigd, zoodat dit laatste — dat zoo eenigszins mogelijk toch het normale gebruik moest zijn — buiten toepassing moet blijven. Noch het Voorschrift 1870, *noch de Pionierkunst van den Kolonel C. J. SNIJDERS (uitgave 1883), noch het Handboek der Pionierkunst van den Kolonel SNIJDERS en den Kapitein J. H. A. MIJSBERG, vermelden dan ook dergelijke inrichtingen.*«¹⁾

Nu is het zeer merkwaardig, dat de Pionierkunst van SNIJDERS (1883) deze inrichtingen *wel* vermeldt in Afd. VIII op blz. 87 (fig. 105), zij het dan ook slechts voor vaartuigen met eene te kleine

¹⁾ Ik cursiveer.

boordshoogte, en dat de Pionierkunst van SNIJDERS en MIJSBERG (1905) Afdeling II op blz. 116 uitdrukkelijk zegt:

»Aangezien bij de verbindingen, ¹⁾ als hiervoren beschreven, »tijdens het gebruik van de brug, dus bij ongelijkmatige belasting van de verschillende drijvende ondersteuning, wringingen »aan de liggers en de boorden onvermijdelijk zijn, is het beter »in de as van het vaartuig een draagkussen ²⁾ aan te brengen, »dat door tusschenkomst van korte balken op de boorden rust »(fig. 164)«.

Dat is dus, ook blijkende uit fig. 164, *eene stelling ter vervanging van een bok*.

Al is deze onjuistheid in het betoog van Schrijver wel zeer merkwaardig, zoo is vergissen toch altijd mogelijk en in dit geval wellicht te wijten aan het niet omslaan van eene bladzijde. Opvallender dan deze vergissing, vind ik dan ook, dat Schrijver bij zijne afkeuring van de »stellingen ter vervanging van een bok« geheel over het hoofd ziet het voordeel, dat het gebruik van deze inrichtingen oplevert, n.l. dat daardoor bij gebruik van balken van eene zekere lengte de doorstroomruimte tusschen twee vaartuigen grooter wordt, dan wanneer bij die zelfde vaartuigen de zelfde balken onmiddellijk op de boorden worden bevestigd, welk verschil gelijk is aan de breedte van één vaartuig. Ik vind dit zoo opvallend, omdat Schrijver op blzn. 574 en 575 vermeldt:

»Ook uit het oogpunt van het *behoud* eener schipbrug is het »wenschelijk tot den vroeger toegelaten onderlingen afstand der »schepen terug te keeren. Voor drijvende ondersteuningslichamen »toch, zijn bij voorkeur te bestemmen de houten of ijzeren »zandbakken, in gebruik bij gemeenten of groote aannemers. ³⁾ »Deze vaartuigen worden steeds grooter gebouwd, doch zelfs de »kleine zijn niet veel smaller dan 4 M. Bij onderlinge afstanden »der vaartuigen midden op midden van 6,1 M., 6,5 M. en 7,6 M. »heeft het water slechts eene doorstroomruimte respectievelijk »van 2,1 M., 2,5 M. en 3,6 M., aanmerkelijk minder dan de »breedte der vaartuigen. Op snelstroomend water zijn deze be- »dragen, zooals wij bij de pontonbruggen ook reeds zagen, veel »te gering«.

Maar als Schrijver, zelfs als hij over niets dan balken N°. 1, lang 13 M., beschikt, ⁴⁾ deze onmiddellijk op de boorden der vaartuigen

¹⁾ Waaronder het bevestigen van de liggers op de boorden, door den Schrijver v. A. hiervoren gewensch. t.

²⁾ D. i. een draagbalk.

³⁾ Dat bij voorkeur deze vaartuigen zouden worden gebezigd, is onjuist; hierop kom ik terug.

⁴⁾ Dit is een zeer gunstig geval; zoolang men uit den bestaanden voorraad schipbrug-hout put, kan zich dit geval ten minste niet voordoen, daar deze voorraad hoofdzakelijk uit balken lang 8 M. bestaat. Voor de 4 schipbruggen, waarvoor de dekbalken indertijd volledig werden opgelegd — door Schrijver bedoeld op blzn. 571/572 — waren toch slechts

bevestigd, en ze 0,30 M. over het buitenboord laat uitsteken (blz. 573), dan wordt de doorstroomruimte tusschen de beide vaartuigen — zelfs als deze de volgens hem geringe breedte van slechts 4 M. bezitten — toch ook slechts 4,40 M. Als hij nu eene doorstroomruimte van 3,60 M. *veel* te gering vindt, zal hij het bedrag van 4,40 M. voor die ruimte toch ook nog wel te gering achten. Worden in dit geval »stellingen ter vervanging van een bok« gebezigd, dan zal daarentegen die doorstroomruimte 8,40 M. bedragen, bij eene spanning der balken tusschen de beide steunpunten — door hem toelaatbaar geacht op blz. 573 — van ± 12 M.

Nog valt het op, dat, waar Schrijver — en m. i. te recht — zoo veel prijs stelt op eene groote doorstroomruimte tusschen de schepen der brug, hij nog niet zoo verwerpelijk schijnt te vinden (zie blz. 579) de methode van het Pontonniervoorschrift 1870, om eene schipbrug te bouwen uit *doorlaatvakken*, elk uit 2 of 3 schepen bestaande; bij eene dergelijke brug wordt toch de doorstroomruimte tusschen de doorlaatvakken onderling tot ongeveer 0,70 M. teruggebracht.

(Wordt vervolgd.)

voor de doorlaat- en vleugelvakken balken van 13 M. aanwezig, en voor de gewone brugvakken uitsluitend balken van 8 M. Waar dit hout reeds aanwezig was, lang vóór 1896, en ook in eene verzameling lichtdrukteekeningen, lang vóór dat jaar door den toenmaligen Kapitein der Pontonniers E. J. F. DE BRUIX samengesteld (ongetwijfeld om tegemoet te komen aan het ontbreken in de voorschriften 1885 t/m 1889 van een op de schipbruggen betrekking hebbend gedeelte) de spanning van 7,4 M. de normale was bij gebruik van »stellingen ter vervanging van een bok», moet m. i. worden aangenomen, dat, daar volgens Schrijver (blz. 575) het voorschrift 1870 de balken N°. 1 (lang 13 M.) of N°. 4 (lang 10 M.) als onderliggers ook op de gewone schipbrugvakken bezigde, de aanwezige voorraad dier balken daarmede niet in overeenstemming was. Het is toch moeilijk te gelooven, dat men die balken van 13 M. zou hebben verzaagd tot balken van 8 M. en van 5 M., of dat juist die balken van 13 M. en 10 M., veel meer dan die van 8 M., zouden zijn vergaen en afgevoerd.

Krijgsgeschiedkundige aantekeningen en bestrijdingsmethode der malaria,

DOOR

DR. P. B. VAN LOO,

Offr. van Gez. 1ste kl.

De studie van den inval der Engelschen in Zeeland, in den zomer van 1809, roept de herinnering wakker aan den beslissend noodlottigen invloed, dien de toenmalige Zeeuwsche koortsen op de Engelsche expeditie hebben uitgeoefend.

Meer dan de gebrekkige voorbereiding en de ondoelmatige samenwerking tusschen het landingsleger en de vloot, meer nog dan het gebrek aan beleid en doortastendheid, waardoor de voordeelen van een onverwachten inval verloren gingen, heeft de ziekte- en doodzaaiende malaria het beraamde krijgsplan der Engelschen doen mislukken, zoodat niet slechts van eene verovering van Antwerpen en de vernieling der daar gestationeerde vloot moest worden afgezien, maar zelfs de noodzakelijkheid geboren werd, het reeds bezette deel van Zeeland wederom prijs te geven.

Het is van historisch belang de oorzaken en omstandigheden na te sporen, die Zeeland tot »het graf der Engelschen« doopten, en het heeft practischen zin de maatregelen te overwegen, die in verband met dit verleden heden ten dage bij eene eventueele belangrijke troependislocatie in Zeeland zullen moeten worden genomen, ten einde eene geenszins waarschijnlijke, maar in elk geval zeer zeker mogelijke herhaling van de Britsche tragedie onder eigen troepen te beletten.

Waar de huidige kennis van het wezen der malaria niet slechts het langen tijd onbegrepen malaria-raadsel met zijn vele oogenschijnlijke tegenstrijdigheden oplost, maar tevens de practische voorzorgsmaatregelen voor de toekomst, als het ware vanzelf, aan de hand doet, daar zullen wellicht oude historische gegevens omtrent Zeeland's ongezondheid en de rol, die deze laatste in vroegere veldtochten gespeeld heeft, eenig belang inboezemen.

Zeeland kan van uit een hygienisch standpunt bezien, moeilijk trots zijn op zijn verleden.

Reeds in 1644 vermeldt BOXHORN in »de Cronijck van Zeelandt«, dat »de Zeeuwsche coortsen een spreekwoord ende schrick bij den aangrenzenden volckeren geworden zijn«. Ja, ruim eene eeuw te voren

(1517) schrijft hierover CUTBERT TONSTAL reeds een brief aan ERASMUS, waarin hij van »de insalubritas regionis Zelandicae« rept.

De meeste schrijvers van die tijden zochten de oorzaak van Zeeland's beruchte ongezondheid in de *lucht*.

NICOLAAS EVERARDUS, een rechtsgeleerde, schrijft in de Cronijck van Zeeland, »dat de slechte lucht van Zeeland de oorzaak is, dat op de 1000 menschen slechts één ouder wordt dan 50 jaar« en zijn zoon, de bekende JANUS SECUNDUS maakte in zijne »Dissertatio de aëre Zelandico« zelfs een gedicht hierop.

In 1779 echter vermelden ons GERARDUS DE WIND en BRUIJNVIS MAATJES, dat niet de lucht, maar de ongezonde levenswijze der Zeeuwen en de brasserijen der vreemdelingen de oorzaak zijn van het groot aantal zieken. Het gebruik van mosselen, aliekruiden en de Duivelslandsche en Schouwsche paling, alsmede het volstrekt gemis aan zoet bronwater worden door hen aangemerkt als de reden der gevreesde koortsen. ¹⁾

Later werd weder het drinkwater aangemerkt als de oorzaak der ziekte.

In eene »topographie médicale de l'île de Walcheren 1811« vermeldt J. GRANIER, Médecin en Chef de l'hôpital militaire de Breda, ex-Médecin de l'hôpital de Middelbourg: »Les fièvres intermittentes y sont endémiques et commencent à exercer leurs ravages dans les violentes chaleurs de l'été. Dans cette saison brûlante l'île entier éprouve une effervescence générale; l'eau, qui inondait les campagnes est absorbée par la violente chaleur de l'été et cette eau nuit à la santé en relachant la fibre animale et en la disposant à contracter les maladies propres à la saison«.

Ofschoon deze verklaring der koortsen, gezien in het licht der ontdekking van ROSS, waarover hieronder nader, al even ongerijmd is als de voorafgaande, loont het toch de moeite GRANIER's beschouwingen, waarin de invloed van het water zonder eenigen wetenschappelijken grond aansprakelijk wordt gesteld voor het uitbreken der ziekte, op te teekenen, als een enkel voorbeeld uit vele, ten bewijze, hoe waardelooze, fantastisch hypothesen, voorgedragen op een ton de maître, in dit tijdperk maar al te dikwerf streng wetenschappelijk onderzoek vervingen.

Ook JOHN PRINGLE, Physician-General to his Majesty's Forces, ziet in het slechte drinkwater in Zeeland gedeeltelijk de oorzaak voor het ontstaan der malaria. Aan het slot van eene bespreking van het drinkwater in ons land, dat hij zeer voldoende acht, verklaart hij: »the only exception worth notice, was in Zealand, where the water being indeed bad and impure, might concur with other causes in making gall-sickness so general in this country«. Diseases of the army in Camp and Garrison, 1780.

¹⁾ JOANNES RALJMOND. Dissertatio exhibens descriptionem februm intermittantium autumnalium, quotannis Mittelburgi et invicinis Zeelandiae Batavae locis grassantium. 1767.

Het drinkwater moet dan ook in dien tijd, evenals nu, zeer bedenkelijk geweest zijn. GRANIER zegt hieromtrent: »La Zélande ne contient aucune source d'eau vive; l'eau, dont elle est inondée vient toute de la pluie; celle qu'on boit est recueillie sur les toits par le moyen des gouttières en plomb, qui la conduisent dans une citerne. L'eau, qui croupit dans l'île (grondwater) est insipide, pesante et indigeste. ¹⁾

Omtrent de sterfte aan koorts en galziekte (onze hedendaagsche tusschenpoozende- of intermitterende koorts) geeft DR. J. C. DE MAN in het archief van het Zeeuw Genootschap der Wetenschappen (1883) eenige cijfers, door hem ontleend aan het Middelburgsche maandboekje, dat sedert 1792 geregeld verschijnt.

Van 1772—1801	was de sterfte aan bedoelde koorts	30	$\frac{0}{10}$
Van 1802—1811	» » » » » »	53	$\frac{0}{10}$
Van 1812—1821	» » » » » »	40	$\frac{0}{10}$
Van 1822—1831	» » » » » »	30	$\frac{0}{10}$
Van 1832—1841	» » » » » »	23	$\frac{0}{10}$
Van 1842—1851	» » » » » »	21	$\frac{0}{10}$
Van 1852—1861	» » » » » »	16	$\frac{0}{10}$
Van 1862—1871	» » » » » »	9	$\frac{0}{10}$
Van 1872—1881	» » » » » »	6	$\frac{0}{10}$

Wanneer men ziet, hoe groot de *sterfte* in de eerste drie decennia

¹⁾ Van actueel belang is, dat nu nog (1908) geheel Zeeland, behoudens Middelburg en Vlissingen, waar duinwater gebruikt wordt, regenwater drinkt; en dit niet met toepassing van eenige sterilisatie-methode, maar gewoonweg uit regentonnen, zooals de onbeschaafde volkeren der oudheid dit plachten te doen.

Inlichtingen ingewonnen bij den Pharmaceutischen Inspecteur van Volksgezondheid in Zeeland hebben dit bevestigd. Al het water, dat door boring, op welke diepte ook, wordt verkregen, is brak, zoodat zelfs gedurende de laatste jaren bij overstromingen of tijdelijk heerschende besmettelijke ziekten, steeds het drinkwater door aanvoer van elders is verschaft.

Zoo betrok de streek tusschen Rilland en Bath en Krabbendijke drinkwater per spoor uit Breda en in den laatsten tijd Oud-Vossemeer op het eiland Tholen het water uit Bergen op Zoom. Zoo wordt bij eventueele omstandigheden Oost-Vlaanderen van uit Bouchaute, ten Zuiden van Hulst, en Westelijk Zeeuwsch-Vlaanderen van uit Aardenburg van drinkwater voorzien.

Hoewel nu Middelburg en Vlissingen respectief 700 M³. en 930 M³. drinkwater maximaal per etmaal kunnen leveren, wat bij een zeer zuinig gebruik van 16 L. per hoofd voor 30.000 man voldoende kan worden geacht, zoo zal echter een niet onbelangrijk gedeelte door beide gemeenten zelf worden verbruikt, zoodat eene eenigszins aanzienlijke strijdmacht weldra gebrek aan drinkwater zou krijgen.

Bovendien is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat de loop der operatiën Middelburg en Vlissingen buiten ons bereik stelt, waardoor de toestand niet onbeduidend ongunstiger zou worden.

Het ter plaatse beschikbare en tot dagelijksch gebruik strekkende regenwater is, volgens in mijn bezit zijnde chemische analyses, ten eenen male voor verstrekking aan troepen te velde af te keuren.

Daar de hoeveelheid beschikbaar regenwater bij langdurige droogte zeer schaars wordt, kan niet alleen kwalitatief maar ook kwantitatief op deze wijze van watervoorziening niet vertrouwd worden.

Aanvoer van elders met schuiten of langs de eenige spoorlijn — die intusschen door het vervoer van troepen en toebehooren reeds zwaar zal zijn belast — zal derhalve naast kunstmatige sterilisatie van het aanwezige regenwater in aanmerking komen.

was, in vergelijking met de drie laatste en, als men er bij bedenkt, dat volgens het gevoelen der Zeeuwsche schrijvers de galkoortsen meer lastig dan gevaarlijk waren, dan kan men zich eene voorstelling maken, hoe groot het aantal koortszieken in Zeeland in die dagen wel moet geweest zijn.

Merkwaardig is, dat het jaar 1809, waarin de Britten zulk eene bittere ervaring opdeden, geenszins als bijzonder ongunstig kan worden aangemerkt. In de »doubles« toch, der registers van den burgerlijken stand, berustende ter Griffie van de rechtbank te Middelburg, werd aangeteekend, dat aldaar stierven:

In 1807	782	personen, van wie	105	aan koortsen.
In 1808	824	» » »	108	» »
In 1809	715	» » »	99	» »
In 1810	550	» » »	57	» »
In 1811	672	» » »	118	» »

waaruit blijkt, dat in de jaren 1807 en 1808 de endemie haar hoogtepunt bereikte en al haar kracht deed gevoelen, om daarna wederom in hevigheid af te nemen.

De felste strijders tegen het klimaat van Zeeland zijn wel altijd vreemdelingen geweest en in het bijzonder militaire geneeskundigen.

Het is dan ook genoegzaam bekend, dat de garnizoensplaatsen in Zeeuwsch-Vlaanderen en Walcheren immer den schrik hebben uitgemaakt der militairen en dat daaromtrent geplaatste opstellen in de »Verhandelingen van de Natuur- en Geneeskundige Correspondentie-societeit in de Vereenigde Nederlanden« den toestand aldaar als zeer bedenkelijk afschilderen. Dit al wordt bevestigd door CALLENFELS in »Verhandelingen over de waare oorzaaken ende kenteekenen van de »najaarskoortsen in de garnizoensplaatsen van Zeeland ende over de »beste behoed- ende geneesmiddelen, die daartegen vooral bij militairen konnen aangewend worden. 1783«. Een waarlijk nobel tafereel hangt ons daarin CALLENFELS op van een garnizoen uit oude dagen: »De met modder en slijk gevulde grachten, slooten, sluizen, waterleidingen en riolen, die niet naar behooren worden schoongehouden; de vele vuilte, ruigte, en groenten, die bij hoopen op de straten »en wegen liggen te rotten en te stinken, zelfs somtijds doode krenge »van hoenderen, honden, katten, enz.; het bloed en afval van slachters »en vischverkoopers; de menigte van rottende mestputten, asch- en »vuilnisbakken of -hoopen hier en daar in de plaatsen verspreid; het »gras en onkruid, dat in de achterwegen en straten, daar de meeste »militairen wonen, staat te bederven; het mesten van varkens in »verscheidene burgerhuizen in of bij kwartieren, waar soldaten liggen; »het ledigen der secreten door de Vlamingen, om mest voor hunne »zandige landen op te garen; het jaarlijks aftappen en uitbaggeren »der stadsgrachten, in het heetste van den zomer, waarvan de modder, »visch, enz. op de kanten dagen lang ligt te rotten en te stinken; het »jaarlijks afgemaaide en op hoopen liggende gras van wallen en bui-

»tenwerken; en eindelijk het begraven van de lijken binnen de steden, »in de kerken en op de kerkhoven, in ligt-opgeslagen en met weinig »losse aarde bedekte doorkisten; dit ál zoude als oorzaak van de »koortsen moeten worden aangemerkt«.

En zoo dikwijls de bodem van Zeeland het tooneel is geweest van den oorlog of van uitrustingen daartoe, en door troepen van allerlei vreemde natiën bezet werd, is wel bijna altijd de gevreesde ziekte uitgebroken en heeft bij gebrekkige verpleging en bij veeltijds ondoelmatige behandeling meermalen eene ongemeene uitbreiding erlangd.

Zoo hebben dienaangaande de Engelschen in 1747, 1748 en 1809 en de Franschen in 1794 eene duur gekochte ervaring opgedaan en de provincie Zeeland stond daarna bij de Mogendheden ten opzichte van haar klimaat zoo slecht aangeschreven, dat de Zeeuwen langen tijd in deze reputatie een krachtigen bondgenoot hebben gehad tegen het gevaar van vernieuwde bezettings-ondernemingen. Zoo zegt SEBASTIAAN — aangehaald in de dissertatie van Dr. J. H. Q. JANSSEN, »De febris intermittibus 1836« —, dat men deze koorts de »pest van »Walcheren« noemde en dat de Franschen bij wijze van krijgslist, den Engelschen lieten weten, dat zij om Walcheren bezet te houden, jaarlijks 80,000 man zouden noodig hebben, omdat er 20,000 per kwartaal zouden sterven. ¹⁾

Over den veldtocht der Engelschen in 1747 naar Zeeland en Brabant geeft JOHN PRINGLE in zijn werk, »Diseases of the army in »Camp and Garrison 1780«, nadere bijzonderheden. Aan het einde zijner beschouwingen over Noordbrabant en de ongezone vochtige terreinen om 's-Hertogenbosch en Grave, laat hij volgen: »But above »all, Zeeland shares the worst air, as being not only low and watery, »but surrounded with the oozy and flimy beaches of the Eastern- »and Western Scheld and the most marshy parts of the country. »The water underground is everywhere so near to the surface, that »a constantly dry ditch, the sure mark of a healthful situation is »never seen«. ²⁾ En iets later schrijft hij: »The epidemic of the hot »season and great endemic of this marshy country is a fever of an »intermitting nature, commonly of a tertian shape but of a bad kind. »It is called by people »the gall sickness«. In general, it is the richer »sort or those, who can afford to live above the common rate, who »keep fre'est from the disease of the marshes. For, such climates »require dry houses, the apartments raised from the ground, proper »exercise without labour in the eveningdamps, a just quantity of »vinous liquors and victuals of good nourishment and this is the rea- »son, why the British soldiers without all those helps are so liable to »bilious fevers in the wetter parts of the Netherlands«.

Na nog veel wijdloopige beschouwingen, eene mengeling van juiste

¹⁾ Dr. J. DE MAN: Het afnemen van sommige ziekten in Middelburg.

²⁾ Hier en later worden citaten niet vertaald, daar zij hierdoor allicht veel van het pittig-karakteristieke zouden verliezen.

waarneming en fantasie, al te zaam zoo gemakkelijk te ontwaren nu het wezen der malaria ons bekend is, beschrijft PRINGLE den veldtocht in 1747, waarbij een zeer warme zomer, zoowel onder burgers als militairen, vele slachtoffers aan malaria-koortsen eischte.

Vier bataljons Engelsche troepen waren in Zeeland gelegerd »and »the sickness among those four battalions was excessive. These partly »in camp and cantonments, lay in South-Beveland and in the island »of Walcheren, two districts of that province, and both in field and »quarters were so very sickly, that at the height of the epidemic, »some of these corps had but 100 man fit for duty, which was less »than seventh part of the battalion. That of the Royal, in particular »at the end of the campaign, had but four men, that never had been ill«.

Aardig is ook, nu wij de samenhang der gevreesde ziekte met de aanwezigheid van muggen kennen, de verwondering van J. PRINGLE: »But Commodore MITCHELL's squadron, which lay all this time at anchor in the channel between South-Beveland and the island of Walcheren, in both which places the distempers raged, was neither afflicted with fever nor flux, but amidst all that sickness enjoyed perfect health.«

Aan het einde van dien veldtocht waren er in de Britsche hospitalen meer dan 400 koortslidders, afkomstig van het landingsleger, hetgeen meer bedroeg dan $\frac{1}{5}$ van de geheele troepensterkte. Maar het verdient vermelding, dat de 4 bataljons uit Zeeland meer dan de helft dier zieken leverden, ofschoon het geheele leger uit 22 bataljons en 14 eskadrons, behalve de artillerie, bestond, zoodat bij de Zeeuwsche bataljons de verhouding der zieken tot de gezonden vier tot een bedroeg.

Het volgend jaar gedurende de expeditie naar Noordbrabant (1748) hadden de Engelsche troepen wederom veel van malaria te lijden, toen, na het teekenen der preliminaire vredesvoorwaarden de gestelde inundatie werd afgetapt. PRINGLE schrijft hiervan: »For these grounds, which were once covered with water, being now half drained and marshy, filled the air with moist and putrid damps and exhalations. The States being made sensible of this by the sickness that raged in Breda and the neighbouring villages, gave order to let in the water again and keep it penned up till winter.«

Het is voor ons niet twijfelachtig, of het drooggelegde, moerasachtige terrein is toen eene uitstekende broedplaats geworden voor de malariamuskiet, waardoor het aantal ziektegevallen beduidend moest toenemen.

Het verwijt, dat den Engelschen troepen gemaakt werd door Zeeuwsche schrijvers, dat eene ongezonde levenswijze en dieetzonden al dit onheil berokkenden ¹⁾, wijst PRINGLE krachtig af. »A soldier«, schrijft hij naief, »is in time of war by the *smallness of his pay secured against*

¹⁾ Zie blz. 178, alinea 3.

excess of eating, the most common error in diet. As to the abuse of spirits, it is *necessary* they should drink something stronger than water or even than small-beer to enable them to undergo all sorts of hardships.«

Het alcohol-vraagstuk acht hij hiermede voldoende toegelicht en opgelost.

Allerzonderlingst was de wijze, waarop men in dien tijd tegen de malariakoortsen te velde trok. Ofschoon eerst in 1820 PELLETIER'S ontdekking de chinine aan de lijdende menschheid schonk, waardoor de sterfte aan de zoo geduchte koortsen beduidend verminderde, beschikte men toch reeds sedert 1638 over de kinabast — het *kna* der Peru-Indianen —, dat als Jezuïetenpoeder in Europa werd ingevoerd.

Ofschoon de naam eerst de orthodoxe zonen van Albion afschrikte, werd het toch reeds aan het einde der 17^e eeuw in het Engelsche leger als »Bark« in gebruik genomen.

Maar dit middel alleen was JOHN PRINGLE en zijn tijdgenooten niet voldoende. Aderlaten, zooveel als de patient eenigszins kon verdragen, en braakmiddelen gedurende de vrije intervallen moesten hier mede te hulp komen. Dit aderlaten kon volgens PRINGLE juist op krachtige jonge soldaten zoo veelvuldig worden toegepast.

Het is te hopen, dat niet over een tweetal eeuwen met de zelfde ironische verbazing zal worden gelezen, wat onze schrijvers nu in zelfbewuste zekerheid opteekenen.

Merkwaardig is ook de wijze, waarop den zieken soldaat de hoog noodige kinabast verstrekt werd. »Against relapses of the fever was no security«, schrijft PRINGLE zeer juist, »unless the patient continued to take an ounce of the powder once every ten or twelf days throughout the autumn. The most effectual way to make a soldier continue taking it, in order to prevent a relapse, is to infuse it in gin or brandy.

Ook in 1794, tijdens de belegering van SLUIS door de Franschen, hebben de Zeeuwsche koortsen een belangrijken invloed uitgeoefend op het beloop der krijgsooperatiën. Zoowel belegerden als belegeraars leden gelijkelijk aan de onbegrepen, noodlottige ziekte.

In »Victoires et Conquêtes des Français (1792—1815)« worden de vele moeilijkheden, waarmede de Franschen te kampen hadden gedurende het beleg opgesomd, maar tevens hun moed, hun volharding en hun toewijding bezongen: »Accablés de maladies, tourmentés par des fièvres continues, causées par l'insalubrité de l'air, la mauvaise qualité de l'eau et le changement de climat, ils supportaient leurs maux avec une résignation héroïque.«

Ook hier wederom valt de zonderlinge wijze van ziektebestrijding op: »Cependant, de même qu'à Cassandria, le Général MOREAU avait pris toutes les précautions possibles pour prévenir les maladies; il fit préparer d'avance une grande quantité de bière dans tous les villages, pour être distribuée à la troupe; il doubla la ration d'eau-de-vie, il ordonna une double distribution de vinaigre, destiné à être mêlé avec

l'eau, et il fit fournir à chaque bataillon des voitures avec de grands tonneaux pour aller chercher l'eau nécessaire à sa consommation.

»Tous ces moyens devaient sans doute contribuer à diminuer les maladies, mais furent malheureusement insuffisants pour les arrêter. Aussi l'on est effrayé quand on apprend que pendant la durée du siège on évacua plus de 7000 *malades* dans les hôpitaux.

»Le siège lui-même n'avait pas coûté plus de 120 hommes tués ou blessés par les accidents ordinaires dans ce genre de guerre.

»M. DEJEAN met au nombre de ces causes délétères, qui causèrent tant de maladies, l'usage des moules, et prétend qu'à certaines époques ce coquillage est un poison (zie blz. 178).

Op de beduidende verliezen, die door de koortsen berokkend werden, wijst ook een brief van den Generaal VANDAMME, dd. 9 Augustus aan den Generaal MOREAU geschreven (De oorlog van 1794—95 op het Grondgebied van de Republiek der Vereenigde Nederlanden, SABRON), waarin VANDAMME meldt: »Je te rends compte, que depuis 8 jours ma brigade est affaibliee de mille hommes par les fièvres; etc.«

Maar ook de belegerden hadden belangrijk van de Zeeuwsche koorts te lijden. SABRON vermeldt hieromtrent: »Inmiddels — 23 Augustus — was de toestand van het garnizoen (Sluis) in het laatste etmaal zeer verslimmerd en zelfs zoodanig verergerd, dat de Generaal VAN DER DUIJN, de hoofdofficieren van de bezetting bij zich ontbood, ten einde daaromtrent ook hun oordeel te vernemen. In die bijeenkomst bleek, dat het garnizoen niet minder dan 1078 zieken telde, en van de zoogenaamde gezonden was nauwelijks de helft in staat om den dienst te verrichten, welke gevorderd moest worden«.

Dat de ziekte ten slotte niet weinig invloed uitoefende op de overgave der sterkte, blijkt uit den volgenden brief van den Commandeerende-Generaal:

l'Ecluse, 24 Août 1794.

Monsieur le Général,

La triste situation dans laquelle les maladies ont plongé ma garnison m'oblige à accepter vos propositions, en vous demandant de vouloir faire ajouter à la capitulation les quatre articles (handelende ver de zieken), qui vous seront proposés par les officiers, qui vous emettront celle-ci.

Le Général-Major,

VAN DER DUIJN.

(Wordt vervolgd.)

Opleiding tot zelfstandigheid.

Buitengewoon belangrijk schijnt ons hetgeen de Kapitein der veldartillerie BERGANSIUS onder bovenstaanden titel mededeelt in »De Militaire Spectator« van November 1.1. Het komt in het kort daarop neer, dat de geheele opleiding in de geschutbediening van de lichter 1906 — een voornaam deel der recruten-opleiding dus — begonnen en voltooid werd zonder hulp van kader.

Heen- en terugmarsch naar het exercitiepark, indeeling in klassen, het op de plaats stellen en gereedmaken der stukken, evenals de eigenlijke exercitie met het snelvuurkanon, geschieden bij toerbeurt door de recruten zelve, zij traden op gelijkewijze als ploegcommandant, later als stuks- en sectiecommandant op.

Alleen, die de inrichting van onze kazernehuishouding en -opleiding kennen, moet dit als een sprookje in de ooren klinken. Eene lichter recruten opleiden, en nog wel bij de veldartillerie, met het min of meer veeleischend modern snelvuurkanon en dat zonder opperwachtmeester, zonder zooveel en zooveel wachtmeesters en korporaals en niettegenstaande tegenwoordig in koor »ach en wee« geroepen wordt over gebrek aan kader voor de opleiding, over het toenemend te kort aan goede onderwijzers. Deze gebeurtenis beteekent of het begin van het einde, of het aanbreken van een nieuw tijdperk, een van hoopvollen vooruitgang.

Wij willen hiermede allerminst zeggen, dat wij ons een oogenblik verbeelden, dat men in de toekomst in het algemeen zal kunnen opvoeden zonder opvoeders; wij willen zelfs verder gaan en aannemen, dat, hetgeen de Kapitein BERGANSIUS hier mededeelt, uitzondering zal blijven en een deel van het slagen van deze buitengemeene proef te danken is aan zijne meer dan gewone paedagogische eigenschappen.

Maar stellen wij daar tegenover het andere uiterste in onze legeropvoeding, n.l. het bijna als beroepsverschijnsel voorkomende klagen over gebrek aan onderwijskrachten!

Men acht deze klacht voort te spruiten uit het numeriek te kort aan kader en dit is de groote fout. Was toch het aanwezige kader als onderwijzer ten volle voor zijn taak berekend, dan zou er in vredetijd kader te veel zijn. Dat men er niet mede toe komt, ligt aan twee hoofdoorzaken: 1°. dat ons kader geen voldoende opleiding ontvangen heeft en ontvangt in onderwijs geven, en 2°. voor een niet gering deel als gevolg van 1°. dat zij — de goeden niet te na gesproken —, wien de leiding van dit onderwijs is opgedragen, evenmin geleerd hebben van dat kader als onderwijskracht op de meest nuttige wijze gebruik te maken. Hoe dikwijls is het niet voorgekomen, dat de eisch gesteld werd »steeds al het kader bij den dienst«? Hoe

dikwijls komt het nog niet voor, dat korporaals — die, zoolang deze graad bestaat, als onderwijskracht kunnen en moeten beschouwd worden — als gewoon man tusschen miliciens van ternauwernood één jaar eerste-oefening in het gelid mede.... boemelen? Hoe algemeen nog wordt het noodig geoordeeld den milicien, die eene broek in de maak brengt, door een korporaal-fourier te doen vergezellen?

Niet zonder grond vindt men het bij ons lager onderwijs geen idealen toestand, als een jeugdige onderwijzer of onderwijzeres voor eene klasse van een 40 à 50 lastige, rumoerige, soms bandelooze of min of meer gedegeneerde kinderen, bijvoorbeeld uit de grootstads-volksklasse, wordt gesteld, en den geheelen schooltijd met hen bezig moet zijn. Toch staat men verbaasd over hetgeen zulk een onderwijzer er nog van maakt, als men nagaat, dat tuchtmiddelen van krachtige uitwerking hem ontbreken, en dagelijks, hetgeen door hem met zooveel moeite gekweekt wordt, weder onder den vaak verdorrenden invloed gaat verkeeren van de straat en — treurig, dat het moet worden gezegd — van het gezin.

Ziet, daarmee vergeleken, is er, wat de verhoudingsgetallen tusschen onderwijzers en leerlingen betreft, niettegenstaande het euvel van jonge, korporaals en kadernood, bij ons kazerne-onderwijs nog altijd van weelde sprake.

Maar ten volle erkennen wij, dat klagen over gebrek aan kader bij de kazerne-opleiding volkomen te goeder trouw te zijn. Wij kunnen bijna niet anders, omdat wij niet beter weten, of het behoort zoo. Onze reglementen eischen dien overvloed van onderwijskrachten, ook voor hen, die het met minder zouden kunnen en willen doen en onze indeeling van het oefeningsjaar in verband met de aanwezige sterkte onder de wapenen, het vrij groote, zeer uiteenloopende aantal opleidingen veroorzaakt mede, dat wij de eene maand onderofficieren en korporaals te kort hebben, een volgende hen in het opsluitend gelid of in het gelid moeten plaatsnemen.

Wij lijden in verband met het bovenstaande nog aan eene andere kwaal, gedeeltelijk als gevolg van een overeenkomstig euvel bij ons algemeen onderwijs, n.l. aan overdreven examenvereering. Daardoor krijgen wij in onvoldoende mate het personeel, dat wij noodig hebben.

Men heeft in leger en in samenleving de behoefte gevoeld aan eene verbetering van de lichamelijke opvoeding. Er zijn, met eene spanne tijds daartusschen, insamenleving en leger Bonden voor Lichamelijke Opvoeding opgericht. Hun streven is ten slotte gericht op één zelfde grootsch doel.

In de maatschappij werkt sinds eenige jaren bovendien eene »Vereeniging tot Vereenvoudiging en Verbetering van Examens en Onderwijs«. Zij heeft tot heden geen evenknie of vertakking in de weermacht. Toch zouden wij hier iets dergelijks, als op het gebied der lichamelijke opvoeding heeft plaats gehad, allerminst overbodige weelde achten. Dat de tijden er in het leger rijp voor zijn, een blik in het Wets-

ontwerp tot herziening van ons Militair Onderwijs is voldoende om die overtuiging te krijgen. Onze militaire examens zijn te veel theoretisch, te weinig van practisch toegepasten aard.

In »De Militaire Spectator« van October 1907, wees de Kapitein JHR. ALTING VON GEUSAU te recht op het verkeerde ervan, dat bij het examen voor miliciens-korporaal niet veel meer dan tien minuten beschikbaar zijn om hem in den *practischen* velddienst te examineeren, en dat bij een examen, den te behalen graad in aanmerking genomen, van geringen natuurlijken omvang.

Niet onjuist noemt hij het aldus kweeken van gegraduateerden, examen-dressuur, en ontlokt de opleiding daarvoor hem de opmerking, dat men den compagniescommandant nog te weinig vertrouwt: m.a.w. te schools die examens in bijzonderheden voorschrijft.

Wij deelen ten volle het gevoel van dezen kundigen oud-leeraar der Hoogere Krijgsschool, waar hij naar aanleiding van de militie-korporaals-examens uitroept: »De examens, zooals die tegenwoordig plaats hebben, geven geen enkelen waarborg, dat de besten korporaal worden.« Wij zouden nog verder kunnen gaan en onze overige militaire examens aan deze waardevolle uitspraak toetsen. Het zou ons hier te ver voeren. Wij beperken ons tot beide zoeven genoemde aanhalingen, om er op te wijzen, dat tusschen deze de verwantschap bestaat van één zelfden stamvader te hebben gehad, één, die wel opleidde, maar die niet — wat trouwens toèn overeenkomstig de eischen scheen — stelselmatig opleidde en niet stelselmatig leerde opleiden »tot denken, zelfstandigheid en overwinnen van moeilijkheden«.

Ik zeg, overeenkomstig de eischen scheen, want er zijn gegevens, die tot het besluit kunnen voeren, dat *denken* en *zelfstandigheid* steeds tot de noodzakelijke eischen van oorlogsbruikbaarheid hebben behoord en dat zij nimmer door hen, die den oorlog in aard en wezen hadden leeren kennen, zijn beschouwd geworden als onverenigbaar met oorlogsbruikbaarheid.

De Kapitein der Mariniers J. W. WIJNANDS heeft, na zijn aflossing als Commandant der Gezantschapswacht te Peking, de gelegenheid gebruikt om een kijkje te nemen bij de Japansche manoeuvres. Teruggekeerd in het vaderland maakte hij eenige van zijne indrukken publiek. Ik beperk mij tot hetgeen daarvan verband houdt met mijn onderwerp, meer in het bijzonder den gewonen soldaat betreffende. De kapitein bleek getroffen te zijn door diens onderwerping tot het uiterste aan de gegeven bevelen, *naast zijn optreden als denkend man.*¹⁾ Dit laatste komt voor den soldaat en den lageren aanvoerder natuurlijk in de practijk neer op het toepassen van het gezond verstand, maar vooral ook op eene *gepaste zelfstandigheid*. Want het is toch duidelijk, dat men, zelfstandigheid in een leger elimineerende, daarmee tevens het gezond verstand, het denkende element, uitschakelt en omgekeerd.

¹⁾ Cursiveveering van ons.

Dit uitschakelen is in vrede-tijd mogelijk, het is dan zelfs een groot gemak. Komt zulk een leger echter voor den vijand, dan is van toepassing: »Chassez le naturel, il revient au galop«. Want onder den invloed van ontbering, vermoeienissen en gevaar begint het *naturel*, waartoe bij den mensch nu eenmaal het denken behoort, te werken, en het gevolg van dit soort denken, n.l. een, dat niet van te voren stelselmatig geleid, ontwikkeld, opgevoed en beschaafd is, zal zijn, dat het *au galop* terugkeert... het front van den vijand afgekeerd, wel te verstaan.

Wij zijn het volkomen er mede eens, dat in een leger, waar, zij het ten deele onwillekeurig, zelfstandigheid en denken, zacht uitgedrukt, nimmer als militaire deugden beschouwd zijn geworden, waar geen enkel examenprogramma op dit gebied aanwijzing geeft, deze niet een, twee, drie in te voeren en toe te passen zijn; wij zijn zelfs van meening, dat uit zulk eene wijze van invoeren ernstige gevolgen zouden kunnen voortvloeien. Maar daartegenover staat, dat, wanneer bij de opleiding van aanvoerders en minderen niet stelselmatig op de ontwikkeling van deze eigenschappen de aandacht gevestigd blijft, indien daaraan geen onafgebroken belangstellende, welwillende zorg besteed wordt, van oorlogsvaardigheid in de ruime beteekenis van het woord geen sprake kan zijn.

Men zal dus bij de invoering van deze elementen groote voorzichtigheid betrachten, ja, desnoods voetje voor voetje voorwaarts moeten gaan, maar men mag het allerminst beschouwen als iets van minder waarde voor een slagvaardig leger dan een levensbeginsel, dan eene zaak van zijn en niet zijn.

Ware het mogelijk, wij zouden op dit (moreel) gebied eene Permanente Commissie van Proefneming minstens gelijkwaardig achten met hare zusterinstelling op materieel gebied.

Want wij zeggen het Kapitein BERGANSIUS na, dat ons ideaal moet zijn: »Het leger eene leerschool voor: *Denken, zelfstandigheid en overwinnen van moeilijkheden!*«

»Het leger eene leerschool voor: denken, durven, doen!« Inderdaad, het ideaal van allen, die het wel meenen met onze weermacht.

Doch voor *leerscholen* zijn *leermeesters* noodig en over hen zal men niet beschikken — enkele uitzonderingen daargelaten — zonder stelselmatige opleiding en oefening, zonder het onderwijs te doordringen van den geest, welke deze eigenschappen vaardig doet worden. Het gaat hier niet zoozeer om een stelsel, dan wel om de gedachte, het beginsel.

De »school« van Kapitein BERGANSIUS — zooals Z.W.E.Gestr. het trouwens zelf formuleert: »een beginsel, niet een vorm«, trachtende toe te passen — kan eene schrede van beteekenis in de richting van dat ideaal worden.

G. POLVLIET.

Het jaarlijksch verlies aan remontepaarden.

Noemden wij in ons werkje »Remontepaarden« ¹⁾ als doel van het Remontedepot »een rationeele opvoeding der paarden, waardoor deze goede krijgspaarden kunnen worden«, dan ligt daarin opgesloten, dat getracht moet worden, de verliezen aan paarden tot een minimum te beperken, om zodoende het Rijk uitgaven te besparen.

Het is dus van belang, om van die verliezen een overzicht te geven en na te gaan, hoe het verloop is van de jaarlijks bij het Depot aankomende remontepaarden, hoeveel daarvan bij de depots der regimenten overgaan en hoeveel zijn gestorven, afgemaakt of verkocht.

De waarde van eene statistiek hangt geheel af van de gegevens, waarop zij berust, en daarom achten wij het noodig mede te deelen, dat de hier volgende cijfers genomen zijn uit de sterktestaten zooals deze elk kwartaal aan het Departement van Oorlog worden ingezonden, zoodat de juistheid van elk cijfer kan worden nagegaan, evenals de veranderingen, die in elk kwartaal hebben plaats gehad.

Hoewel het Remontedepot in 1886 is opgericht, zoo was dit aanvankelijk slechts bij wijze van proef, en behoorden de remontepaarden niet tot het Depot, maar werden daar van de regimenten gedetacheerd; in 1889 werd een stamboek aangelegd, zoodat eerst daarna voldoende gegevens bestaan.

Het verloop der paarden dient over het volle jaar, van 1 Januari—31 December, te worden genomen, zoodat dus met het jaar 1890 zou moeten worden begonnen.

Dit laatste is echter niet wel mogelijk, daar de bedoelde staten eerst van 1895 in den tegenwoordigen vorm werden vastgesteld. Wel zijn van de jaren 1891—1894 de totale verliezen bekend, evenals het aantal aangekochte paarden, doch het afzonderlijk verloop van elke categorie paarden kan pas van 1895 worden nagegaan. De reden hiervoor kan niet worden opgegeven, daar ik eerst in den loop van 1898 Directeur werd.

Wij zullen dus beginnen met elk jaar de verliezen en het aantal aangekochte paarden naast elkaar te plaatsen, om zodoende het percentsgewijze verlies te kunnen bepalen, beginnende met het jaar 1891 tot en met 1907; daarna zullen wij nagaan hoe groot deze percentsgewijze verliezen zijn in enkele andere legers, om deze te vergelijken

¹⁾ Remontepaarden, door J. H. KNEL, Kolonel-Directeur van het Remonte-Depot, voorzitter der Buitenlandsche Remonte-Commissie. 's Gravenhage, 1906. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

met de onze, dan de verliezen vaststellen van de remontepaarden der cavalerie en der artillerie, Ieren en inlanders, elke categorie afzonderlijk, en hieraan ten slotte enkele beschouwingen vastknoopen.

Op die wijze zal men kunnen nagaan, of de verliezen al dan niet minder worden, of de opgedane ondervinding nut heeft gebracht en of de, uit die ondervinding gemaakte, gevolgtrekkingen, welke aanleiding hebben gegeven tot wijzigingen in de opvoeding, behandeling en verzorging der paarden, juist zijn geweest. De uitkomst hiervan moet dus, als het ware, de proef zijn op de som, de proef, dat de denkbeelden in het werkje: »Remontepaarden« in het algemeen juist zijn, terwijl wij door deze uitkomsten te vergelijken met die in andere legers kunnen nagaan, of zij al of niet gunstig mogen worden genoemd.

Aangezien de verliezen in opvolgende jaren nogal eens verschillen, hebben wij telkens eene groep van 4 jaar genomen; men krijgt daardoor een juister gemiddelde en, door dit na te gaan over een aantal jaren, een meer waar beeld van de verliezen, terwijl de verliesopgaaf voor een jaar geen maatstaf kan worden genoemd, ja, zelfs tot geheel verkeerde gevolgtrekkingen kan leiden. Zoo zegt b.v. JOLY in zijn boek: »Les maladies du cheval de troupe«, dat het verlies in Nederland slechts 4 was bij een sterkte van 450 remontepaarden; hij put dit uit het jaarlijksch verslag, dat in Nederland wordt samengesteld op last van den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst bij de Landmacht en wel uit dat over het jaar 1901. JOLY gebruikt dan dit cijfer als een bewijs, hoe laag de verliezen zijn in Nederland, om daaruit dan verdere conclusies te trekken. Van deze conclusies willen wij niets afdoen, maar de gronden, waarop zij berusten zijn geheel onjuist.

In 1901 is het verlies niet 4, doch 8 paarden geweest; de G. D. geeft in den staat, waarvan JOLY gebruik maakte, alleen de verliezen in het Remontedepot en niet die van de paarden van het Depot welke in de weide zijn, terwijl deze in latere jaren ook nog alleen in het aanhangsel worden opgenomen, gezamenlijk met verliezen tijdens manoeuvres, enz. Bovendien is 1901, zelfs bij een verlies van 8 paarden, een exceptioneel gelukkig jaar geweest, hetgeen men zal toestemmen als men weet, dat het jaar te voren het verlies was 16 en in 1902 30.

Dikwijls kan men eene gedeeltelijke verklaring vinden voor zulke uiteenlopende verliezen. In 1901 heeft zich geen influenza voorgedaan en was het Depot daarvan vrij van af Mei 1900, terwijl op 14 Januari 1902 influenza uitbrak en bleef heerschen tot 17 November van dat jaar.

Door den brand in het hospitaal zijn ongelukkigerwijs tal van mijne aantekeningen verloren gegaan, zoodat ik van de jaren 1891—1894 alleen de totalen heb van aankoop en verlies en niet meer die van elk jaar afzonderlijk.

	Aankoop.	Verlies.
1891	1704	128
1892		
1893		
1894		

Verlies = 7,5 %.

Hieronder is een jaar, waarin kwade droes heerschte; dit er buiten gelaten, worden de getallen:

	Aankoop.	Verlies.
	1278	93
	Verlies = 7,2 %.	
1895	434	20
1896	422	26
1897	428	15
1898	421	40
	<u>Totaal 1705</u>	<u>101</u>

Verlies = 5,9 %.

1899	424	24
1900	436	16
1901	422	8
1902	421	30
	<u>1703</u>	<u>78</u>

Verlies = 4,58 %.

1903	419	16
1904	423	21
1905	493	27
1906	495	18
1907	496	21
	<u>2326</u>	<u>103</u>

Verlies = 4,4 %.

Daar in de elkaar opvolgende jaargroepen, de $\frac{1}{100}$ achtereenvolgens 7,5 %, 5,9 %, 4,58 % en 4,4 % worden, mag dus zeker vooruitgang worden geconstateerd; een vooruitgang, die zelfs belangrijk mag worden genoemd, wanneer men het eerste en het laatste percent vergelijkt, terwijl bovendien elke opvolgende jaargroep een kleiner percent toont dan de vorige, al worden de verschillen natuurlijk minder groot.

Het is overigens duidelijk, dat bij het oprichten van een remonte-depot slechts geleidelijk een normaal verliescijfer mag worden verwacht; de ondervinding doet leeren, en zoo kwam de ondervinding, door mijn voorganger Luit.-Kolonel Jonkheer VAN REIGERSBERG VERSLUIJS opgedaan, mij ten goede, terwijl ik hoop dat mijn ondervinding, die ik getracht heb kort samen te vatten in »Remontepaarden«, weer mijn opvolger nuttig moge wezen.

Laat ons nu eens zien of deze verliezen, in vergelijking met die in andere legers, gunstig kunnen worden genoemd.

Het is dikwijls moeilijk, soms geheel ondoenlijk, na te gaan, op welke wijze de buitenlandsche statistieken zijn opgemaakt, daar de gegevens hiertoe veelal ontbreken. Dikwijls zijn, evenals in de statistiek van den G. D., de verliezen genomen ten opzichte van de gemiddelde sterkte van de remontedepots; hierdoor wordt natuurlijk het $\%$ gunstiger, daar er van den jaarlijkschen aankoop paarden achterblijven, paarden, die zoo goed als immuun zijn voor droes en influenza, en waardoor de sterkte van het Depot meer bedraagt dan de jaarlijksche aankoop, terwijl onder hen veel minder verliezen zullen voorkomen dan bij de nieuw aangekochte paarden. De negen jaren 1899—1907 geven een verlies van 181 paarden bij een aankoop van 4029 paarden dus een verlies van 4,5 $\%$; de sterkte in het Depot was echter in die jaren niet 4029 maar 5171 terwijl het verlies 181 blijft, waardoor, zóó genomen, het $\%$ daalt tot 3,5 $\%$. Op deze wijze berekend, krijgt men een lager $\%$, doch men heeft de balans geflatteerd; wel zou het $\%$ iets lager mogen zijn dan 4,5 $\%$, daar enkele paarden, die overgebleven waren, onder het verlies van 181 zijn begrepen, doch dit was over de negen jaren zeer moeilijk juist na te gaan en daardoor zou het werk nog gecompliceerder zijn geworden. Het is niet ons doel het $\%$ zoo laag doenlijk te doen schijnen, maar wel om een zoo juist mogelijk overzicht te geven, wij maakten er alleen melding van om aan te toonen, bij de vergelijking met andere legers, dat ons verlies $\%$, ten opzichte van deze, nog gerust lager had genomen mogen worden.

In de Pruisische Statistiek van de verliezen bij de legerpaarden worden die der remontepaarden in de depots niet berekend, waardoor de verliezen over de regimenten, volgens JOLY, gunstiger schijnen dan die van het Fransche leger, waar de remontepaarden in de sterkte zijn begrepen, terwijl, door dit evenals in Pruisen te doen, JOLY tot de conclusie komt, dat het Fransche $\%$ iets gunstiger zou zijn dan het Duitsche $\%$, en hij, dan bij de sterkte der remontepaarden van de cavalerie 6,4 $\%$ verlies berekent.

Het Italiaansche leger geeft als verliescijfer bij de remontedepots in 1889 7,1 $\%$ en in 1901 5 $\%$. Gedeeltelijk zou dit gunstiger cijfer kunnen worden toegeschreven aan het feit, dat sedert 1899 bijna alle remontepaarden, behalve een zeker aantal officierspaarden en artillerie-achterpaarden, in Italië konden worden gekocht, dank zij de sedert jaren door de Regeering en particulieren gedane aankopen van mannelijk en vrouwelijk volbloed en edel halfbloed fokmateriaal. Doch om tot dit cijfer te komen, worden de remontepaarden samen genomen met paarden, behoorende bij een ander Wapen, en wel over 7100 paarden, dat bij eene sterkte aan legerpaarden van 31.541, in 1903/1904 onmogelijk de sterkte kan zijn van het jaarlijks aan te koopen contingent paarden. Nemen wij aan, dat bij deze legersterkte jaarlijks 5000 à 6000 paarden worden aangekocht voor de depots, een cijfer, dat ik bepaald te hoog acht, vooral als men

weet, dat niet alle aangekochte remonten naar de depots gaan, dan nog zou dit berekend, zooals wij deden, wat voor ons 4,4 % verlies gaf, voor Italië meer dan 7 % of bij 6000 paarden aankoop 6 % moeten zijn.

Pruisen, dat zeker het eerst heeft ingezien, dat remontedepots noodzakelijk zijn, om de bereden korpsen behoorlijk te kunnen remonteeren en dat ook het langst van alle Rijken depots heeft gehad, de eerste twee dateeren van 1821, heeft, door de ondervinding geleerd, een zeker % als normaal verlies aangenomen. Het zendt aan de depots een getal paarden, overeenkomend met dat %, boven en behalve het benoodigd contingent; als algemeen verliescijfer wordt 5 % genomen, zoodat, wanneer 10.000 remontepaarden noodig zijn, 500 meer worden gekocht en naar de depots gezonden. Sedert 1884 is aldus gehandeld.

Om nu eens bij dit cijfer van 10.000 te blijven, dat bijna het juiste getal van de aan te koopen remonten weergeeft, worden »zur Deckung des Abgangs an Pferden in den Remontedepots, durch Tod und Ausmusterung, 5 %«, nog 500 paarden aangekocht en bovendien nog in vorige jaren 200 en, omdat dit te weinig bleek, sedert 1899 300 paarden. »Zur Gewährung besonderer Aushülfen bei aussergewöhnlichen Verlusten an Dienstpferden«.

De remonteering van 10.000 wordt dus 10.800.

Van de Oostenrijksche depots, die het meest met het onze overeenkomen, bestaat, zoover ons bekend is, geen statistiek. De Deutsche depots zijn meer dan de Fransche gelijk aan het onze, zoodat wij in die, een goed punt voor vergelijking hebben.

Plaatsen wij nu de verliespercenten onder elkaar :

Pruisen	5 %
Frankrijk (voor de cavalerie)	6,4 »
Italië minstens	6 »
Nederland	4,4 »

terwijl dit laatste cijfer tegenover Frankrijk, waar het verlies naar de sterkte wordt genomen, nog lager, 3,5 %, zou mogen zijn.

Met voldoening kunnen wij dus wijzen op een verlies van 4,4 % in vergelijking met andere legers, vooral wanneer men de wetenschap bezit, dat in de genoemde Rijken alle paarden, op enkele na, in het land zelf worden gekocht, en dat in Nederland, met een gemiddelden aankoop voor het Remontedepot van 447 paarden, 344 uit Ierland en 103 uit het eigen land komen.

Hier staat tegenover, dat in Pruisen bijna alle remontepaarden 3 jaar zijn bij ons hoogstens $\frac{1}{3}$ van den aankoop, en dat het sterftcijfer bij de 3-jarigen, in den regel, grooter is, doch beschouwd wij uitsluitend het verlies % van de in Nederland gekochte paarden, dan staat ook tegenover 5 % in Deutschland slechts 2,09 % in ons land, zooals wij later zullen aantoonen.

Het gemiddelde van den aankoop en het verlies $\frac{0}{10}$ zijn genomen over de laatste 5 jaar 1903—1907.

Wie veel jonge paarden heeft verzonden of er mede heeft gereisd, weet hoeveel ziekten en ongevallen hiervan het onvermijdelijk gevolg zijn; hoe langer de reis duurt des te grooter kans voor ongevallen, de paarden maken zich angstig bij het vervoer per spoor, hinderen andere paarden en zichzelf, beginnen te zweeten, de temperatuur in den waggon wordt drukkend, men wil ventileeren en het tocht, en den volgenden morgen ziet men aangelooopen beenen, wonden, dikke hakken, hoestende paarden, enz. Dikke hakken, optrappingen en andere wonden zijn dikwijls een gevolg van slecht rangeeren der wagens of ruw weer op zee. Andere paarden willen onderweg drinken noch eten, zien er spoedig slecht uit, worden ontzettend slap en bieden minder weerstand bij eventueel ziek worden.

Naarmate er meer wordt overgeladen, gerangeerd, het eene vervoermiddel verwisseld met een ander, vermenigvuldigen zich de slechte gevolgen. Paarden, uit Ierland verzonden op een Dinsdagmorgen b.v. of in het allergunstigst geval den middag van dien dag, zijn eerst Zaterdag daaraanvolgende, gewoonlijk niet voor 4 uur n.m., op de plaats van bestemming, eene of andere weide in ons land. Dikwijls zijn zulke paarden 's Maandags door de commissie gekocht, nadat zij pas, na eene langere of kortere reis, bij den koopman op stal waren gekomen of uit de weide gehaald; er is dus dikwijls een week of langer achtereen met hen heen en weer gesjouwd.

Eene zeereis is gewoonlijk voor jonge paarden erger dan eene spoorreis, zij maken zich nog angstiger; ligt de boot stil, dan is het in hun verblijfplaats dikwijls om te stikken, terwijl het tocht, zoodra zij in beweging is. Door de beweging van de boot kunnen de paarden niet stil staan, zoodat de hoeven, die achter onbeslagen zijn om ongelukken te voorkomen, pijnlijk en gevoelig worden.

De Iersche remonten maken eerst eene spoorreis in Ierland, dus in- en uitladen, dan eene zeereis, weder in- en uitladen, dan per spoor naar Harwich, nog eens hetzelfde, daarop eene zeereis naar Rotterdam, herhaling van het vorige, en ten laatste eene spoorreis naar de weide, wanneer voor de vijfde maal wordt in- en uitgeladen.

De overgang van het, vooral in het Zuiden, meer gelijkmatig klimaat van Ierland naar ons klimaat, met de in de maand Mei dikwijls groote temperatuursverschillen, de soms vochtige ligplaats in de weide, verandering van water en voedsel, gepaard aan de langdurige reis en voorafgaande vermoeienissen verklaren volkomen, waarom het verliespercent, onder normale omstandigheden, altijd hooger zal zijn bij de Iersche, dan bij de inlandsche paarden, iets, dat wij later zullen aantoonen. De laatste hebben slechts ééne spoorreis naar Milligen te maken, meestal eene korte, en gaan niet naar de weide, en toch worden zij dikwijls na die korte reis al ziek, wel een bewijs hoe vatbaar zulke jonge paarden zijn voor koude-vatten.

Een enkel voorbeeld, zij hier aangehaald:

In Februari kwamen in Milligen 15 paarden aan uit Utrecht, die zeker niet ziek zullen zijn verzonden, den volgenden dag waren er 7 met verhoogde temperatuur, welke bij 2 zelfs boven 39° was. Hadden zulke paarden nu meerdere dagen moeten doorreizen en waren zij naar de weide gegaan, waar het toezicht natuurlijk onmogelijk kan zijn als in Milligen, dan zouden zij waarschijnlijk te ziek zijn geweest, om zich te bewegen of te eten, waarvan de nadeelige gevolgen niet zouden zijn uitgebleven.

De verzendingen van remontepaarden en van Iersche hunters of 5-jarige handelspaarden mogen en kunnen niet worden vergeleken, de laatste zijn voljarig, min of meer op kracht, reeds eenigen tijd met haver gevoerd, gestald, verzorgd en beslagen, de eerste meestal weidepaarden, die voor het eerst in eene bewoonde wereld komen; het is dus duidelijk, dat zulke weidepaarden op reis veel meer zullen lijden, door hun leeftijd meer vatbaar zijn voor ziekten en dat door het zien en hooren van voor hen vreemde en nieuwe zaken hun zenuwgestel wordt overprikkeld en de eetlust gestoord.

Behalve voor militaire paarden worden dan ook, om de groote risico, slechts weinig jonge paarden in Ierland gekocht, terwijl in Ierland die handelaars, welke èn hunters èn legerpaarden koopen, deze beide soorten geheel van elkaar gescheiden houden. Zoo heeft b.v. de groote paardenhandelaar DALY zijn jachtpaarden-stal in Dublin, zijn remontepaarden-stallen in eene andere plaats, uren van daar.

Nog een enkel voorbeeld om te doen zien, hoeveel meer jonge paarden van reizen lijden dan oudere.

In 1892 waren wij in Dublin, toen daar het circus van SCHUMANN uit Hamburg aan kwam, in een geheel voor dit vervoer, zeer goed ingericht stoomschip; de paarden zagen er uitstekend uit. Wij meenden toen niet beter te kunnen doen, dan deze boot te huren voor het vervoer van de remonten van Dublin naar Rotterdam, maar nimmer kwamen zij in slechter toestand aan; een gevolg van het weinige voedsel, dat zij onderweg gebruikten, door zenuwachtigheid en angst.

Wel komt het veel voor, dat ook voljarige Iersche paarden verzonden naar Engeland of Nederland, tijd noodig hebben om te acclimateren, zoodat er soms een half jaar voorbij gaat, voordat zij weer in de goede conditie zijn, waarin zij werden gekocht, maar zij zijn veel minder vatbaar dan de jongere. Zoo begon onder andere, in September 1907 de influenza in Milligen te heerschen, toch bleef tot op dit oogenblik, Februari 1908, één stal, die te midden van andere besmette stallen lag, vrij van influenza; alle paarden daarin waren vol vijf jaar oud en toch waren ook zij in de weide geweest met en onder de zelfde omstandigheden als de jongere paarden, waarbij in alle stallen reeds maanden influenza is. Waarschijnlijk zullen zich ook in den stal der 5-jarige influenza-gevallen voordoen, doch zij hebben in elk geval meer weerstand getoond en er zullen zeker veel minder

gevallen voorkomen dan bij de stallen met jongere paarden, waarvan gewoonlijk $\frac{2}{3}$ ziek wordt. ¹⁾

De trein- en drijfpaarden staan te midden van de stallen der jonge remonten en toch is het in de laatste 10 jaar slechts eens voorgekomen, dat zich bij hen een drietal gevallen hebben voorgedaan.

Thans zullen wij de verliescijfers beschouwen van de drie verschillende categorieën van paarden in Milligen; dit is alleen mogelijk van af 1895.

	Aangekocht.			Verlies.		
	Cav. Ieren	Art. Ieren	Art. Inlanders	Cav. Ieren	Art. Ieren	Art. Inl.
1895	267	89	78	14	4	2
1896	261	84	77	17	4	5
1897	242	59	127	13	1	1
1898	276	72	73	28	5	7
Totaal	1046	304	355	72	14	15

Verlies = 6,88 %^o, 4,6 %^o en 4,2 %^o.

	Aankoop.			Verlies.		
	Cav. Ieren	Art. Ieren	Art. Inl.	Cav. Ieren	Art. Ieren	Art. Inl.
1899	257	69	98	18	4	2
1900	272	64	100	10	3	3
1901	260	61	101	7	0	1
1902	256	65	100	22	5	3
Totaal	1045	259	399	57	12	9

Verlies = 5,4 %^o, 4,6 %^o en 2,3 %^o.

	Aankoop.			Verlies.		
	Cav. Ieren	Art. Ieren	Art. Inl.	Cav. Ieren	Art. Ieren	Art. Inl.
1903	260	63	96	13	1	2
1904	262	69	92	16	4	1
1905	316	67	110	19	5	3
1906	315	67	113	13	4	1
1907	314	66	116	17	0	4
Totaal	1467	332	527	78	14	11

Verlies = 5,3 %^o, 4,2 %^o en 2,09 %^o.

Bij de cavalerie Ieren daalt het verlies %^o van 6,88 %^o tot 5,4 %^o en dan tot 5,3 %^o.

bij de artillerie Ieren van 4,6 %^o blijft het 4,6 %^o en wordt dan 4,2 %^o, bij de artillerie Inl. van 4,2 %^o tot 2,3 %^o en dan tot 2,09 %^o.

In elke categorie is dus het verlies %^o geleidelijk verbeterd en de inlanders toonen een zeer laag cijfer en de grootste verbetering.

De paardenartsen, die in Milligen zijn geweest, zullen zeker, en

¹⁾ Deze onderstelling is later bevestigd; slechts 3 van de 25 paarden hebben influenza gehad.

met recht, met een gevoel van voldoening van deze gunstige verliescijfers kennis nemen, vooral daar zij, door het dikwijls groot aantal patienten en den *volkomen ongeschikten ziekenstal*, onder moeilijke omstandigheden moeten werken.

Doch ook zij zullen gaarne toegeven, dat genomen maatregelen, als het niet naar de weide zenden der inlandsche paarden, verbeteringen aan stallen en in ventilatie, van loop- en drijfplaatsen, waardoor frischheid zonder tocht en geregelde beweging zijn verzekerd, een vermeerderd haverration en een voortdurend meer met zijn taak vertrouwd wordend kader van onderofficieren, die elk naar zijn krachten met lust werkzaam zijn, een groot aandeel hebben gehad in dit gunstig resultaat.

Aan verder genomen maatregelen is het te danken, dat koliek slechts zelden voorkomt en dat van zandkoliek zelfs niet meer wordt gehoord, terwijl het streng toezien, dat koortslijders niet van hun plaats komen, dat de stallen, waarin zij zijn, zoo rustig mogelijk worden gehouden, het aanschaffen van een voldoende aantal practische dekens, de betere ventilatie en de nieuw gebouwde stallen uitstekend hebben voldaan bij het heerschen van droes en van influenza.

Verbetering in het vervoer van Rotterdam naar de weide en samenwerking met de remontecommissies hebben eveneens invloed ten goede gehad.

Hoe groot ieders aandeel is geweest in de verkregen gunstige resultaten, kan men niet nagaan, evenmin als men kan uitmaken het aandeel, dat elk rad in een uurwerk op het goed gaan er van heeft, ieder heeft zijn bijzondere functies en moet medewerken tot den goeden gang van het geheel.

Verschillende officieren van vreemde legers, buitenlandsche autoriteiten op paardengebied en handelaars in remontepaarden betuigden ons hun bewondering over het laag verliespercent onder de Iersche remontepaarden; terwijl een Hongaarsch ritmeester bij een bezoek aan het Depot mededeelde, dat de eenige reden, waarom men in Hongarije, waar men de Iersche paarden hoog schat, niet een grooter aantal invoerde, was, dat vele ervan zoo ziek en verreisd aankomen, dat het verliespercent te hoog wordt en de paarden daardoor te duur worden.

Wij hebben aangetoond, waarom het verliescijfer van in het eigen land aangekochte paarden altijd aanmerkelijk lager moet zijn dan dat van die, uit een ander land, uit een ander klimaat, aangevoerde; ons rest nu nog de redenen op te sporen, waarom het sterftcijfer bij de cavaleriepaarden altijd hooger is, dan dat van de artilleriepaarden, niettegenstaande beide uit Ierland komen, en hoe het komt, dat het verliescijfer der inlandsche paarden meer dan de helft lager is geworden, binnen enkele jaren.

De cavaleriepaarden hebben in het algemeen meer bloed dan die van de artillerie, sommige naderen zelfs het volbloed; hoe dichter bij volbloed des te intelligenter het paard, doch ook des te gevoeliger

voor indrukken, voor verandering van levenswijze, van water, van voer, van behandeling en van klimaat; dit alles oefent op hun voedingstoestand meer invloed uit dan op dien van paarden met minder bloed. Het is dan ook een feit, dat men in het Remontedepot de artillerie Ieren, met de zelfde rations haver en hooi gemakkelijker in goede conditie kan brengen dan de cavalerieremonten.

In de weiden zullen de bloedpaarden met hun fijnere huid, meer last hebben van vliegen en andere insecten, daardoor onrustig worden, evenals door onhandigheid bij het opvangen of door ruwe behandeling, zoodat zij ook in de weiden meer te lijden zullen hebben dan andere paarden, die zich minder van de zaken aantrekken en die, zoodra zij daar komen, zich thuis gevoelen en beginnen te grazen.

De groote vermindering in het verliescijfer der inlandsche paarden in de laatste tien jaar schrijven wij gedeeltelijk toe aan het geleidelijk wennen aan de koudere temperatuur in Milligen, (Remontepaarden, blz. 77) doch ook vooral aan het niet meer naar de weide zenden van die inlandsche paarden, welke reeds eenigen tijd in het Depot zijn geweest.

Zooals wij reeds vroeger, blz. 84 van evengenoemd werkje, zeiden, beschouwen wij het weiden der jonge remonten als een noodzakelijk kwaad, doch zeker niet als een maatregel die hun ten goede komt of waardoor het Rijk financieel gebaat wordt. Alleen uit gebrek aan plaats moeten de in Mei aangekochte Iersche paarden naar de weiden, doch er is niet de minste reden, om inlandsche paarden, die reeds in het Depot zijn en of zijn uitgeziekt of nog gaan droezen, naar de weide te zenden. Dit is alleen in hun nadeel en hiermede is dan ook terstond in 1899 gebroken met het aangetoonde gunstige resultaat.

Grensdan werkelijk goede weiden onmiddellijk aan het Depot, konden deze door afwisselend weiden van vee en paarden, door rationeele bemesting en door hare uitgestrektheid in goeden staat worden gehouden, konden de paarden met slecht weer of met koude nachten onder dak worden gebracht en vooral mochten zij met haver worden bijgevoerd, en waren zij niet alleen onder dagelijksch, maar onder voortdurend toezicht, waarbij elk paard individueel wordt waargenomen, dan, maar ook alleen dan, zou het weiden goede resultaten kunnen hebben en zou dit blijken uit een lager verliescijfer bij de Ieren.

Zelfs zeer goede onderofficieren hebben jaren noodig, voordat zij een goeden en vluggen kijk op de hun toevertrouwde paarden krijgen, met één oogopslag zien of een paard niet normaal is, of zich niet beweegt, eet of drinkt als gewoonlijk, of er iets aan de fourage mankeert, enz.

Slechts door hierop telkens attent te maken, persoonlijk hun op een en ander te wijzen, hun belangstelling op te wekken, ieder in zijn werkkring, worden de onderofficieren langzamerhand goed en een steun voor den goeden gang van zaken.

Zulk een toezicht nu ontbreekt in de weiden geheelenaal, zoodat dikwijls niets abnormaals aan een paard is waargenomen voor het doodziek is, dan eerst wordt de paardenarts gewaarschuwd, wiens taak bij tijdige melding zeker minder moeilijk en meer dankbaar zou zijn geweest. Blijven de paarden lang in de weide, dan ziet men ze in voedingstoestand en in krachten teruggaan en geen wonder, want de voedingswaarde van het gras vermindert in Juli sterk en nog later dragen koude nachten en natte ligplaats, gepaard aan het weinig krachtig voedsel, er toe bij, dat de paarden zeer teruggaan in conditie. Ziet men b.v. in Juli de paarden nog gevuld en goed in het haar, dan schrikt men dikwijls van hun toestand, wanneer men eenige weken later, laat staan in September, ze terug ziet.

Het was dan ook een opvallend verschijnsel, dat de paarden, die vroeger tijdens de tweede remonte-reis in Juli in Ierland werden gekocht en welke rechtstreeks naar het Depot gingen, toen daarvoor plaats was door de mindere sterkte aan paarden, tegen Januari daaraanvolgend altijd in beteren voedingstoestand en beter geacclimateerd waren dan de in Mei gekochte paarden, die in de weiden waren geweest, niettegenstaande deze twee maanden langer tijd hadden gehad aan het klimaat te wennen. Konden de paarden in Juli uit de weiden komen, dan was daarmee al veel gewonnen; het verblijf in Milligen met frissche lucht, gepaste beweging en goed voer gaat steeds boven het weiden, waardoor de paarden alleen nog meer verslappen.

Soms schijnen wijzigingen in opvoeding, verzorging en dressuur van paarden, aan personen er buiten staande, van weinig of geen betekenis; zij begrijpen niet, welk eene voortdurende studie, welk eene hereninspanning en welk waarnemingsvermogen, nog daargelaten lichamelijke eigenschappen, geeischt worden van hem, die werkelijk paardenman wil zijn, om daardoor mede te werken tot eene goede remonteering van ons leger en tot een goed en langdurig gebruik van het legerpaard.

Bij opvoeding en dressuur van paarden bestaan eigenlijk geen kleinigheden; geen détail kan, zonder nadeel, over het hoofd worden gezien.

»Aimez donc les détails, ils ne sont pas sans gloire,
C'est là le premier pas, qui mène à la victoire.«

Milligen. Februari 1908.

J. H. KNEL.

Jekker en beenbekleding voor officieren.

Bij de behandeling der jongste oorlogsbegroting in de Tweede Kamer der Staten-Generaal, is ook ter sprake gekomen het dragen van een pels door officieren der cavalerie en van den generalen staf, en werd o.a. door den Minister van Oorlog de mededeeling gedaan, dat er bij Zijne Excellentie geen bezwaar zou bestaan, desgewenscht ook aan officieren van andere Wapens, het dragen van een dergelijk kleedingstuk toe te staan.

Naar aanleiding van deze woorden, is het misschien niet ondienstig de aandacht te vestigen op een kleedingstuk, dat door ieder, die veel aan sport en beweging in de open lucht doet, wordt gewaardeerd en aanbevolen (hetgeen zelfs den welbekenden redacteur van »De Kampioen« HENRI MEIJER eenigen tijd geleden aanleiding gaf in een zijner pittige artikelen over buitensport te spreken van »jekker-menschen«), n.l. *den korten jekker*.

Dit kleedingstuk dat, naar ik meen, ook in Frankrijk door de officieren gedragen wordt, is van donkerblauw laken, niet getailleerd, met twee rijen knopen, geheel gesloten, voorzien van een halfstaanden, omgeslagen kraag, zoodat de kraag van de tuniek geheel bedekt is, heeft twee zijzakken en een borstzak en kan, zoowel open als gesloten, gedragen worden. De jekker behoeft slechts zóó lang te zijn, dat de tuniek er niet onderuit komt.

De voordeelen van dit kleedingstuk zijn o.m., dat de bewegingen zelfs bij hevigen wind, of bij het gaan door struikgewas, enz. niet belemmerd worden, dus de jekker bij alle oefeningen, hetzij te voet, te paard, per rijwiel, bij schaatsenrijden als anderszins, gebruikt kan worden, dat de kraag naar believen kan worden opgezet of neergeslagen, de jas zoowel open als gesloten kan worden gedragen, waardoor men zich geheel naar de behoeften van het oogenblik kan regelen.

Bovendien wordt, door den jekker *niet in plaats van* de tuniek, doch *er over* te dragen, de gelegenheid verkregen, het kleedingstuk binnenskamers uit te trekken, waardoor het meer aan zijn doel beantwoordt en te groote verwarming van het lichaam voorkomen wordt.

Het onderscheidingsteeken aan te brengen op de mouwen (lissen of galons.)

De prijs zal vermoedelijk ongeveer f 25.— bedragen.

Een tweede punt, dat de aandacht verdient, is het gebruik van beenstukken van soepel leer, onder opmerking, dat Nederland tot de weinige landen in Europa behoort, waar de lange pantalon bij uitrukkende diensten wordt gedragen.

In afwachting dat 's lands financiën veroorlooven dit onontbeerlijk uitrustingsstuk aan den troep uit te reiken, zou het wellicht aanbeveling verdienen, het gebruik daarvan aan de officieren toe te staan.

Nu sport en winteroefeningen zoozeer op den voorgrond treden, geloof ik, de meening van zeer velen mijner collega's weder te geven, door uit te spreken, dat het dragen van bovengenoemde jekker en beenstukken in eene werkelijke behoefte zou voorzien.

Kampen.

J. S. METZ,

Kapitein der Infanterie.

Rapport omtrent het defensievraagstuk uitgebracht
aan den Alg. Bond van R. K. Kiesvereeningen. *Am-
sterdam*, 1909. C. L. VAN LANGENHUYSEN.

Naar aanleiding van een besluit van den Bond van R. K. Kiesvereeningen in Nederland van 13 Mei 1907 werd aan eene commissie, bestaande uit de Heeren: JHR. G. A. A. ALTING VON GEUSAU, H. C. A. DE BLOCK, JHR. MR. CH. RUYSS DE BEERENBROUCK, J. B. VESTERS en JHR. E. J. M. WITTERT, opgedragen:

»te onderzoeken of reeds thans, nu de militiewet en de landweeerwet nog niet volledig hebben uitgewerkt, moet worden gestreefd »naar wijziging der militiewet om te krijgen verkorting van oefeningstijd en oefening gedeeltelijk buiten de kazerne, met of zonder verhooging van contingent, en met of zonder verhooging van het getal »en den duur der herhalingsoefeningen«.

Het door deze commissie den 14^{en} September 1908 uitgebracht rapport, waaraan wij hieronder enkele regelen wijden, is thans in druk verschenen.

De commissie komt daarin tot eene ontkennende beantwoording van de haar gestelde vraag, wat wel eenigszins verwondering baart, als men ontwaart, dat zij, blijkens haar nader te vermelden conclusiën, niettemin adviseert tot:

a. verkorting van den eerste-oefeningstijd voor hen, die aan zekere eischen van lichamelijke geoefendheid voldoen; eene verkorting, welke zij aanneemt, dat binnenkort op alle diensplichtigen kan worden toegepast;

b. oefeningen buiten de kazerne, waar de evengenoemde geoefendheid verkregen zal kunnen worden;

c. verhooging van het contingent;

d. vermindering van aantal en duur der herhalingsoefeningen.

Dat de commissie de haar gestelde vraag nu toch ontkennend beantwoord heeft, vindt zijn oorzaak — niet zijn verklaring — in de omstandigheid, dat zij het op het oogenblik niet wenschelijk acht »over te gaan tot een geheel ander stelsel van legervorming«. Waar intusschen een oordeel omtrent met name genoemde zaken gevraagd werd, zonder van *het* stelsel van legervorming te gewagen, waarin deze zouden moeten passen, schijnt ons het gegeven antwoord niet geheel op de gestelde vraag te sluiten.

In het voorbijgaan, zij hier nog aangeteekend, dat wij ons bezwaarlijk vereenigen kunnen met de — ook van andere zijden vernomen — meening, dat het »niet wenschelijk is, om reeds thans, nu de militieen landweeerwetten nog niet volledig hunne werking hebben doen gevoelen, over te gaan tot een geheel ander stelsel van legervorming«, in zooverre, dat wij niet inzien, waarom wij eerst de *volledige* werking van de thans ingevoerde wetten zouden moeten afwachten, alvorens tot eene radicale hervorming over te gaan, *indien wij werkelijk over-*

tuigd waren met onse legervorming niet op den goeden weg te zijn. Integendeel wij zouden meenen, *dan* hoe eerder zoo beter! Zij, die anders handelden, zouden, door het naar de toekomst verschuiven van eene h.i. urgente zaak, blijk geven het met die zaak zelf niet zoo nauw te nemen; deze is toch inderdaad te ernstig om ten aanzien daarvan z.g. »op zien komen te spelen«. Wij vertrouwen dus de uitspraak der commissie in dien zien te mogen uitleggen, dat in het belang van de deugdelijkheid onzer strijdkrachten, naar hare meening, in het stelsel van legervorming, dat wij op het oogenblik in toepassing brengen, geen *belangrijke* wijziging gebracht behoeft te worden.

Tot goed begrip van zaken merken wij hierbij nog op, dat dit stelsel is: het stelsel van beperkten, persoonlijken dienstplicht, waarbij de voorbereidende lichamelijke en militaire vorming ten deele in de gewone samenleving kan plaats hebben, doch de militaire opleiding overigens geheel in de kazerne geschiedt.

De conclusiën nu, waartoe de commissie naar aanleiding van hare overweging der verschillende vraagstukken gekomen is, zijn de volgende:

I. Een uniforme eerste-oefeningstijd van $8\frac{1}{2}$ maand voor alle ingelijfden bij de onbereden wapens ¹⁾; behoudens het onder II gestelde.

II. Eene regeling van het volksonderwijs in de gymnastiek op zoodanigen grondslag, dat eene lichamelijke geoefendheid worde verkrege, die recht geeft op ten hoogste 2 maanden afslag van eersteoefentijd.

III. Afschaffing van het instituut der 4-maanders (met voorbehoud van een der leden, die daarbij vermindering van het contingent met \pm 2000 miliciens wenscht).

IV. Afschaffing van het voorbereidend militair onderricht in den wapenhandel.

V. Verhooging van het jaarlijksch militie-contingent met 4700 man.

VI. Verkorting van den dienstitijd bij het leger tot 6 en bij de landweer tot 5 jaar.

VII. Vermindering van de herhalingsoefeningen bij de onbereden wapens van 12 weken in 3 perioden, tot 7 weken in 2 perioden, dus afschaffing van de 3^e herhalingsoefening.

VIII. Aanwezigheid van een blijvend gedeelte, bestaande uit een te allen tijde onder de wapenen zijnd voldoende getal geoefende manschappen.

IX. De wenschelijkheid op ruime schaal ontheffing te verleen aan economisch zwakken.

In algemeenen zin gesproken, zondigen deze voorstellen niet door overmaat van perspectief; zij geven geen richtingslijnen voor de toekomst aan, doch bepalen zich tot eenige maatregelen, die naar de meening der commissie evenveel verbeteringen van genoegzaam belang geacht mogen worden, om na de doorvoering daarvan verder rustig de volledige uitwerking dezer hervorming af te wachten. Men zou zeker verkeerd doen de commissie hiervan een verwijt te maken; het was zonder eenigen twijfel haar recht om zich te bepalen tot het aangeven van eene reeks maatregelen »voor eens«, en de verdere ontwikkeling van het militaire vraagstuk in de toekomst buiten be-

1) dus afschaffing der viermaanders. (Zie III.)

schouwing te laten. De voorafgaande mededeeling strekt dan ook alleen om dit feit te constateeren.

Onder de door de commissie aanbevolen maatregelen treft ons in de eerste plaats die, welke beoogt den eerste-oefeningstijd (*onder de wapenen*) voor de onbereden wapens van 8½ op 6 maanden terug te brengen voor hen, die bij hun indiensttreden voldoende lichamelijk geoefend zijn. 1) Dit voorstel trekt te meer onze aandacht, nu door de opkomst in twee gedeelten, waardoor tijdens de eerste opleiding telkens gedurende 2 à 3 maanden door eene *halve* lichting in den dienst van het blijvend gedeelte voor eene *geheele* lichting voorzien moet worden, de eerste-oefeningstijd der infanterie, *zonder eenige bijzondere voorziening*, voor verreweg de meerderheid der miliciens reeds tot niet heel veel meer dan 6 maanden teruggebracht zal worden.

Hoe de commissie den door haar gewenschten maatregel aan het bestaande stelsel denkt aan te passen, blijkt niet, omdat in het geheele rapport van de opkomst in twee gedeelten niet gerept wordt. Wanneer men hieruit moet afleiden, dat de commissie deze wijze van opkomst niet wenscht, had het aanbeveling verdiend hiervan te doen blijken in een rapport, dat de in de militiewet noodig geachte wijzigingen bespreekt.

Niettegenstaande nu de commissie dezen »afslag« van eerste-oefeningstijd bepleit en het haar wensch zou zijn, dat zooveel mogelijk militieplichtigen voor dien afslag in aanmerking kwamen, spreekt zij van een *uniformen* eerste-oefeningstijd van 8½ maand. Wij vreezen, dat uniformiteit ten aanzien van den eerste-oefeningstijd in haar stelsel wel nimmer bereikt zal worden, noch ten aanzien van 8½, noch ten aanzien van 6 maanden. Maar is die eenvormigheid wel noodig? Zoo ooit, zou men zeggen, is hier plaats voor de stelling: »à chacun selon ses »capacités«! En daarom rijst de vraag, waarom blijft de commissie, die het beginsel aanvaardt, dat degelijke *lichamelijke* vooroefening recht op vermindering van eerste-oefeningstijd geeft, hierbij stilstaan, waarom aanvaardt zij niet tevens het beginsel, dat ook degelijke *militaire* vooroefening een gelijk recht scheidt?

Als wij den gedachtengang der commissie goed begrepen hebben, om tweeërlei reden, en wel eerstens, omdat zij de onoordeelkundige toepassing, welke het instituut der viermaanders in onze militiewet gevonden heeft, ten onrechte als eene fout, inhaerent aan het instituut zelf beschouwt; en in de tweede plaats, omdat zij het geven van voorbereidend militair onderricht door personeel *uit het leger* in strijd met de belangen van het leger vindt, en zij blijkbaar alleen op die wijze eene militaire vooroefening mogelijk acht.

Alle bezwaren, welke tegen het instituut der viermaanders worden aangevoerd, vloeien voort uit het ter onzaliger ure, door gebrek aan begrip van de zaak, welke het gold, in de wet neergelegde beginsel om hieronder zoowel wèl- als nièt-voorgeoefenden te begrijpen, en uit de lage eischen, welke men aan den voorgeoefenden aspirant-viermaander gesteld heeft. Het wil echter voorkomen, dat beide,

1) De *mate* van noodige geoefendheid in de wet op te nemen, zooals de commissie wenscht, schijnt ons weinig aanbevelenswaardig toe.

ongetwijfeld zeer groote en zeer gerechtvaardigde bezwaren met het instituut, als zoodanig, niets gemeen hebben, en er zou daarom dan ook voor de commissie veel voor te zeggen geweest zijn om, alvorens tot opheffing van het beginsel te besluiten, zich hiervan nog eens nauwgezet rekenschap te geven. Het moet althans mogelijk zijn voor hem, die den »afslag« van 2 maanden aanvaardt, om een zoodanig stel van militaire eischen vast te stellen, dat degene, die daaraan voldoet, na 4½ maand oefening in compagnie, bataljon, enz. tot bruikbaar strijder is opgeleid. Voert men hiertegen aan, dat deze eischen zóó hoog zouden zijn, dat niemand of slechts weinigen daaraan zouden kunnen voldoen, dan ware daarop te antwoorden: wat nood, als — bij stipt vasthouden aan die eischen — het beginsel voldoende elastisch in de militiewet wordt neergelegd, en bovendien... het ware te beproeven, al ware het alleen om daarna met volle recht (wat men thans mist) tot de onmogelijkheid van practische uitvoering van het beginsel te kunnen besluiten.

Zou eene dergelijke regeling gepaard *moeten* gaan met het behoud van het voorbereidend militair onderricht, door krachten *uit het leger* gegeven, zooals dit thans geregeld is; dat onderricht, hetwelk inderdaad, bij groote bezwaren voor het leger, meer schijn dan werkelijkheid gegeven heeft? Geenszins; wie in dit opzicht iets wilde beproeven, zou bij de keuze van een weg niet verlegen behoeven te staan.

In de eerste plaats zou de gelegenheid tot het ontvangen van dit onderricht, door krachten *uit het leger* gegeven, kunnen beperkt worden tot de garnizoensplaatsen gedurende de uren, die buiten de gewone oefeningen vallen. Tegen behoorlijke betaling zou men het voor die taak geschikte personeel ongetwijfeld kunnen verkrijgen. Op die wijze zou ook het leger doen, *wat het redelijkerwijze kan*, om de gelegenheid tot het kosteloos ontvangen van dit onderricht te verschaffen. Van hen, die van de gunstige bepaling der wet zouden wenschen gebruik te maken, zou dan gevergd moeten worden, dat zij zich, zooveel nodig, *daarheen* verplaatsten, waar dit onderricht gegeven werd.

In de tweede plaats zou men, voor zooveel gewenscht, voor een *plaatselijk* onderricht gebruik kunnen maken van de bijzonder voor dit doel geschikte elementen, die onder het militie-, reserve- en landweerkader worden aangetroffen; ook deze zouden zich, bij behoorlijke betaling, wel beschikbaar stellen. Vooropgesteld zou hierbij echter moeten worden, dat alleen dan plaatselijk onderricht gegeven werd, waar de leermiddelen, (terreinen, schietbanen, enz.) in voldoende staat voorhanden zijn; voor herhaling van de fouten, bij het tegenwoordig voorbereidend militair onderricht begaan, hoede men zich angstvallig.

In de derde plaats zou voor dit onderwijs binnen zekere grenzen gerekend kunnen worden op het particuliere initiatief, dat in enkele plaatsen reeds sinds geruimen tijd niet zonder vrucht in deze richting werkzaam is.

Last not least, zou voor dit doel gerekend kunnen worden op de Kon. Nederl. Weerbaarheidsvereeniging, die door den ernst en de degelijkheid, waarmede zij de vrijwillig opgenomen taak volbrengt, getoond heeft verheven te zijn boven de fouten, die het dilettantisme in weerbaarheidszaken zoo licht aankleven. Zij is reeds op dit zelfde

gebied met zeer goeden uitslag werkzaam; eene regeling, als de hierboven bedoelde, zou hare nuttige werkzaamheid eene belangrijke uitbreiding kunnen doen ondergaan.

Dat de commissie beschouwingen, als de vorenstaande, in het geheel niet in overweging heeft genomen, doch dat zij is blijven staan bij de nagenoeg door iedereen gedeelde afkeuring van den bestaanden toestand op het gebied der viermaanders, is ter wille van het belang der zaak, welke het hier geldt, te betreuren. En dit te meer, waar ten behoeve van onze weermacht nog zoo groote bedragen te besteden zijn, dat eene belangrijke winst, als hieruit zou kunnen voortvloeien, niet zonder grondig onderzoek mag worden afgewezen.¹⁾ Het advies toch, van een der leden van de commissie, die het *slechte* viermaandersinstituut alleen dan zou willen opofferen, wanneer daartegenover eene vermindering van contingent van ± 2000 man stond, geeft ten opzichte van de financieele zijde van het defensievraagstuk te denken.

Ten aanzien van den eerste-oefeningstijd komt de commissie verder tot de conclusie, dat de tot dusverre daarvoor geldende termijn niet is gebleken verminderd te kunnen worden. Naar aanleiding van deze uitspraak zijn wij geneigd te vragen of: *a.* de »afslag« van 2 maanden voor *zuiver lichamelijke* opvoeding; *b.* de laatst aangenomen wijziging der militiewet; alsmede *c.* de eisch der commissie, dat de eerste-oefeningstijd lang genoeg moet zijn om dezen te verdeelen in drie perioden, waarvan de laatste omvat: *herhaling der individueele oefeningen en van die in kleine afdeelingen*, mede dienstbaar gemaakt aan de verdere opleiding van militiekader, niet even zoovele aanwijzingen zijn voor de onderstelling, dat die oefeningstijd *wel* gebleken is verminderd te kunnen worden. Vooral de zooeven sub *c* genoemde eisch schijnt op overmaat van tijd te wijzen; hoe kan men er anders toe komen eene afzonderlijke periode (tijdperk) aan herhaling van individueele oefeningen, enz. te willen wijden. Wij zouden meenen, dat elke dag van den geheelen diensttijd bij alle oefeningen ruimschoots gelegenheid biedt voor deze herhaling, en wij gelooven zeker, dat eene herhaling der meest elementaire oefeningen, nadat de opleiding in haar geheel heeft plaats gehad, geen doel zal treffen.

Omtrent de wijze, waarop de kadervorming geschieden moet, en omtrent de oplossing der zeer belangrijke kaderquaestie missen wij in het rapport elk eenigszins uitgewerkt gegeven, niettegenstaande een afzonderlijk hoofdstuk aan de kadervorming besteed wordt. Waar de commissie het doel van den eerste-oefeningstijd omschrijft, als te dienen tot drieërlei doel, n.l.: Vorming van soldaten, vorming van militiekader, en oefenen van beroepskader, en waar zij beweert, dat de duur van den eerste-oefeningstijd voor *allen* bepaald moet worden in verband met den tijd, voor de kadervorming benoodigd, kunnen wij in geenen deele met haar medegaan. De eerste-oefeningstijd van de dienstplichtigen dient eenig en alleen tot vorming van soldaten; zij kan en moet tevens dienstbaar gemaakt worden aan de opleiding en de oefening van kader, doch alleen in dien zin, dat deze beide

¹⁾ Alleen reeds de door de commissie voorgestelde omzetting der 4- in 8½-maanders kost een half millioen.

laatste volgens zoodanige methoden moeten plaats hebben, dat zij zich aan den op eerstgenoemden grond bepaalden duur van dien eerste-oefeningstijd aanpassen. Juist daarom kan men o. i. geen stelsel van legervorming bespreken, als men daarbij de kadervorming niet tot in details beschouwt.

Zeer betwistbaar achten wij voorts de door de commissie neergeschreven stelling, dat ook ten aanzien van de kadervorming eerst dan een gezonde toestand zal intreden, wanneer allen even lang dienen, en dus de viermaanders verdwenen zijn. Wanneer een viermaander bij zijn indiensttreden werkelijk de geoefendheid bezit, die de achtmaander op dit tijdstip verworven heeft — en dit is o. i. de eenig denkbare *gezonde* toestand —, dan moeten de eischen van verderen dienstitijd, aan a. s. kaderleden te stellen, voor 4- en 8-maanders gelijk zijn en behoudt de eerste dus altijd zijn voorsprong van 4 maanden. Dat art. 109 der Militiewet, in verband hiermede, gewijzigd zou moeten worden, behoeft, waar zoovele wijzigingen door de commissie voorgesteld worden, geen bezwaar te zijn.

Moet eindelijk uit het feit, dat de commissie, zonder meer, beweert, dat art. 106 der militiewet »niet kan worden gemist«, afgeleid worden, dat zij het onveranderd behoud van dit artikel voorstaat, m. a. w. dat zij de mogelijkheid tot *aanwijzing* voor opleiding tot militie-officier niet in de wet wenscht opgenomen te zien?

Nog trekt onze aandacht de door de commissie voorgestelde verjonging der strijdkrachten in dier voege, dat de dienstitijd in het leger 6 en in de landweer 5 jaar zou duren, totaal dus 11, tegen thans 15 jaar. Eene andere beweegreden, dan die, om het aantal herhalingsoefeningen met *één* te kunnen verminderen en de beide overige tot 4 en 3 weken te kunnen terugbrengen, hebben wij voor dit voorstel, dat eene vergrooting van het contingent met 4700 man noodig maakt, niet kunnen vinden. Oogenschijnlijk is hier alles voor; eene berekening doet echter zien, dat *met* in rekening brengen van de winst, welke het vervallen der derde herhalingsoefening oplevert, de kosten van dit voorstel *negen en een halve ton* bedragen.

Wij betwijfelen, of er eene meerderheid gevonden zal worden, die de bovenbedoelde winst dit ontegenzeggelijk zeer zware offer zal waard achten, en zulks te meer, omdat een terugbrengen van den duur der herhalingsoefeningen tot het onontbeerlijk noodige wellicht, met zuivere winst, reeds eene zeer gewaardeerde verlichting van druk zou kunnen aanbrengen.

Beter zouden de kansen op verwezenlijking van dit voorstel der commissie o. i. staan, indien zij er in geslaagd was, zóóveel perspectief in haar stelsel te leggen, dat deze belangrijk hogere uitgave door winst in ander opzicht ruimschoots werd opgeheven.

De thans door haar minder geraamde uitgaven zijn één ton wegens afschaffing van het voorbereidend onderricht; 3,5 ton wegens minder toe te kennen vergoedingen, terwijl doorvoering van den »afslag« voor alle miliciens (wat althans voorloopig wel tot de pia vota zal blijven behooren) 8,3 ton zou doen besparen (afgescheiden van de uitgaven, welke op Hoofdstuk V der Staatsbegroting in verband hiermede zouden moeten gedaan worden).

Ten aanzien van de bereden Wapens vermelden de voorstellen der commissie zóó weinig, dat eene bijzondere beschouwing niet vereischt wordt.

Eenigszins bevreemdend klinkt eenerzijds de verklaring der commissie, »dat het wenschelijk is, de vrijwillige dienstneming bij die »wapens zooveel mogelijk te bevorderen, wijl zij het een voordeel »acht zoo weinig mogelijk miliciens onvrijwillig in te deelen voor den zooveel langeren eerste-oefentijd«, terwijl zij anderzijds, door den dienstdienst in het leger van 8 tot 6 jaar terug te brengen, het militiecontingent bij die Wapens verhoogd in reden van 1 : 1,31. Dat met de hierdoor ontstane grootere lichtingen bij de bespreking van het blijvend gedeelte der veldartillerie rekening is gehouden, blijkt niet; het verschil is anders niet onaanzienlijk.

Omtrent eerste-oefentijd en blijvend gedeelte der bereden Wapens worden voorts niet anders dan zeer algemeen gehouden beschouwingen geleverd.

Ten aanzien van het blijvend gedeelte bij de onbereden Wapens zij aangeteekend, dat de commissie meent, »dat een blijvend gedeelte van behoorlijke sterkte, niet kan worden gemist«. Wat in deze »behoorlijk« is, laat zij in het midden. Anders een punt, vooral voor de R. C. partij, niet geheel zonder gewicht, waar b.v. in 1906 de Heer ARTS zich in de Tweede Kamer der Staten-Generaal omtrent dit instituut reeds, als volgt, uit liet: »Nu geef ik dadelijk toe, dat »men de geldelijke bezuiniging door den maatregel (van den Minister »STAAL) te verkrijgen niet te hoog mag aanslaan, want het zal niet »kunnen uitblijven, dat.... voor het verrichten der werkzaamheden, »welke thans door manschappen van het blijvend gedeelte geschieden, »militaire geëmployeerden of burgerwerklieden (in dienst) genomen »moeten worden, en daarmede zal wel een gedeelte der bezuiniging »verloren gaan.

»Maar zelfs al werd door de inkrimping van het blijvend gedeelte »hoegenaamd geen financieel voordeel verkregen, dan nog zou ik het »doen voortbestaan van den huidige toestand, waarbij onder de »wapenen worden gehouden 4000 man, terwijl hun verblijf in de kazerne »niet noodzakelijk wordt vereischt, beschouwen als een dwang, »welke m. i. aan de weerbare bevolking van Nederland »niet mag worden opgelegd«. ¹⁾

Het blijvend gedeelte wordt door de commissie noodig geacht voor: 1°. de mobilisatie; 2°. het verleenen van militairen bijstand; 3°. de kadervorming; 4°. de eischen van den dienst.

Aangezien de commissie intusschen vermeent, dat hetgeen, ter voldoening aan sub 1°. noodig is, tevens zal kunnen voorzien in de behoefte, sub 2°, 3°. en 4°. vermeld, zouden deze laatste korthedshalve buiten beschouwing kunnen blijven, ware het niet, dat in het ad 2um aangevoerde eenige tegenstrijdigheid schijnt te liggen. Achtereenvolgens wordt daar toch vermeld: a. dat men tot het verleenen van militairen bijstand bij binnenlandsche onlusten *eerst in de uiterste noodzakelijkheid* ¹⁾ behoort over te gaan; b. dat de regering daartoe zal moeten zorgen *steeds voldoende troepen onmiddellijk ter beschikking*

¹⁾ Wij spatieeren.

te hebben; ¹⁾ en c. dat het wel is aan te nemen, dat het *tijdig zenden van troepen* ¹⁾ in 1907 te Rotterdam *preventief* ¹⁾ heeft gewerkt.

Ad 1um deelt de commissie mede, dat een eventueel vijand zeer goed weet, dat met het verstoren van den geregelden gang onzer mobilisatie, onze weerkracht aanzienlijk zal worden geschaad; dat het niet goed is aan te nemen, dat die vijand zich zulk een voordeel zal laten ontgaan, *te meer, wijl hij zich daarbij aan niet al te groote gevaren bloot stelt* ¹⁾; dat *inderdaad meerdere teekenen er op wijzen, dat onze naburen zich daarop wel degelijk voorbereid hebben*; dat dus een zeker getal voldoende geoefende mannen aanwezig moet zijn, tot verzekering van *gewichtige strategische punten*. ¹⁾

Hoeveel duizend man voor dit doel noodig geacht worden, vermeldt de commissie niet; in verband met de door haar waargenomen »teekenen« en ook om der R. C. partij te doen zien, waar zij heen gaat, ware eene ruwe schatting intusschen niet ongewenscht geweest. Wij moeten er hierbij de aandacht op vestigen, dat waar de werkzaamheid der miliciens, sub 2°., 3°. en 4°. bedoeld, natuurlijk slechts bij hooge uitzondering of voor een minimaal gedeelte in de »gewichtige strategische punten« kan worden verricht, en het haar, in verband met de degelijke voorbereiding onzer naburen, niet geraden moet voorkomen deze punten ooit van het »zekere getal voldoende geoefende mannen« te ontblooten, zij o. i. niet had mogen zeggen, dat de sub 2°., 3°. en 4°. bedoelde werkzaamheid door *de zelfde* manschappen verricht kan worden, als die sub 1°.; dit moeten wij althans, den gedachtengang der commissie volgende, ten sterkste tegenspreken. Wat meer is, die sub 1°. bedoelde mannen moeten, in haar redeverband, *steeds tot het volle bedrag* op de »gewichtige strategische punten« aanwezig zijn, want het — spreekt wel vanzelf — die, zich zóó degelijk voorbereid hebbende nabuur, wetende, welk voordeel hij, *bij niet al te groote gevaren*, zal kunnen verwerven, komt, vulgair uitgedrukt, als een dief in den nacht, zoodat de bezetting van die punten steeds, als het ware, met het geweer in den arm gereed moet staan.

Volledigheidshalve vermelden wij hier nog, zonder enig commentaar, dat de commissie bespeurd heeft, »wat vaak over het hoofd wordt gezien«, dat de landweer zich eerst moet mobiliseeren, alvorens de dekking van de mobilisatie op zich te nemen, terwijl »al zijn er ook redenen, die *zouden kunnen doen verwachten*, ¹⁾ dat de landweer eerder gemobiliseerd zal zijn dan het leger, men daarmede nog geen mobilisatie »à la minute« van oorlogsbruikbare compagnieën en bataljons heeft«.

Tot slot van dit onderdeel wordt door de commissie den — in verband met al het voorafgaande zeer begrijpelijken — wensch uitgesproken, dat er een middel worde gevonden om tot de samenstelling van dat blijvend gedeelte te geraken, met zoo weinig mogelijk persoonlijken druk. Zij weet voorshands niet beter, dan de bemiddelden in staat te stellen door ruiling op de ruimst denkbare schaal, »*al dan niet met eene premie van Rijkswege*,« aan dien persoonlijken druk zoo goed mogelijk te ontkomen. De tijdelijk werklozen (met welken zij in het stelsel der commissie moeten ruilen) zullen dan bij het uitbreken van een oorlog het spits moeten afbijten.

¹⁾ Wij cursiveeren.

Ten einde te ontkomen aan den ontzaglijken druk, door het instituut der vergoedingen (art. 113bis der militiewet) op de oorlogsbe-grooting gelegd (voor 1908 bijna $6\frac{1}{2}$ ton) en misschien ook ter meerdere veralgemeening van den dienstplicht (voor de niet-kostwin-ners) geeft de commissie in overweging aan economisch zwakken op ruime schaal ontheffing van den dienstplicht te verleenen. Dit middel, reeds door meerderen in overweging gegeven, die eindelijk — doch te laat — inzien, dat dit instituut boven onze krachten dreigt te gaan, zou schijnbaar op eenvoudige wijze aan het ondervonden bezwaar te gemoet komen en de schatkist voor verdere aderlatingen op dit punt kunnen behoeden. Maar bij de practische uitwerking stuit men — de commissie erkent dit volmondig — op groote bezwaren. Hetzij men de plaatselijke besturen met de beoordeeling van den graad van economisch-zwak zijn belast, gelijk de commissie wenscht, dan wel collegiën van zeglleden daartoe benoemt, zooals indertijd Prof. SPRUYT in zijne nota bij het verslag der Staatscommissie in overweging gaf, het zal altijd uiterst bezwaarlijk blijven hierbij volkomen gelijkheid in de toepassing en dus de gewenschte billijkheid te betrachten. Bovendien gaat het hier om belangrijke getallen; er zijn b.v. jaren, waarin het aantal van hen, die gedurende het eerste verblijf vergoe-ding ontvingen 20% van de lichter bedroeg. Maar bovendien, zoo-lang geen algemeene dienstplicht is ingevoerd, zullen zij, die wél moeten dienen, er weinig vrede mede hebben hunne kans op vrijstel-ling van den dienst te zien verminderen, door het elimineeren van tal van jonge mannen, die volkomen voor den krijgsdienst geschikt, doch wier verwanten economisch-zwak zijn. Zoo ergens, dan zal ten aanzien van deze zaak kunnen blijken, dat de weg tusschen plan en uitvoering bedenkelijk lang kan zijn.

In de Inleiding van haar rapport merkt de commissie op, dat zij zeer sterk de wenschelijkheid gevoeld heeft om aan de Nederlandsche Katholieken bij de verdere beraadslagingen over het defensievraagstuk één bepaald uitgangspunt aan te bieden, Hoewel wij die wenschelijk-heid uit een oogpunt van politiek begrijpelijk vinden, is het toch te betreuren, dat de waarde van het rapport daaronder noodwendig heeft moeten lijden, alleen reeds, omdat men daarin thans de kracht eener diep gevoelde overtuiging geheel mist. Groote beginselen, die groot meeningsverschil kunnen wekken, worden in dergelijke gevallen als vanzelf uit den weg gegaan, om zich meer langs reeds platgetreden banen te bewegen; iets, waarbij de innerlijke waarde gewoonlijk niet wél vaart. Wij houden ons dan ook overtuigd, dat elk van de leden der commissie een meer beteekenend rapport, dan het onderwerpelijke, over ons stelsel van legervorming zou hebben geschreven, wanneer dit door hem individueel had kunnen geschieden; thans schijnen ons de persoonlijkheden in de commissie ten onder gegaan. Vandaar, dat men bij de beoordeeling van dit rapport tegenover de commissie billijk zal handelen, door meer de politieke waarde dan de militair-weten-schappelijke op den voorgrond te brengen.

* * *

Korte mededeelingen omtrent militaire zaken in verschillende landen.

Amerika (Vereenigde Staten van Noord-): De oefeningstocht der vloot, Int. Rev., Febr. Sterkte van het leger. Invoering der Fransche rijkunst. Evacuatie van Cuba, Rev. mil., Febr.

België: Het veldartilleriematerieel, Belg. mil., N°. 1943. Samenstelling der veldbatterij. Verwapening der veldart^{ie}. Nieuwe werken bij Antwerpen. Manoeuvres in 1909, Rev. mil., Febr.

Bulgarijè: Tijdstip der inlijving. Werkelijke duur van den actieven dienstdtijd, B. d. I. P., N°. 593. Oefeningsprogramma. Bepaling van den dienst en de rechten der officieren, Int. Rev., Febr.

Denemarken: De landsverdediging, N. M. B., N°. 6.

Duitschland: Wijzigingen in de organisatie der artillerie te voet. Geneeskundige statistiek voor 1906. Vermeerdering van het aantal leerlingen aan de Kriegsschool. Cursussen aan de rijsschool te Hannover. Samenstelling der veldrations, B. d. I. P., N°. 593. Donkere handschoenen voor onderoffⁿ, N. M. B., N°. 3. De Duitsche veldkeuken. Eene GKT. tegen luchtschepen. De ski in het Duitsche leger, N. M. B., N°. 4. Exercitieregl. voor de voet-artillerie, Int. Rev., Febr. Bevorderingsverhoudingen der hoofd- en opperoffⁿ. De comp^{ieën}. voet-artillerie heeten voortaan batterijen. Regeling van de positie der stafmuzikanten, Streffleur., N°. 1. Nieuwe munitie voor het schieten op verkorte afstanden, Rev. d'A., Dec. Het nieuwe legerpistool. Soldatenboekerijen. Genl. v. MALTZAHN. Van de werf te Wilhelmshaven. Kruiserkorvet MARIE, N. M. B., N°. 5. Verhuring van zware militaire automobielen aan particulieren. Automobielen voor vleeschvervoer. Vuur tegen ballons-captifs. Stations voor draadlooze telegrafie. Vestingstafreizen. Afloop der lichting in 1907, Rev. mil., Febr. De rang der kapelmeesters. Reserve-torpedobootflottilles, N. M. B., N°. 6.

Engeland: Nieuw mobilisatievoorschrift. Eenvormige opleiding. Groot manoeuvre 1909. Artillerie van het territoriale leger, N. M. B., N°. 3. Geneeskundige statistiek voor 1907. Vakcursussen voor vrijwilligers, B. d. I. P., N°. 593. Geschut tegen torpedobooten, Art. Mon., Febr. De nieuwe torpedo, N. M. B., N°. 6.

Frankrijk: Inspecties in 1909. Wielrijderafdeelingen. Draadlooze telegrafie, N. M. B., N°. 3. Proeven met granaten met afgestompte punt bij de scheeps- en kustartillerie, Art. Mon., Febr. Geneeskundige statistiek 1906. Mitrailleurcomp^{ieën}. Samenstelling en voorwaarden voor gebruik der veldrations. Herfstmanoeuvres 1909. (Zie ook N. M. B., N°. 6.) Automobilisme, B. d. I. P., N°. 593. Achteruitgang van de paardenfokkerij, N. M. B., N°. 4. Beveiliging van kruitmagazijnen tegen brand, Mitt., N°. 1. Reorganisatie der art^{ie}. (Zie ook Streffleur., N°. 1.)

Troepenoefeningen, Int. Rev., Febr. Alg. dienstplicht voor de Algerijnen, *Streffleur.*, N°. 1. Mitrailleurs en artillerie, N. M. B., N°. 6.

Italië: Nieuwe alpen-bataljons. Wetsontwerp tot instelling bij de artillerie van werktuigkundige ingenieurs, chemische ingenieurs en technische officieren. Invoering van eene nieuwe zaag. Wapening der vrijwillige wielrijders en automobilisten, B. d. l. P., N°. 593. De nieuwe uniform, N. M. B., N°. 4. Middel tegen motten, *Mitt.*, N°. 1. Derde bericht der leger-enquêtecommissie. (Zie ook *Rev. mil.*, Febr.) Ontwerp-marinebegrooting '09—'10, Int. Rev., Febr. Eereraden. Wapening der vrijwillige wielrijders. Grauw-groene velduniform. Hangbruggen, *Streffleur.*, N°. 1. Vermeerdering van het leger. Reserve-officieren, N. M. B., N°. 6.

Japan: Toelating tot de Hoogere Krijgsschool, N. M. B., N°. 4.

Oostenrijk-Hongarijë: Organisatie van de Cisleithaansche landweertartillerie. Reorganisatie der officiers-korpscholen. Herhalingsoefening voor de reserve der veldart^{ie}, B. d. l. P., N°. 593. Onderzeebooten. Nieuwe bewapening van het leger, N. M. B., N°. 4. De militaire toestand tegenover Servië en Montenegro, Int. Rev., Febr. Nieuwe veldartilleriematerieel. Vervanging van kanon- door houwtserbatterijen. Reorganisatie der vestingartillerie; sectiën vesting-luchtvaarders; verlichtingsdetachementen. Kleur van het veld- en bergmaterieel. Effectiën der mitrailleurdetachementen. Bestuurbare ballons. Invoering van mechanische tractie bij de sectiën luchtvaarders. Veldkeukens in Bosnië en Herzegowina. Nieuwe veldtenu. Oorlogsbudget voor 1909. Budget van de Oostenrijksche landweer voor 1909, *Rev. mil.*, Febr. De eerste onderzeeboot. De verwapening der veldart^{ie}. voltooid, N. M. B., N°. 6.

Rumenië: Ontwerp tot oprichting van een technisch artilleriekorps. Oprichting eener onderofficiersschool voor de cav^{ie}, B. d. l. P., N°. 593.

Rusland: Nieuwe uniformen. Leeftijdsgrenzen, B. d. l. P., N°. 593. Luchtscheepvaart, N. M. B., N°. 3. Vermeerdering pioniergereedschap, *Mitt.* N°. 1. Voortzetting der legerhervorming, Int. Rev., Febr. Opleiding der aspirant-onderoffⁿ. Hervorming der regimentslazarets, *Streffleur.* N°. 1. Waaraan lijdt het Russische leger, N. M. B., N°. 5. Samenstelling van het hooge legerbevel. De nieuwe chef van den Generalen Staf, *Rev. mil.*, Febr. Gebrek aan offⁿ, N. M. B., N°. 6.

Spanje: Nieuwe veldtenu. Proeven met keukenwagens. Proeven met mitrailleurs, B. d. l. P., N°. 593. (Zie ook N. M. B., N°. 6.)

Turkijë: Wijziging in de samenstelling van het 3^e legerkorps, B. d. l. P., N°. 593.

Zweden: Bepaling van Stockholm, N. M. B., N°. 4.

Zwitserland: Nieuwe uitrustingen, N. M. B., N°. 3. Nieuwe organisatie van het leger. Uitvoer van handvuurwapenen. Proeven met 12- en 15 M. Houwtzers, *Streffleur.*, N°. 1. Opleiding der officieren. Budget van het militair departement voor 1909, *Rev. mil.*, Febr. Gebruik van ski's, N. M. B., N°. 6.

Algemeen: Militaire terugblik op het jaar 1908. Uitkomsten der legeraanvulling in Duitschland en Frankrijk in 1907. Int. Rev., Febr.

Boekaankondiging.

Vers la Bérésina (1812). D'après des documents nouveaux, par le Général-Major B. R. F. VAN VLIJMEN, membre de la seconde Chambre des représentants des Pays-Bas. *Paris*, PLON-NOURRIT ET CIE. *Amsterdam*, VAN LANGENHUYSEN, 1908.

De taak, die Generaal VAN VLIJMEN zich bij het schrijven van zijn, in pakkenden vorm gegoten verhaal van den veldtocht van 1812 had gesteld, was in hoofdzaak den overtocht der Beresina te beschrijven, »chef d'oeuvre de tactique, exploit sans pareil dans les fastes militaires« en niettemin veelal zeer verkeerdelijk voorgesteld als een »débâcle dans toute son horreur«. Aan het verhaal van dien gedenkwaardigen rivierovergang laat de Generaal eene zeer zakelijke beschrijving voorafgaan, die heel wat meer heeft gebracht dan een »exposé sommaire de cette marche vers la Bérésina«, hetwelk de S. in de inleiding had toegezegd. Een groot aantal bronnen is bij de samenstelling geraadpleegd. De verhalen van medestrijders vervullen hierbij eene belangrijke rol en onder deze nemen die van Nederlandsche officieren eene voorname plaats in. Aan een in het Fransch gesteld werk geeft deze laatste bijzonderheid nog meerdere bekroring voor ons, omdat daardoor op het aandeel onzer Nederlandsche troepen ook over de grenzen een nog beter licht kon worden geworpen, dan zulks reeds is getracht te doen door andere Nederlandsche militaire schrijvers van naam, die den Generaal voorgingen, om aan hunne landgenooten de roemrijke daden van het voorgeslacht in eigen taal te openbaren. In de aan het werk toegevoegde bibliografieën ontbreken uit den aard der zaak de namen van de Luitenant-Generaals SCHNEIDER en SABRON, die de geschiedenis van het 126ste en het 124ste regiment infanterie hebben te boek gesteld, niet. De vermelding van de geschiedenis der Nederlandsche pontonniers, door den Eerste-Luitenant der artillerie EYSTEN samengesteld, en waarin de verrichtingen der pontonniers worden verhaald, werd echter noode gemist. De S. heeft de verschillende verklaringen van mede-arbeiders aan het geweldige drama met zorg tegen elkaar gewogen; doch over de aantekeningen van den Keizer te St. Helena »qui n'avait guère plus de raison pour rien dissimuler« en van diens ordonnansofficier GOURGAUD in algemeenen zin wel wat te veel vertrouwen uitgesproken.

In de inleidende beschouwingen over de politieke verwickelingen speelt natuurlijk de Engelsche staatkunde eene gewichtige rol. Bij den Generaal vindt zij blijkbaar maar weinig waardeering. »Habile semeuse de discorde« en »toujours persévérante dans l'intrigue« was Engeland misschien in het algemeen wel; doch voorzeker toenmaals tegenover de Napoleontische aanmatiging volkomen te recht. Turkije

over te halen tot den vrede met Rusland, waardoor de Russische troepen in het Zuiden vrij kwamen, mocht veeleer voor verstandig politiek beleid gelden.

De werkelijk geniale leiding van den veldtocht door den Keizer wekt te recht de bewondering van den S., die in de »mauvaise volonté« der onderaanvoerders en in de »inclémence du ciel« de oorzaken ziet voor den ondergang van de »Grande armée«. Nu hebben de maarschalcken veel fouten en groote fouten gemaakt, doch op zulk een uitgebreid operatietooneel, waar behoorlijke verkeersmiddelen, zooals wij die kennen, ontbraken, durf ik beweren, dat de wrijving zulk een geweldigen omvang heeft gehad, dat veel wat domheid of misschien wel »mauvaise volonté« toeschijnt, zich bij grondig onderzoek moet ontpoppen als logisch gevolg van zeer eenvoudige oorzaken. Zoo zou ik, wat de S. »le crime de JÉROME« noemt, t.w. het laten ontsnappen van BAGRATION eerst geboekstaafd willen zien door een grondig onderzoek naar de toestanden in JÉROME's hoofdkwartier, alvorens het hardvochtig oordeel van den S. over eene operatie te onderschrijven, waarvan de uitvoerbaarheid niet zoo heel gemakkelijk te staven valt. Dat het daarbij zoo »bien facile de servir« was onder NAPOLEON, kan niet voor alle gevallen worden toegegeven. Immers kenmerkt zich de operatieve leiding in de latere perioden door ongehoord overvragen en, als gevolg daarvan, door soms bijna onuitvoerbare opdrachten. Dat OUDINOT en SCHWARZENBERG groote fouten hebben begaan bij het dekken der flanken, toen de Keizer zelf met de hoofdmacht de mensch en dier sloopende »pointe« op Moskou uitvoerde, is ontegenzegglijk waar. SCHWARZENBERG »se promenait«, in stede van te opereeren, doch zijne taak was zwaar en ten slotte... vergiste de Keizer zich toch ook op bedenkelijke wijze in zijn waan »que l'ennemi attaqué au coeur, ne s'amuserait plus aux extrémités«. Wel noemt de Generaal die illusie »d'ailleurs raisonnable«, doch werd niettemin door haar toch de grond gelegd voor den neteligen toestand, waarin het leger zou gaan verkeerren. Dat deze meening wat van die des S.'s afwijkt, hoezeer met volle waardeering van het belangrijk betoog, vindt zijn grond mede in de omstandigheid, dat ook mijn oordeel over de ontembare energie des Keizers een ietwat ander is dan dat van den Generaal. Voor mij hebben de waarschuwendende stemmen, die zich tegen de beweging op Moskou deden hooren, eenige meerdere waarde. De leiding der operatiën kenmerkte zich m. i. door eene zekere mate van gewetenloosheid, die het leger ten ondergang heeft gevoerd. De S. schetst ons zeer levendig, hoe alle »soins minutieux« des Keizers ten spijt, de verliezen aan menschen en paarden reusachtige waren; hoe geheel Lithauen, dat de Franschen nog wel als bevrijders moest begroeten, werd geplunderd en geruïneerd door hongerende troepen en stroopende benden. De onderbreking in de operatiën te Wilna, te Globokoïe en te Witebsk werden den Keizer door zijne onderaanvoerders vrijwel afgeperst. In de stemmen, die den Keizer te Smolensko tot halt houden maanden, zie ik dan ook meer dan »critiques des mécontents ou des ambitieux rassasiés«. Voor mij is Smolensko veeleer het culminatiepunt van den aanval in het jaar 1812. Daartegenover toont Generaal VAN VLIJMEN aan, tot welke krachts-

uiting het Fransche leger zich nog bij Borodino in staat toonde. »Malgré tous les obstacles... le projet gigantesque s'exécutait«.

Te Moskou waren het al weder de maarschalken »qui viennent contrecarrer le projet admirable de leur Empereur. Il cède. Dès ce moment, sa cause est perdue.« Hadde de Keizer slechts zijn plan doorgezet, om naar de Duna te marcheeren, dan, vermeent de S., ware de »victoire finale« verzekerd geweest. Uit Moskou toch ging het keizerlijke leger »presque aussi forte« terug »qu' avant la bataille de la Moskowa«. De munitie was aangevuld en zelfs overdadig voorhanden; aan levensmiddelen was geen gebrek.

Ook bij Malo-Jaroslavitz zijn de maarschalken weder de kwade geniussen, die »à grands pas au devant de la catastrophe finale« voeren. Meer dan een »exposé sommaire« zou echter m.i. noodig zijn, om op deze verhouding van den veldheer tot zijne onderaanvoerders het juiste licht te werpen.

Dan de »marche rétrograde«. De religieuse opvattingen van den S. openbaren zich hier, wanneer hij als »cause supérieure« der tegenspoeden den toorn van God noemt »qui envoyait le fléau de l'hiver« en daardoor den door Paus PIUS VII tegen den keizer uitgevaardigden kerkban scheen te bekrachtigen. De »marche rétrograde« is op verdienstelijke wijze behandeld. Het aandeel van het 33ste (Hollandsche) regiment lichte infanterie aan het roemrijk gevecht van Krasnoë, waarin het een glorieus einde vond, trekt onze aandacht te meer, waar dit regiment in het begin van den veldtocht van DAVOUT de vernederende en onverdiende behandeling onderging van met »la crosse en l'air« te moeten defileeren. Het is werkelijk te hopen, dat door de uiteenzettingen van den Generaal van de legendarische beruchtheid, die dit regiment boven de andere verkreeg, voor goed een einde is gemaakt.

Aan de hand van de talrijke verhalen van ooggetuigen geeft de Generaal VAN VLIJMEN dan eene goed geslaagde beschrijving van de wijze, waarop de uit het Noorden in uitmuntende orde en houding terugwijkende korpsen van OUDINOT en VICTOR nabij Studienka met zeer gedunde gelederen aan drievoudige overmacht het hoofd hebben geboden. »Elles ont enfin sauvé les débris des corps, revenant de Moscou, par leur résistance opiniâtre et héroïque. Slechts diep gewortelde vijandschap tegenover NAPOLEON heeft andere schrijvers kunnen verleiden om den overtocht tot een »débâcle« te stempelen. Dergelijke »contes de cigogne« leven nog zóó voort, volgens den S., dat onlangs »un journal hollandais (*De Nieuwe Courant*) se plaisait encore, parlant du passage des Russes sur la rivière Taitscho »..... à rappeler les énormes pertes que l'armée française aurait subies par le canon des Russes en traversant la Bérésina.

»C'est falsifier l'histoire.«

Blijkbaar heeft het enthousiasme den S. bij dezen onverdienden aanval op een zoo gezien blad parten gespeeld.

Aan de gevechten om de Bérésina-overgangen hebben onze Nederlandsche troepen een krachtig aandeel gehad. De infanterie ging er roemvol onder, de pontonniers toonden eene zelfverloochening, die het korps door alle tijden heen tot aansporing en navolging moge

strekken. Wat onze troepen in Rusland in het algemeen hebben gepresteerd aan de oevers van Duna, Dnieper en Bérésina heeft de Generaal, goed gedocumenteerd, op eenvoudige wijze uiteengezet, eendeels in den tekst zelf, anderdeels in een afzonderlijk aanhangsel meer uitvoerig. Is dan ook het werk van den Generaal van algemeene beteekenis, waar de S. getracht heeft »de retracer exactement »un fait d'armes unique, modèle classique pour les stratégestes de »l'avenir«, voor ons, Nederlanders, heeft het door de schets van het kranige aandeel onzer landslieden aan den veldtocht nog verhoogde beteekenis.

T.

Een woord van waarschuwing tegen de definitieve invoering der nieuwe schietmethode en een antwoord op de vraag welke methode dan? door T. J. LAGERWERFF, 2^e Luitenant 6^e Regiment Infanterie. *Breda*. HERMAN DE RUITER.

Eerder dan wij hadden mogen verwachten, is door den Luitenant LAGERWERFF voldaan aan den wensch, welken wij op blz. 74 van den loopenden Jaargang van dit Tijdschrift neerschreven, n.l. om te zijner tijd iets meer te mogen vernemen omtrent de methode, welke hij bij de schietopleiding der infanterie gevolgd zou wenschen te zien. Die methode wordt in de thans verschenen brochure omschreven, terwijl daarnevens nog een aantal nieuwe argumenten tegen de thans in beproeving zijnde methode van schietopleiding aangevoerd worden.

S. is van oordeel, dat eene behoorlijke waardeering der factoren: *te oefenen materieel, tijd en instructeurs* noodwendig tot verwerping van de door hem ontraden methode moet leiden, en werkt daartoe nog eens in den breede uit het verschil tusschen het principe van den juist-snellens aanslag en dat van de juiste richting; het eerste, waarbij men door voortdurend oefenen zoover tracht te komen, dat de aanslag zoodanig juist-snel zal uitgevoerd worden, dat het richten steeds meer beperkt kan worden; het tweede, waarbij het geweer snel en zoodanig in den schouder geplaatst moet worden, dat het oog zijn werking met behulp van de richtmiddelen en van de linkerhand derwijze kan verrichten, dat zoo spoedig mogelijk het afgeven van een gericht schot op het doel verzekerd is.

Wat de eerste methode niet geeft en S. zoo dringend noodig oordeelt, opdat de man niet »open« zal liggen voor de emotionneerende invloeden van het slagveld, is *vertrouwen in zijn schietvaardigheid en één zijn met zijn wapen*. In dit verband verdient S.'s vraag de aandacht, of de z. g. automatische handeling, welke de thans in beproeving zijnde methode tracht te bereiken, op het gevechtveld wel een voordeel zal blijken te zijn, waar zuiver werktuigelijke bewegingen onder den invloed van groote emoties vaak niet door de spieren verricht *kunnen* worden (z.g. »verlamd« zijn door den schrik, enz.), terwijl men juist tegen den invloed van emoties te beter gevrijwaard is, naarmate men meer, hersenwerking eischende, handelingen verricht.

S. wenscht eene *eenvoudige* methode, om den man zoo spoedig mogelijk eenige schietvaardigheid bij te brengen en hem dus zoo

spoedig mogelijk te doen schieten, onverminderd eene voortgezette, degelijke oefening buiten het schietterrein.

Daarbij moeten voorbereidende-, school- en gevechtsschietoefeningen door, en in oordeelkundig verband met elkander in het voorschrift verwerkt worden, en moet daarbij van den aanvang af opleiding tot zelfstandigheid, waartoe de methode den grondslag moet leggen, op den voorgrond staan.

S.'s methode nu, zou bestaan uit:

I. Eene eenvoudige instructie om den man te leeren het geweer als vuurwapen te behandelen.

II. Het ontwikkelen en toepassen van richtingscapaciteiten.

III. Het gevechtsschieten.

Bij alle oefeningen moet gevraagd worden op oorlogsdoelen, in houdingen en onder omstandigheden, zooals deze op het gevechtsveld zullen voorkomen.

Met deze korte aanduiding van den inhoud der brochure willen wij volstaan.

Daaruit blijkt wederom duidelijk het ernstige streven, dat bij den S. daarvan voorziet, niet alleen om te wijzen op de onvolkomenheden, welke de thans in beproeving zijnde methode, z. i., aankleven, maar ook om aan te geven, op welke wijze de opleiding in het schieten zou kunnen geschieden, zóó, dat de schietvaardigheid van onze infanterie, dit nationale belang bij uitnemendheid, zoo veel mogelijk gewaarborgd zij.

Wij hopen, dat ook deze beschouwingen aandachtig overwogen mogen worden en die overweging zal leiden tot het aanvaarden van een stelsel, dat in deze hoogst belangrijke zaak de beste waarborgen voor een goed resultaat schenkt. Daardoor zal ook de S. zijn degelijken arbeid op de beste wijze beloond vinden.

Ter aankondiging ontvangen.

Das Theorem des PYTHAGORAS, von DR. H. M. NABER. *Haarlem*, 1908. P. VISSER AZN.

Een woord van waarschuwing tegen de definitieve invoering der nieuwe schietmethode en een antwoord op de vraag, welke methode dan? door T. J. LAGERWERFF, 2^e Luitenant 6^e Regiment Infanterie. *Breda*. HERMAN DE RUITER.

Het Nederlandsche Snelvuur-Veldgeschut, door H. J. DOORMAN, Kapitein der Artillerie. 2^e Uitgave. *Utrecht*, 1909. A. W. BRUNA & ZOON.

Geheugenleer. Regels en toepassing op het practische leven. Bewerkt naar het Duitsch van G. L. POEHLMANN, 2e Druk. *Utrecht*, 1909. A. W. BRUNA & ZOON.

Militair-Rechtelijk Tijdschrift. Deel IV. Aflevering 4. *'s-Gravenhage*, Januari 1909. MOUTON & CO.

Chine et Belgique. Revue économique de l'empire Chinois publiée par la Société d'études Sino-Belge. 4me Année. *Bruxelles*. 140, Rue Royale.

Tactisch-geneeskundige studie, door DR. P. B. VAN LOO, Officier van Gezondheid der 1ste Klasse bij het Militair Hospitaal te *'s-Gravenhage*. Gedrukt op last van het D. v. O. *'s-Gravenhage*, 1909. DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

De legerplaats bij Harskamp, door P. J. A. VINTGES. 2^e Aanvullingsblad.
